

Ekonomski svet Slovenije

Kje je in kam gre gospodarstvo

Aleksander Bajt, Mara Bešter, Mirko Bunc, Jože Hujs, Marko Kržišnik in Jože Zakonjšek opozarjajo na vrsto žgočih problemov

Slovenski izvršni svet je maja ocenil uresničevanje politike družbeno ekonomskega razvoja v letu 1973 glede na gospodarska gibanja v Sloveniji in Jugoslaviji v prvih štirih mesecih letos ter povedal o tem svoja stališča ter predloge. To je storil na podlagi ocene gospodarskih razmer v Sloveniji, ki jih je bil pripravil zavod SR Slovenije za planiranje ter na podlagi predloga ocene in stališč ZIS o uresničevanju politike družbeno ekonomskega razvoja v prvih treh mesecih. O ocenah, stališčih in predlogih obeh izvršnih svetov je na svoji prvi seji sredi maja razpravljala tudi ekonomska svet SR Slovenije, ki pa ni ostal v ozkih okvirih obeh gradiv, ampak je skušal širše oceniti sedanji gospodarski položaj in nakazati poti za naprej. Misli nekaterih razpravljalcev objavljamo danes. Besedilo pa smo nekoliko skrajšali in ni avtorizirano. Za objavo ga je pripravil Ilja Popit.

DR. ALEKSANDER BAJT Razlike zaradi metode

Metodologija, ki jo uporabljamo naš inštitut, je dejal dr. Aleksander Bajt, se precej razlikuje od metodologije, ki je sicer v navadi. Odtod tudi razlike v oceni gospodarskega položaja. Gotovo poznate vprašanje, ko gre za likvidnost ali pa za stabilizacijo, ko skušajo hkrati povečati stabilnost in likvidnost gospodarstva. Ze nekaj let pa trdimo, da v naših pogojih, ko sistem deluje in oblikovanja osebnih dohodkov ni urejen, vsako povečanje likvidnosti nujno pripelje do povečane nestabilnosti. Razlike med mojo različico in drugimi pa so tudi v tem, da dejstva gledamo drugače, oziroma da so dejstva, o katerih govorimo, bistveno različna.

krat poudarjajo, da se stopnja uvoza (gre za realni uvoz) povečuje. Moji podatki pa kažejo povsem nasprotno. Ne samo, da se stopnja uvoza zmanjšuje, ampak je šla stopnja gibanja uvoza v aprilu še pod stopnjo nič. To pomeni, da se uvoz absolutno zmanjšuje. Po mojem mnenju so tako napako zakrivil tisti, ki dokumente pripravljajo. Lani je bil namreč uvoz januarja, februarja in aprila izredno nizek, v drugem polletju pa je zelo narasel. Letos januarja je bil uvoz še zelo visok, potem pa je začel upadati, vendar je bil še zmeraj dokaj ali vsaj približno na ravni druge polovice 1972. Ker je bil januarja, februarja in aprila uvoz zelo majhen, kažejo letne stopnje rasti na ogromno povečanje uvoza, potem pa nenkrat ugotovijo statistika, da uvoz narasča. Po mojih podatkih uvoz ne narasča, ampak se zmanjšuje.

Za konec tedna Sobotna priloga

Iz vsebine:

- AOO PASTERNAK -STABILIZACIJSKA FRONTA- JE PREBITA
Jugoslovansko gospodarstvo v prvem trimeseju 1973
MIRAN ŠUSTAR BAUDOUIN Portret tedna
BOZIDAR FAHOR VNETLJIVI ZALIV Iran se vrtoglavo oborožuje
TIT DOBERSEK ALKIMIJA ČRNEGA ZLATA Orožje iz ZDA v obrambo »pomembnih interesov«
BOGDAN SALEJ USODNA KRIŽPOTJA Poseben dopis iz Čila
VASJA PREDAN MARIBORSKA DRAMA 1972/73 Premišljanje o minuli sezoni
STANKA GODNIC TV KOT RAZRED ODLIČNJAKOV... Pogled na mali zaslon po festivalu
PRIMOZ ŽAGAR SEDANJI LIBERALNI ŠTUDIJSKI SISTEM NEVZDRŽEN Iz pogovora z Gojkom Stanič...
MARLJA NAMORS UČINKOVITO PO ISIASU Ob obisku ameriškega zdravnika
JANEZ STANIČ RITEM BOBNOV IN REVOLUCIJE Vtisi iz Gvineje
NAŠA POTA PO JUGOSLAVIJI Makedonija, Srbija, Kosovo
STANE TERČAK UKRADENI OTROCI Poglavje iz kronike

Prebivalstvo kupuje več

Pri tem pa je treba upoštevati še to, da se je leta 1971 in 1972 najbolj stabilizacijsko, dosledno in sistematično obnašalo prebivalstvo. To je, glede na velik vpliv, ki ga ima na gospodarstvo, tudi zelo pomembno. Stopnja rasti izdatkov je bila v primerjavi s stopnjo rasti dohodkov vedno manjša od ena. To pomeni, da so razpoložljivi dohodki ves čas hitreje narasčali kot pa izdatki za materialni družbeni proizvod, to je izdatki za blago in materialne storitve.

Kaže pa, da je na prehodu iz 1972 v 1973 prišlo do preobrata, tako da se je mejna nagajenost k porabi začela povečevati. Po več letnih izkušnjah lahko rečemo, da se bo v naslednjih mesecih nagajenost k porabi povečala in bo v naslednjih mesecih presegla številko 1. S tem pa bodo izdatki za blago narasčali hitreje od hitrosti narasčanja dohodkov, to pa pomeni, da se bo prebivalstvo spremenilo v dejavniki nestabilnosti. Tu di to je vzrok, da bo industrijska proizvodnja v prihodnjih mesecih narasla.

Ze na koncu leta 1971 je v našem gospodarstvu ponudba denarja rasla hitreje. Ponudba denarja, to je količina denarja v obtoku, se povečuje tudi letos še naprej v zelo velikih stopnjah. V februarju letos pa je celo dosegla vrh, bila je najhitrejša. Zaradi tega denarja, ki se bo prej ali slej spremenil v povpraševanje, bo stopnja rasti gospodarske aktivnosti, in seveda stopnja rasti cen, višja, kot bi bila sicer.

Cene bodo začele narasčati ponovno tudi zato, ker je stopnja izkoriščenosti zmogljivosti dokaj visoka. Naše analize kažejo, meni dr. Bajt, da se bodo stopnje rasti proizvodnje zmanjševale do srede leta 1973. Po sredini letošnjega leta, po nekaterih podatkih pa že maja, pa bo prišlo do obrata nazgor, do ponovnega povečevanja rasti industrijske proizvodnje. Tako lahko, vsaj zaenkrat, na gospodarsko aktivnost v državi kot celoti gledamo z nepretiranim optimizmom, je dejal dr. Aleksander Bajt.

MARKO KRŽIŠNIK Državni kapital brez naslednika

Najbolj sporno od razprav o teh načrtih se mi zdi dejstvo, je menil Marko Kržišnik, da nihče ne ve točno, kje in kam se giblje gospodarstvo. Ali gre za novo konjunkturo ali je šele pred recesijo. Podzavestno smo namreč dobili občutek, da je jugoslovansko gospodarstvo ciklično. Podzavestno smo imeli okrog 1961-1962, drugega 1966-1967, po tem zaporedju bi moral nastopiti padec lani, vendar ga lani ni bilo. Torej se je lani zgodilo nekaj, česar nismo pričakovali, verjetno velik priliv denarja od ljudi iz tujine. Mogoče tudi ne bo prišlo do takega padca.

Doslej smo državni kapital odpravljali z veliko hvale. Vendar se ni nihče vprašal, kaj bo namesto njega. Zdad je namesto njega nastala praznina. Sem iz panoge, je nadaljeval Marko Kržišnik, ki izdeluje investicijsko opremo in vidim, da sedaj za domači trg ni več naročil, ker so investitorji, na primer železarna Zenica, dobili kapital iz inozemstva. Torej je državni kapital, ki smo ga decentralizirali, mirno, brez reklame zamenjali inozemski. Teoretično se strinjam, da mora samoupravni kapital zamenjati državni, vendar mora tega samoupravnega nekdo zbrati skupaj. Tako prihaja presežek del jugoslovanskih izdelovalcev investicijske opreme v čedalje večjo krizo.

Boj za višje cene je samoobramba

S stališča proizvajalca je stalna korektura cen in s tem nastajajoča inflacija pravzaprav samoobramba, da ohrani preproduktivno sposobnost. Ni namreč mogoče v neki tovarni doseči povezovalno osebnih dohodkov s produktivnostjo dela in ustavitvijo inflacijski pritisk.

Produktivnost se tudi v dobrih podjetjih poveča le za 4 do 5 odstotkov letno. Obremenitve podjetij pa so velike. Zvezni davek znaša za 1 odstotek, občina pa s samoprispevkom obramenjati za 2 odstotke. To je sicer demokratično, vendar je v tovarniški bilanci to prav tako strošek. Osebnih dohodki rastejo, ne pa podlagi proizvodnje, ampak po rezultatih življenjskih stroškov. Računi skoraj zmeraj temelje na življenjskih stroških, ne pa na rezultatih proizvodnje. Zato nazadnje ostane edino, da zmeraj znova popravijo cene.

Vsakršna dajatev je dajatev

Zdad pa ima tudi zvezni zavod za cene najbolj novo filozofijo o cenah, kar jih je kdaj bilo. Sprejel je načrt, da se vseh cene dvigniti vse leto za 10 odstotkov. Ker pa je zahtevkov za povziranje za 20 odstotkov, najprej zavlačujejo republiški sponzorji, potem pa rečejo: »Zdad pa se bojuje za vrstni red, da boste na vrsti še avgusta in ne šele decembra ali pa naslednje leto.« Ne vem pa, kako bi bilo, če bi naenkrat cene spustili.

Zaloga v podjetjih rastejo od bele tehnike, pohištvene industrije, avtomobilov do prikolic. Vendar ni moč, kot pred leti, prebrati članka, katera podjetja v Sloveniji delajo za skladišče. Strah pred tem, da bi prišla na črno listo zaradi neuključnosti ali kakor koli, povzročajo, da te podatke skrivajo.

Zaposelnost običajno vsaj pol leta ostaja za gospodarskimi številkami. Ko se prične konjunktura, podjetja navadno vsaj še pol leta ne sprejemajo novih delavcev, ker hočejo najprej občutiti, da je res boljši položaj.

Skrbi me metodologija zveznega zavoda za statistiko, ko izračunava življenjske stroške, kajti mnogo osebnih dohodkov je povezano neposredno s temi upokojenci. Tako dohodki administracije, upokojencev, šol, zdravstva. Imam občutek, da se zaradi te povezanosti povečanje življenjskih stroškov prikazuje neresnično, je dejal Marko Kržišnik.

JOŽE ZAKONJŠEK Upravno urejanje cen ne izuči

Mislim, da je osrednje vprašanje, vprašanje inflacije, rasti cen in politike na tem področju, je menil Jože Zakonjšek. Mislim, da nas dosedanje administrativno urejanje cen ni prav nič izučilo. Po mojem mnenju nujno je dejavniki, ki vplivajo na rast cen. Cene v svetu rastejo sorazmerno hitro, v povprečju za 7 in več odstotkov. V našem gospodarstvu smo doživeli v zadnjem času devalvacijo dvakrat. Zadnja devalva-

cija bo vplivala na uvozne cene z okoli 6 odstotki ter s 7 odstotki na notranje cene na drobno. Glede na to, da je naš uvoz osredotočen na nekaj izdel, kjer je ta učinek devalvacije najbolj izrazit, to je v zahodno Evropo, podcenjujemo slab učinek devalvacije v gibanjih do konca tega leta.

Drugo vprašanje zajema vpliv posojilnodenarne politike na inflacijo. Znani so podatki o gibanju denarne mase lani in letos. Zdi se mi, da brez korenitih sprememb v sami posojilnodenarni politiki, v samem sistemu emisije denarja, tega vzroka normalnega narasčanja ne bomo odpravili. V sistemu, kakršni je, zdaj avtomatično prilagajamo emisijo denarja in posojil vsem gibanjem, ki izhajajo iz suficita plačilne bilance, iz oblikovanja zelo visokih rezervnih rezerv, ki so verjetno previseke za zunanje potrebe, iz instrumentov uvoza in izvoza itd. Dokaj grobo poskušamo vsa ta vprašanja povezati s politiko rezerv posojilnih bank. To pomeni, da v bistvu omejujemo avtonomni denarni multiplikator, izločimo denar iz poslovne sfere - ter ga vbržgavamo po upravni logiki preko selektivnih posojil in zadolževanja države pri Narodni banki.

Normalna politika pa bi morala biti prav nasprotna. Oblikovanje denarne mase bi moralo v bistvu iti preko usklajevanja rezerv, posojilnih bank in bi se od tam denar pretakal v poslovno sfero po ekonomskih in ne po vnaprej določenih upravnih kanalih, ki jih določijo posojilnodenarna politika naprej po sektorjih itd.

Krivec je posojilnodenarna politika

Obstoji zveza med neuključnostjo in posojilnodenarno politiko in ob tem zveza med neuključnostjo in porastom direktnih stroškov zaradi obresti in indirektnih zaradi prekinjanja proizvodnega postopka. Tudi tu lož vzroki za pritisk na cene. Sicer pa izgleda, kot da je celoten krivec za porast cen gospodarstvo, ker hoče imeti višje cene, področja zunaj gospodarstva pa, kot da so edini varuhi ravnosti in rasti cen.

V preteklosti so razčistili, da so lahko osebni dohodki močan pospeševalec inflacije. Vendar mislim, da je sedanji položaj nekoliko drugačen. Vsaj devet mesecev realni osebni dohodki padajo, gospodarske socialne in politične posledice takšnih gibanj pa so lahko dokaj resne, ne glede na dejstvo, da so lahko osebni dohodki, ki so v nesorazmerju z rastjo produktivnosti dela, prvina stroškov in inflacije.

Tretji pomemben sklop vprašanj je struktura investicij, je nadaljeval Jože Zakonjšek. Na področju energetske vlaganje močno zaostaja za planom!

Po drugi strani pa opažamo na področju surovih takšna vlaganja, ki v bistvu ne izboljšujejo in ne spreminjajo strukture v takšnem smislu, kot je predvidel plan. Nasprotno, položaj poslabšujejo, zlasti vlaganja v predelavo in proizvodnjo aluminija.

Gradimo podjetja za aluminij, ne zagotavljamo pa hkrati energetskih virov in tako ustvarjamo pomanjkanje energije v letu 1975 in naprej.

Breme odplačil raste

Moral bi dejansko oceniti, kje smo, kakšen je položaj in verjetno tudi ugotoviti, da ni vsaka investicija v gospodarstvu nerentabilna in vsaka investicija v gospodarstvu uspešna in potrebna, ter stalno ustvarjati dilemo in napetost med gospodarstvom in negospodarstvom. Predlagam, da ne sprejemamo nobenih ukrepov, ki bi na hitro roko, brez bilanc

in širših proračunov, analiz dajali možnosti za investicije na nekaterih sektorjih, ki si prizadevajo, da bi celotne strukturne investicije uredili predvsem z inozemskimi posojili. Mislim, da moramo letos odplačati milijardo 160 milijonov. V strukturi denarja za investicije smo predvideli 18 odstotkov inozemskega denarja. Sedaj se je ta številka povzpela na 32 do 36 odstotkov in še raste, kar ima velike posledice na odplačila itd. Ne bi se smeli spuščati v hitre rešitve, ker bi sicer to pomenilo neizpolnjevanje drugih bistvenih odnosov v celotni strukturi gospodarstva, predvsem pa na področju zadolževanja. Položaj je dovolj zrel, da analiziramo strukturo investicij, predvsem s tistih strani, kot predvideva tudi plan. Ugotoviti je treba, da so osnovna strukturalna vlaganja še vedno v modernizacijo, v razširitev sedanjih zmogljivosti, da je pri tem nujna določena selektivna politika, na področju zagotavljanja strukturalnih investicij, da je celotno investicijsko politiko treba uskladiti s sistemom razširjene reprodukcije, kakršnega uvaja ustava in če je potrebno, tudi revidirati srednjeročni plan. To bi bilo nujno, sicer se bojim, da bomo ustvarili probleme, ki bodo dolga leta težili celotno gospodarstvo, je dejal Jože Zakonjšek.

DR. MIRKO BUNC Brez konkurence ni kvalitete

Kljub temu, da ugotavljamo, da nastajajo zaloga blaga, pa tega blaga na tržišču sploh ni, je menil dr. Mirko Bunc. To pomeni, da tišče blago v skladiščih in nalaske pritiskajo na trg, da se cene višajo. Menim, da bi se o tem morali sporazumeti na zvezni ravni. V našem gospodarstvu namreč sploh ne ustvarjamo nobene konkurence, ker nimamo razpona v gibanju cen. Moral bi imeti najnižje in najvišje cene. Tako pa imamo samo monopol, karteliziranje in pritisk kartelov na zvezni zavod za cene. Če pa ni konkurence, tudi kvalitete ne more biti, zato produktivnost padca, zaposlenost pa je skratka na ničli.

Izvoz tehnologije in investicijske opreme, ki bi moral pospeševati gospodarstvo, smo popolnoma uničili. Hkrati pa se veča izvoz izdelav, čeprav manjka surovin za lesno industrijo. Pri izvozu je povsem zanemarljiv izvoz v dežele v razvoju.

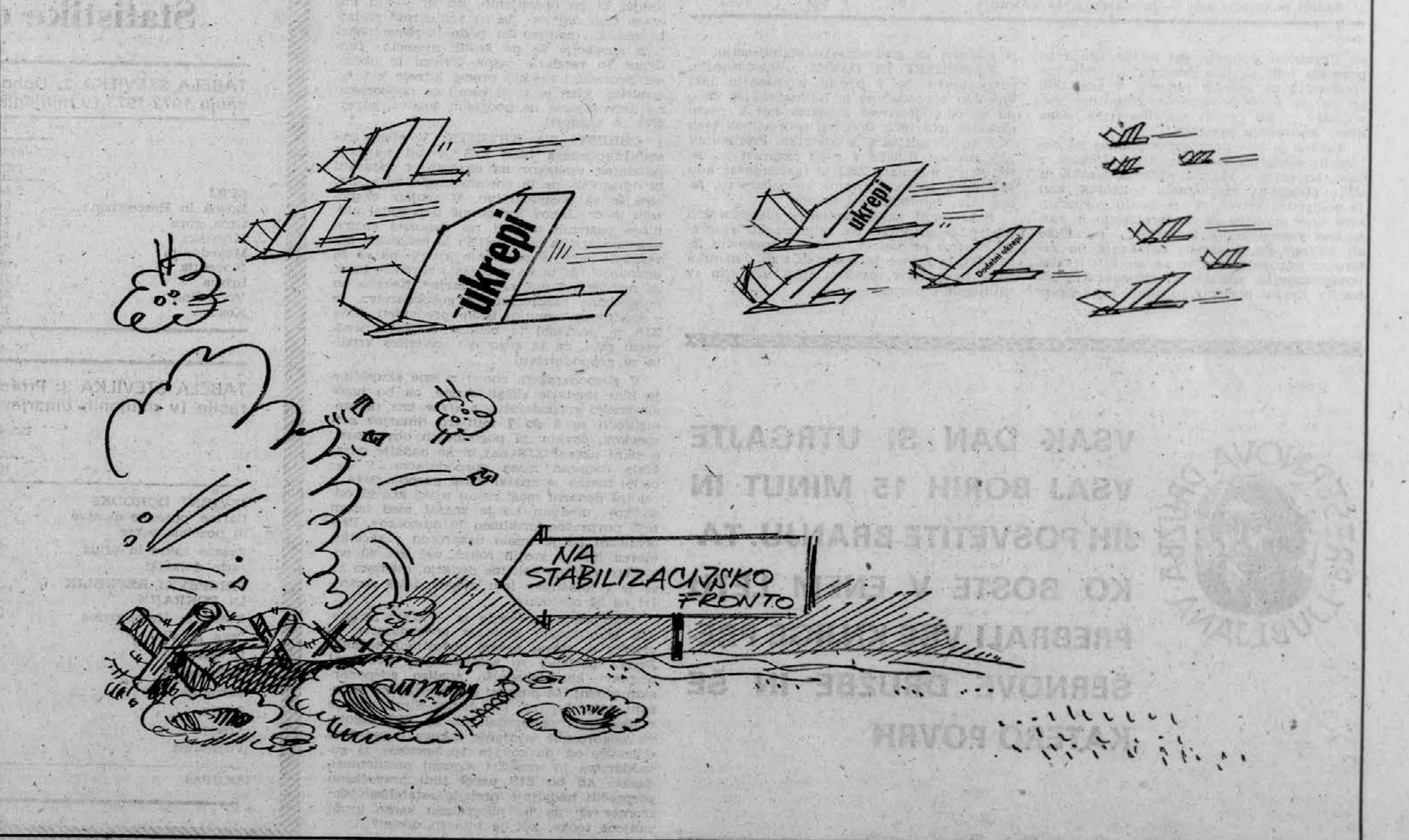
Govorimo samo o izvozu v dežele, kjer so revalirali valuto, o tržiščih, kjer smo dejansko konkurenčni, pa niti besede. Če so zahodnjaki sposobni izvažati v te dežele tehnologijo, zakaj je ne bi tudi mi, ker jo v te dežele lahko. Imamo odlične politične odnose, v gospodarstvu pa se v teh deželah sploh ne uveljavljamo.

Gospodarstvo je v času, ko so bili osebni dohodki v negospodarstvu zamrznjeni, to izkoristilo in jih povečalo. Vprašam se, ali je to glede na stabilizacijo in socialistično etiko na mestu. Ljudje v negospodarstvu so prav tako produktivni, saj ustvarjajo možgane gospodarstva, je dejal Mirko Bunc.

MARKO KRŽIŠNIK Trg tretjih držav je težak

Občutek, da gospodarstvo noče izvažati v dežele v razvoju, je sila napačen, je zatrtil Marko Kržišnik. Te dežele so konvertilne, zato pomeni izvoziti tja, prav enako, kot izvoziti v Nemčijo ali kako drugo zahodno državo. Prav zato, ker so ta ob-

MARJAN BREGAR: ESKADRILJA

Gospodarska gibanja

„Stabilizacijska fronta“ je prebita

Jugoslovansko gospodarstvo je v prvem tromesečju 1973 vplačalo v proračune in najrazličnejše sklade 43 odstotkov več sredstev kot v istem obdobju leta 1972 — Kaj bo prinesla „faza tri“ stabilizacijskega boja ZIS?

Ali je »stabilizacijska fronta« zares že prebita na svoji najbolj občutljivi točki, kjer je bilo pričakovati najradikalnejše gospodarske ukrepe, razbremenjevanje gospodarstva, omejitve negospodarskih investicij, blokiranje »cene« kreditnega dinarja in končno — mirnejšo rast osebnih dohodkov in cen? Koliko milijard bo pravzaprav ostalo gospodarstvu, ko bo uresničena »faza tri« ZIS, s katero je odgovoril na nadaljnje poslabšanje materialnega položaja gospodarstva? Ali bo zvezni izvršni svet izkoristil neomejena pooblastila za »rigoroznije, bolj odločne in kompleksnejše« ukrepe, ki zadevajo materialni položaj gospodarstva, kot je zahteval v razpravi v gospodarskem zboru zvezne skupščine njegov predsednik Vasil Grivčev?

Sicer pa pogledajmo, kakšen je pravzaprav položaj na različnih sektorjih »stabilizacijske fronte«?

MATERIALNI POLOŽAJ GOSPODARSTVA: »Stabilizacijska fronta« je bila na tem krilu prebita že v letu 1972, ko se je materialni položaj gospodarstva neprestano slabšal — do skorajda kritične točke, kar je razvidno iz zaključnih računov proizvodnih delovnih organizacij: vsak jugoslovanski delavec v proizvodnji je v letu 1972 ustvaril povprečno 43.333 dinarjev dohodka, toda delovnim organizacijam zaradi visokih pogodbenih in zakonskih obveznosti skorajda ni ostalo denarja za razširjeno reprodukcijo iz lastnega dohodka.

Razmerja so skorajda neverjetna.

DOHODEK	43.333
NETO OSEBNI DOHODKI	19.497
PRISPEVKI IZ OSEBNEGA DOHODKA	8.376
ZAKONSKE OBVEZNOSTI	9.879
POGODBENE OBVEZNOSTI	4.818
OSTANEK DOHODKA	763

Zvezni izvršni svet se ni izdelal kompleksnejše analize niti za leto 1972 niti za prvo tromesečje 1973, toda dr. Jakob Sirotković je v svojem ekspoziju na skupni seji zbora narodov, gospodarskega zbora in družbeno-političnega zbora zvezne skupščine 7. junija še opozoril na nadaljnje poslabšanje materialnega položaja gospodarstva.

UKREPI PROTI NELIKVIDNOSTI: V svoji stabilizacijski »fazi ena« je ZIS predpisal vrsto ukrepov proti nelikvidnosti, med katerimi je bil tudi predpis o zmanjšanju finančnega rezultata za terjatve, starejše kot kot 90 dni. S tem paketom je bila pravzaprav izvršena korekcija za 12,5 odstotka, kar je v jugoslovanskem gospodarstvu pomenilo, da se je dohodek zmanjšal za 3 milijarde 220 milijonov dinarjev. Neizpolnjene obveznosti po akceptiranih in sodnih nalogih so znašale 31. marca 1973 kar 8 milijard 110 milijonov dinarjev, toda v naslednjih 45 dneh spadla na 6 milijard 117 milijonov dinarjev. Število blokiranih organizacij združenega dela se je v istem obdobju zmanjšalo s 1470 na 1170. V zadnjih mesecih je opaziti pozitivna gibanja, kar zade-

va likvidnost podjetij, saj so se istočasno povečala tudi skupna denarna sredstva gospodarstva na tekočih računih. V letu 1973 bo ostalo gospodarstvu na razpolago več sredstev tudi zaradi stabilizacijske »faze dve«, konverzije kreditov.

Takšna je bila pravzaprav podoba na nekaterih sektorjih »stabilizacijske fronte« v času, ko se je v skupščinskih razpravah in tisku polagoma razvnela polemika, kdo je poglavitni krivec, da je ostalo gospodarstvo brez sredstev za modernizacijo in razširjeno reprodukcijo: federacija, republike ali občine? To je seveda vprašanje, na katero ni odgovora, dokler ne bo ZIS izdelal kompleksnejše analize o gospodarskih gibanjih. Zvezni poslanci so dobili pred skup-

ščinsko razpravo o ekspoziju dr. Jakova Sirotkovića le globalne podatke o tem, kako so se gibal dohodki zveznega, republiških in občinskih proračunov, medtem ko je njihova struktura še vedno zavita v meglo.

● Dohodki zveznega, republiških in občinskih proračunov so se v prvem tromesečju 1973 (v globalu) povečala za 18,1 odstotka in primerjavi z istim obdobjem 1972 (TABELA ŠTEVILKA 2).

● Proračunski dohodki federacije so se povečali za 60 odstotkov (TABELA ŠTEVILKA 3).

● Dohodki proračunov in skladov interesnih skupnosti so se zvišali za 18,2 odstotka (TABELA ŠTEVILKA 4).

V Sloveniji so se v istem obdobju povečali proračuni vseh družbeno-političnih skupnosti za 11,3 odstotka, skladi skupnosti izobraževanja za 1,5 odstotka in skladi pokojninsko-invalidskega zavarovanja za 14,1 odstotka (TABELA ŠTEVILKA 1), medtem ko za sedaj še ni podatkov za prvo tromesečje 1973 za sklade zdravstvenega zavarovanja.

S „težkim topništvo“ nad prispevke

V skupščinski razpravi o gospodarskih gibanjih v letu 1973 je predsednik gospodarstvenega zbora zvezne skupščine Vasil Grivčev v svojem dialogu z ZIS opozoril, da se stvari okrog negospodarskih investicij in rasti proračunske porabe že nekaj let ne premaknejo z mesta: »Zvezni izvršni svet smo pooblastili, da se lahko lotiva potrebnih ukrepov v zvezi s stabilizacijo. ZIS je nastopil s težkim topništvom in z administrativnim sklopom blokiral cene. S tem smo se strinjali. Na določenih točkah smo blokiral tudi plače. Zakaj pa nismo blokiral za določeno obdobje negospodarskih investicij, oziroma nekaterih negospodarskih investicij, zakaj ni bil predlagan zakon ali akt, ki bi blokiral nekatere proračunske izdatke.«

Za sedaj je videti, kakor da so prav prispevki in davki tisto področje, na katero bo ZIS nameril svoje težko topništvo v tret-

	Indeks	
	1972	1973
PRISPEVKI	1.661	1.733
Od osebnih dohodkov iz delovne ga razmerja	1.155	1.134
Od osebnih dohodkov od kmetijstva	178	149
Drugi prispevki	328	450
DAVKI	4.575	5.943
Prometni davek	4.504	5.871
Zvezni	3.349	4.472
Republiški	275	408
Občinski	880	991
Drugi davki	71	72
TAKSE	221	274
CARINE	1.993	2.444

Takšna primerjava je seveda zelo »fragmentarna«, če ne vemo, da je vplivalo na takšen trend predvsem uvajanje novih davkov in prispevkov v tretjem in četrtem tromesečju leta 1972, zato so številke o dinamični rasti seveda še toliko izrazitejše. Vpliv zakona o omejitvi dohodkov od davkov in prispevkov iz gospodarstva in omejitvi stopenj prometa davka, sprejet v zvezni skupščini 28. decembra 1972, bo opazen še v analizah gospodarskih gibanj za daljše časovno obdobje.

In vendar je iz omenjenih analiz razvidno, da precej hitreje dotokanje sredstev v zvezni, republiške in občinske proračune od predvidenega, zato lahko pričakujemo ukinitve ali zniževanje osnovnega prometa davka za nekatere proizvode. ZIS je že napravil prvo potezo, ki je sicer precej simbolna: dr. Jakob Sirotković je v svojem ekspoziju napovedal zmanjšanje prometa davka za tekstil in obutvo (v letnem znesku 125 milijonov dinarjev), medtem ko je davčna reforma še vedno v zraku — v sferi medrepubliškega dogovaranja.

Na zasedanju gospodarskega zbora republiške skupščine pa je namestnik direktorja zavoda SRS za gospodarsko planiranje Ivan Lapajne izjavil, da so v Sloveniji vsi proračunski presežki usmerjeni k saniranju stanja v gospodarstvu oziroma interesnem družbeno-političnem skupnosti v gospodarstvu, obenem pa je iz njegovega referata razvidno tudi razmišljanje, ali ne bi bilo bolj smotno znižati prispevne stopnje.

Cenejši krediti za gospodarstvo

V vsakem razmišljanju o davkih in prispevkih pa je treba upoštevati, da je obdobje, ki ga opazujemo, kratko — in obenem tudi dejstvo, da so analizirani podatki začasni medtem ko bodo izvršene nekatere korekcije že po šestih mesecih. Tendence so vendarle jasne. Zvezni in občinski proračuni rastejo precej hitreje kot republiški, kjer je v Sloveniji že opozorjeno na deficitarnost na področju solstva, zdravstva in znanosti.

OBRETI NA KREDITE: V »fazi tri« stabilizacijskega boja ZIS je bil največji podatek vsekakor na ukrepih, s katerimi bi omogočili, da bi postalo kreditiranje čim cenejše za gospodarstvo. V svojem ekspoziju je dr. Jakob Sirotković napovedal ukinitve »pasivnih obresti na depozite večine negospodarskih institucij in še nekaterih obveznosti bank, v poslovnih krogih pa so že izražali, da bi se zmanjšalo »breme« bank za približno 5 milijard dinarjev. Kakšna bo potencialna razbremenitev gospodarstva, je v sedanjem trenutku težko predvideti, toda ZIS je predložil te bančne olašave predvsem zato, da bi zagotovil »cenejše« kredite za gospodarstvo.

V gospodarskem zboru zvezne skupščine je bilo vendarle slišati ocene, da bo jugoslovansko gospodarstvo s »fazo tri« razbremenjeno za 6 do 7 milijard dinarjev prispevkov, davkov in pogodbenih obveznosti. S temi ukrepi ZIS naj bi se nadalje naraščala denarna masa gospodarstva. V začetku marca je znašal delež gospodarstva v celotni denarni masi nekaj manj kot 23 odstotkov, medtem ko je znašal med letom 1972 povprečno približno 19 odstotkov. Prebitavstvo pa je imelo nasprotno v začetku marca 1973 v svojih rokah več kot 40 odstotkov celotne količine denarja, medtem ko se je v letošnjem letu njegov delež zmanjšal na 36 odstotkov.

Stabilizacijska fronta je — kljub nekaterim izboljšavam položaja gospodarstva — prebita na nekaj precej občutljivih točkah. Zvezni poslanci so zahtevali od ZIS, naj pripravi kompleksnejšo analizo gospodarskih gibanj, še posebej o materialnem položaju gospodarstva. Dr. Jakob Sirotković je v ekspoziju napovedal, da bo ZIS zagotovil »rigorozen izvajanje zakona o omejitvi dohodka od davkov in prispevkov iz gospodarstva in omejitvi stopenj prometa davka. Ali bo ZIS uspel tudi pravčasno preprečiti nadaljnje preboje »stabilizacijske fronte« ali pa bo neprestano samo krpal ranjene točke, kot je bilo to doslej?

ACO PASTERNAK

IVO CERLE: PROMETEJEV POTOMEČ

Džemal Bijedić: „Ni gospodarstva, ki bi moglo zdržati tolikšno obremenitev“

Džemal Bijedić: »Dohodki splošne in skupne potrošnje se gibljejo v začetku tega leta precej nad določenimi. Dohodki proračunov vseh družbenopolitičnih skupnosti so na primer v prvih treh mesecih letošnjega leta narasli za 27,6 odstotka. Po podatkih službe družbenega knjigovodstva je gospodarstvo prve tri mesece letošnjega leta vplačalo v proračune in v razne sklade 43 odstotkov več sredstev kot prve tri mesece lanskega leta. Ni gospodarstva, ki bi moglo zdržati tolikšno obremenitev in se hkrati modernizirati.«

Marko Kržišnik: »Ker je iz samih splošnih analiz precej težko dobiti pregled, kaj se dogaja z davki in prispevki, obremenitvami in razbremenitvami, sem zahteval v podjetju, kjer delam (Jubljanskem Litostroju), da napravijo točen izračun, kako se gibljejo ti davki in prispevki. Našel bom nekaj povsem konkretnih rezultatov. Podjetje je za vse prispevke in davke na osebne dohodke plačalo 51 odstotkov v letu 1971, 53,5 odstotka v letu 1972 in že 56,5 odstotka letos, čeprav smo — nekatere konec lanskega leta — precej govorili o razbremenjevanju gospodarstva.«

Džemal Bijedić: »Gospodarstvo je tako zelo prezadolženo in obremenjeno z neugodnimi kreditnimi pogoji, da bo moralo praktično vsa sredstva, ki jih je lani izločilo iz dohodka v svoj poslovni sklad, uporabiti za odplačevanje posojil in dolgov. Pri tem je prisiljeno najemati kredite pod zelo neugodnimi pogoji s kratkimi vrati in

roki in vse višjimi obrestmi. Samo lani je bilo za obresti vplačanih skoraj 11 milijard novih dinarjev, kar je za 33 odstotkov več kot leto poprej — čeprav so bili izkoriščeni samo 11 odstotkov višji zneski kreditov. Tujak ni ni gre toliko za višino obrestne mere kakor za to, da se je od teh 11 milijard vrnilo v gospodarstvo po bančnih kanalih samo 3,6 milijarde, ostanek pa je dobilo negospodarstvo. Za poravnavo drugih obveznosti — in te niso majhne — ne preostaja gospodarstvu nič drugega, kakor da uporablja sredstva amortizacijskega sklada in se še naprej zadolžuje. Potemtakem gospodarstvo ne more s lastnimi sredstvi nadomestiti niti tistih osnovnih sredstev, ki jih je porabilo v procesu reprodukcije, kaj šele, da bi se moderniziralo in se samo finansiralo.«

Marko Kržišnik: »Še bolj kot davki in prispevki so porasle pogodbene obveznosti, to je obresti. V zadnjih dveh letih je ta izdelek pri nas porasel za preko 50 odstotkov, medtem ko so se obrestne stopnje povečale v povprečju z 8 na 12 odstotkov, tako da doslej ni bilo nič napravljenega za zmanjšanje obresti v podjetjih. V letu 1972 je član kolektiva našega podjetja v povprečju za svojih 190.000 starih dinarjev neto za svojih dohodka plačal 185.000 dinarjev davkov, prispevkov in obresti, medtem ko bo letos za 205.000 starih dinarjev neto osebnega dohodka plačal 217.000 dinarjev. Rad bi povedal še to, da gre od 17 milijard starih dinarjev

dohodka, ki se ustvarja v našem podjetju, 7 milijard za neto osebne dohodke, 7,5 milijarde za davke, prispevke in obresti, in 2,5 milijarde za sklade podjetja. Naša akumulacija je torej 10 milijard starih dinarjev, toda 7,5 milijard gre za skupne potrebe, 2,5 milijarde pa ostane podjetju.«

Džemal Bijedić: »Namesto neposrednih davčnih posegov v dohodek gospodarstva, kar smo z zveznim zakonom omejili na lanske raven, zdaj uvajajo oziroma povečujejo razne dajatve na potrošnje, davek na promet, uvajajo razne oblike varčevanja, posojila, obvezne zadrževanje sredstev in podobno. Dogaja se celo, da nekatere družbenopolitične organizacije in interesne skupnosti najprej podpišejo zmanjšanje obstoječih stopenj davkov in prispevkov, takoj nato pa začno z navideznim družbenim dogovarjanjem o novih oblikah obveznosti za organizacijo združenega dela.«

Marko Kržišnik: »V zadnjih dneh sem nekajkrat — na različnih mestih — dobil podatek, da je v Jugoslaviji 6.000 samostojnih skladov in davčnih kontov, ki odgovarjajo za pokrivanje potrošnje v okolju, kjer se nahajajo.«

(Džemal Bijedić: razprava na četrti seji konference ZKJ, 10. maja 1973)

(Marko Kržišnik: razprava v zboru narodov zvezne skupščine, 7. junija 1973)

Statistike o dohodkih proračunov in skladov

TABELA ŠTEVILKA 2: Dohodki, razporejeni proračunom in izobraževalnim skupnostim v prvem tromesečju 1972-1973 (v milijonih dinarjev)

	SKUPNO		REPUBLIKE		OBČINE	
	Januar — Marec	Indeks	Januar — Marec	Indeks	Januar — Marec	Indeks
	1972	1973	1972	1973	1972	1973
SFRJ	5.447	6.147	2.291	2.420	3.156	3.727
Bosna in Hercegovina	512	688	134,4	91	103	118,1
Crna gora	113	128	113,3	55	55	100,0
Hrvatska	1.471	1.506	103,7	682	627	91,9
Makedonija	282	313	111,0	105	103	96,1
Slovenija	896	1.049	116,7	502	566	112,7
Srbija	1.497	1.595	107,3	600	615	102,5
Vojvodina	578	710	122,8	218	299	137,1
Kosovo	105	139	132,4	38	54	142,1

TABELA ŠTEVILKA 3: Proračunski dohodki federacije (v milijonih dinarjev)

	Doseženo v prvem tromesečju		Indeks
	1972	1973 *	
	1972	1973 *	
IZVRNI DOHODKI	1.724	2.409	139
Carine, posebne dajatve in posebne takse	1.694	2.216	131
Zvezne takse in drugi razni dohodki	30	193	—
PRISPEVKI REPUBLIK IN POKRAJIN	1.960	3.470	177
Bosna in Hercegovina	213	427	200
Crna gora	25	77	308
Hrvatska	462	897	194
Makedonija	101	194	192
Slovenija	368	587	159
Srbija	566	870	154
Kosovo	37	39	105
Vojvodina	188	381	203
SKUPAJ	3.684	5.879	160

TABELA ŠTEVILKA 4: Bruto dohodki proračunov in skladov interesnih skupnosti v SFRJ (v milijonih dinarjev)

Bruto dohodki	Indeks		
	Januar—Marec	I.—III.—1973	
	1972	1973	
1. Proračuni vseh DPS	7.496	9.532	127,6
2. Skladi izobraževalnih skupnosti	1.914	2.303	120,5
3. Skladi za neposredno otroško varstvo	173	205	118,5
4. Skladi za otroški dodatek	364	444	122,0
5. Skladi za zaposlovanje	154	174	113,0
6. Skladi pokojninskega — invalidskega zavarovanja	4.156	4.542	109,2
7. Skladi zdravstvene nega zavarovanja	2.530	2.870	113,4
8. Drugi skladi	279	622	222,9
9. Nerazporejena sredstva	813	382	47,0
SKUPAJ	17.852	21.164	118,6

VSAK DAN SI UTRGAJTE VSAJ BORIH 15 MINUT IN JIH POSVETITE BRANJU. TAKO BOSTE V ENEM LETU PREBRALI VSE KNJIGE PREŠERNOVE DRUŽBE IN ŠE KATERO POVRH

Zasedanje CENTO pakta

Vnetljiv zaliv

Iran se vrto glavo oborožuje, da bi zavaroval 60 odstotkov svetovnih rezerv nafte v Perzijskem zalivu

Ni naključje, da je iranski šah v poslanici udeležencem 20. zasedanja CENTO pakta, ki združuje ZDA, Veliko Britanijo, Turčijo, Iran in Pakistan, spregovoril o iranskem oboroževalnem programu v vrednosti nekaj milijard dolarjev. Ta program naj bi zajamčil varnost Perzijskega zaliva, skozi katerega se pretaka nad 85 odstotkov svetovnega izvoza nafte. Zasedanje zunanjih ministrov držav članic CENTO pakta v Teheranu je potekalo tajno in v znamenju iranske skrbi zaradi položaja v Perzijskem zalivu — in v širšem smislu skrbi Zahoda za nemoten priliv nafte z območja, ki vsebuje 60 odstotkov svetovnih rezerv črne zlata.

CENTO pakt

CENTO (Central Treaty Organization — Centralna pogodbeno organizacija) je prvotni naslednik nekdanjega bagdadiskega pakta. Bagdadski pakt je bil najprej sklenjen leta 1955 med Turčijo in Irakom na pobudo zahodnih velesil, predvsem ZDA, ki so hoteli skleniti zvezo med obrambnimi sistemoma NATO v Evropi in SEATO v Aziji. Prelimenoval se je v CENTO pakt, ko je Irak leta 1959 uradno izstopil iz pakta po državnem udaru v Bagdadu julija 1958, ki je imel pometel z irako monarhijo in njeno sivo eminenco — Nurijem Sa'idom. Toda pred tem — leta 1955 — so se paktu po vrsti pridružile nove članice: Velika Britanija, Pakistan in Iran. ZDA so aprila 1956 doble polno članstvo v odboru za gospodarsko in protisubverzivno dejavnost, marca 1957 v vojaškem odboru, maja 1961 v zasedanjih sveta pakta je navzoč ameriški opozilec. Toda ta okoliščina nikogar ne moti. Z zdaj so navzoč z vsem svojim vplivom ter materialno silo in — predvsem naftnimi — interesi, čeprav CENTO pakt ne določa nobene neposredne pomoči, ampak le sodelovanje za zagotovitev varnosti in obrambe v smislu člena 51 ustavne listine OZN kakor tudi tesno sodelovanje na gospodarskem in socialnem področju.

Epicenter - Perzijski zaliv

CENTO pakt se je dolgo ukvarjal predvsem z gospodarskimi zadevami. Vzdrževal

je prosvetne in raziskovalne ustanove v Turčiji, Iranu in Pakistanu. Moderniziral je turški pristanišči Trabzon in Iskenderun. Programiral in koordiniral je gradnjo cest, železnice in telekomunikacij. Dostil pozornosti je posveta zdravstvu, razvoju kmetijstva in pospeševanju znanstvenega sodelovanja in tehnične pomoči.

Toda spremembe v tem delu sveta so vplivale tudi na dejavnost pakta, predvsem na usmeritev ene izmed njegovih članic — Irana. Iran je smeraj poseval Perzijskemu zalivu največjo pozornost. Toda zdaj so se iranske skrbi ujele z interesi zahodnih velesil: s srednjevhodno nafto. »Zasedanje se je začelo v ozračju čedalje večjega strahu Irana pred sovjetskimi prodorom v Perzijski zaliv«, je zapisal poročevalec ameriške agencije Associated Press.

V nedavnem intervjuju je iranski šah utemeljil astronomske izdatke za oboroževanje Irana — samo letos dve milijardi dolarjev — s trditvijo, da ima Iran ne samo nacionalne in regionalne odgovornosti v Perzijskem zalivu, ampak da igra tudi svetovno vlogo varuha in zaščitnika 80 odstotkov svetovnih rezerv nafte.

Nobenh prekucij

Iran živi v nenehnem strahu, da bi na drugi strani zaliva — v šekatih in Emiratih — prišlo do zmerov in državnih udarov, ki bi jih povzročili razni nestrešniki. Zato je Iran z veseljem poslal omanškemu sultanu Kabusu tisoč komandosov s helikopterji, ki se skupaj s sultanovimi vojniki bojujejo proti upornikom ljudske fronte za

osvoboditev okupiranega Perzijskega zaliva v Dofaru.

Toda glavnega neposrednega sovražnika vidi Iran v Iraku, ki pošilja agente v emirate in šekjate pridigat arabsko revolucijo. Najbolj vnetljivo območje je trenutno Kuvajt, čeprav obmejni spopadi med Iranom in Irakom trajajo že dolgo. Iran ima 80 odstotkov svojih oboroženih sil na irakijski meji.

Ko je Irak konec marca letos podčrpal Kuvajtu kos ozemlja, so po Teheranu spet začeli strahoviti, ki jih je bil leta 1961 poklical general Kasem: da bo Irak pogoltnil ves Kuvajt.

Oporišče Um Kasr

Neposredni letošnji cilj Iraka je bil dobiti zvezo z novim pomorskim oporiščem in pristaniščem Um Kasrom, ki ga gradijo Iranci s sovjetsko pomočjo. Toda Irak ne skriva želje, da bi nekakšna dnel postal odločilna sila v Perzijskem zalivu. To pa med drugim pomeni, da si bo poskušal obnoviti rusifilni svoj sedanjí obrambni pas ozemlja. Glavno irako pristanišče v zalivu je daleč na severu v ustju Sat el Arab in ga Iranci lahko blokirajo, kadar se jim zljubi.

Ce bi Kuvajtanci zaprosili Irak za pomoč, bi jo takoj dobili. To jim je obljubil šah. Toda Arabci na zahodni obali zaliva se vendarle bojijo, da bi šah utegnil postati preveč ekspanzionističen. Poleg tega so emiri in šekji v precepju po odhodu britanskih imperialističnih oddelkov, ki so jih do leta 1971 varovali pred notranjimi revolucijami in državnimi udari. Interesi šekjov se ujemajo z naftnimi interesi zahoda in tudi z interesi Irana — nobenih prekucij — toda Iran je tudi prijatelj Izraela in sodeluje z njim ne samo na gospodarskem področju, ampak tudi vojaško in celo obveščevalno. Dvomljivo je, ali bi Iran stal bo strani, če bi Irak pogoltnil ves Kuvajt. Gledano iz Teherana, bi tak korak ogrozil ne samo glavno iransko petroleško pristanišče Abadan, ampak bi utegnil imeti za posledico tudi zgraditev pomembnega oporišča za sovjetsko pomorsko »navzočnost« v zalivu.

Šahov koncept

»Moj koncept je«, je izjavil iranski šah v intervjuju z dopisnikom ameriške revije

»Newsweek«, »da bi morale obalne države skleniti pakt o medsebojni pomoči, kot je NATO, in zahtevati od telesi, naj ne posegajo v zaliv. Postal bi mare nostrum — naše morje. Če bi vsi soglašali razen Iraka, kako bi Irak lahko rekel „Ne, tukaj hoče imeti sovjetsko mornarico? Nastal bi nevzdržen in smešen položaj. Če pa tega ne bomo mogli dojeti, bodo pač morale ZDA premisliti, kako bi najbolje branile svoje koristi na tem območju, (Tri ladjice, ki jih znaš imate v Bahreinu, so toliko kot nič. Sovjeti nas obiskujejo s 17.000-tonskimi križarkami.«

Toda če imajo Američani trenutno res samo tri ladjice v Perzijskem zalivu, jih ima Irak, ki se je vrto glavo lotil oboroževanja, dosti več. Iranski šah je začel krešiti oborožene sile, še preden so se Britanci vojaško umaknili iz zaliva. Pred kratkim je prvič povedal, koliko orožja ima in koliko je naročenega.

Njegovo letalstvo bo kmalu, ko bo končana pošiljka sto novih ameriških phantomov, štelo 300 lovcev-bombnikov in 100 letal C-130 za prevoz vojaštva. Poleg tega je naročil v ZDA 700 helikopterjev in 220 topnjač, iz Britanije pa 800 tankov čifletan. Iranska armada zdaj modernizira 860 tankov M-47 in M-60. Moč iranske mornarice se je podvojila. Britanija bo dobavila štiri fregate, oborožene z izstrelki sea cat. Šah je tudi izjavil, da mu je Washington obljubil vse naj sodobnejše orožje, razen atomskega, v številni bombe, ki jih pilot vodi na cilj z laserjevimi žarki.

Dogovor ali spopad?

Ta šahova »odkritost« je gotovo imela namen opozoriti Irak, ki se gotovo tudi vrto oborožuje s sovjetsko pomočjo, da se Iran ne šali.

Kam bo pripeljalo to kopicenje orožja v Perzijskem zalivu? Iran ne gleda samo v zaliv, ampak vse ozira tudi čez ramce na Pakistan in Indijo. Vojaški sporazum med Indijo in SZ ji je prav tako malo, vsekot vojaški sporazum med Irakom in SZ. V tem vidi globalni poskus obkroževanja Irana po SZ. Zato tudi gradi oporišča za kopenske, pomorske in letalske sile Ca Bahar — pred vzhodom v Perzijski zaliv — ki bi veljalo 600 milijonov dolarjev. To bo največje vojaško oporišče v vsem Indijski oceanu.

Toda sporazumevanje ni odvisno samo od držav, ki mejijo na Perzijski zaliv. Kaj bodo storile velesile — predvsem supersil ZDA in Sovjetska zveza? Po nepotrjenih poročilih sta se iranska in iranski zunanji ministri sklenili sestati v Zemevi, da bi odpravila vsaj nekaj razlogov za napetost med državama. Vsekakor je spodobno zmanjčanje, da je do tega sestanka baje prišlo na pobudo Moskve.

Po šahovem mnenju bo morala Moskva tudi v Perzijskem zalivu spoštovati pravila igre. Evropska varnost bo zgolj farsa brez stabilnosti in varnosti v Perzijskem zalivu. Za Zahodno Evropo, ZDA in Japonsko je zaliv nedeljivi del njihove varnosti, vendar ne zmorejo zagotoviti te varnosti. Zato jo bomo mi v njihovem imenu,« je rekel šah.

Sodeč je po sedanjí astrelni močie iranskih oboroženih sil bi bil Iran morda kos tej nalogi. Toda kaj se bo zgodilo, če Perzijski zaliv ne bo postal mare nostrum, ampak lovišče velesil? Ni pa izključeno, da bo v bližnji prihodnosti prišlo do vrhunškega sporazuma o nafti med Vzhodom in Zahodom. Kljub temu je položaj v Perzijskem zalivu prav tako vnetljiv kot nafta, ki jo črpa v tem delu sveta.

BOZIDAR PAHOR

Portret tedna

Kralj Baudouin

»Kralj, zakon, svoboda...« Tako se glasli refren iz belgijske himne »La Brabanconne«, ki je v tistih burnih belgijskih dneh 1830, ki jih belgijski zgodovinarji imenujeo patriotska revolucija, nekateri zgodovinarji pa rojstvo nove države v epurveti, naznanila konec nizozemske vladavine in začetek suverene države, imenovane Belgija.

Refren iz himne ni samo patetična retorika. Odkriva politično vsebino institucije, ki se imenuje saško-koburška dinastija. Ko so bruseljski mešani pred 143 leti v patriotskem prevratu proglasili neodvisnost od nizozemske krone, pod katero je prišla belgijska dežela po dunajskem kongresu, se pravi po zlogom Napoleonovega cesarstva, in ji dali ustavo, so se ozrli tudi po človeku, ki bi na zunanji simboliziral suverenost in neodvisnost dežele, ki je postala država. Ker po zmagi svetle aliance nad dinamično idejo francoske revolucije čas ni bil primeren za republiko, je bil ta človek lahko samo kralj.

Saksonsko-koburški princ, ki je že zavrnil ponujeno mu grško krono, je bil ne malo presenečen, ko so mu belgijski patrioti 1831 ponudili belgijski prestol. Več tednov je premišljal, preden se je spustil v belgijsko pustolovščino... piše v belgijskih pričrniških, in postal Leopold I., kralj vseh Belgijcev. Ponujen mu je bil prestol, ne krona. Politično gledano je postal spodobni kralj, ne kralj po skronskem pravu; Belgija ne krona svojih kraljev. Teji politični vsebini dinastične institucije je ustrezen tudi odnos javnosti do vladarja, ki naj bi ne bil samo simbol suverenosti dežele, marveč tudi projekcija težen, hoten in okusa belgijskih državljanov v vsem privatnem življenju. Zato so osebnosti na belgijskem prestolu morda bolj kot v drugih deželah izpostavljene muhasibim zahtevam okusa in želja dežele, ki se v obdobju britanskega strahu pred francosko ekspanzivitnostjo rodila na stičišču germanskega in latinskega sveta, kar ji je prineslo dobre in sedane strani v njeni zgodovini; izredno hiter razvoj trgovine in industrije, pa tudi to, da so velike sile prav na njenem ozemlju priznale vredčo svojih nesoglasij in konfliktov.

Kralj Baudouin ni izjema v tesnem opravilu, ki se imenuje vladati desetmilijonski deželi z enim največjih nacionalnih dohodkov; kar zadovoli France, vzhajevolji Valonce, in obratno, pravijo najbolj ostru kritiki valonsko-flamskih združ, ki vzplamtijo v določenih obdobjih, a se presenetljivo hitro stišajo ob grožnji, da bodo eni in drugi poklicani, naj se na referendumu izrežejo, ali so za enotno državno hišo ali ne.

Ko se je kraljica Astrid 1935 smrtno ponesečila v Švici, je bilo Baudouinu pet let; njegov oče, Leopold III, je v enem letu postal kralj in vdovec, kajti leto poprej se je na pizalnii turi smrtno ponesečil kralj Albert I. Belgiji so bolj zalovali za piavolaso Astrid kot za Albertom in mnogi so se vedli, kakor da bi zameril Leopoldu, ki je bil za kmrlino, da je preživel nesrečo. Izguba matere in kult čaščenja njenega spomina v domači hiši sta zarisala globoke črte v njegovem nekoliko plahem in zadranem temperamentu.

Leopold III je plačal osebni davek javnosti, ki mu je nekaj let po Astridin smrti neodpuščljivo, s pravo malomeščansko pedantnostjo in zagrizenostjo očitala čustveno zvezo z Liliane Baels. Ne samo zato, ker ni izhajala iz kraljevske, marveč meščanske družine; kot neznašljano zalitvo so vzel Belgijci na znanje okoliščino, da je princu, ki je v rosní mladosti postal

sirota, v njegovem čustvenem svetu nadomestila umrlo mater. O »gospodiscini belgijska javnost ni imela dobre ali prizanesljive besede. V svoji radikalni kritičnosti do spodobne dinastije ji ni priznala niti patriotske gorečnosti in poguma; Liliane Baels je zvedela za kapitulacijo belgijske armade za volanom vojaškega ambulantelega avtomobila, ki ga je s fronte vozila v zaledje...

Baudouina so v tistih tragičnih in dramatičnih dneh 1940 evakuiral v Francijo, kjer se je nebogljen in neodporn, nekoliko bolehen mladenič znal med preklicnajočimi Francozi; predklinjal so vse, vojno in Nemce, pa Angleže in njega, Baudouina, sina izdajalca, ki je kapituliral...

»Ko je kapitulirala tudi Francija in je bilo podpisano premirje, so Baudouina prepeljali nazaj v Belgijo in vsakih štirnajst dni je lahko obiskoval očeta, ki je živel v zlati internaciji v gradu Laeken. Tudi to obdobje je v njegovem temperaturo pustilo globoke sledi, kajti Leopoldovo ravnanje je zasedalo globoko rano v zavesti Belgijcev. Ni bilo ne pojasnila ne opravičila za to, da je zavrnil poziv svoje vlade, naj se kot predstavnik belgijske suverenosti skupaj s kabinetom umakne v London, da bi bila tudi v formalnopravnem pogledu ohranjena kontinuiteta belgijske suverenosti in neodvisnosti. Raje je ostal v Belgiji; po eni verziji pod značitvo Nemcev, po drugi kot ujetnik SS in gestapas. In vendar je odklonil Hitlerjevo ponudbo, po kateri bi se Belgija kot plačilo za njegovo sodelovanje z Reichom rusifila do Dunquerqua in Calaisa... V tistih dneh je tudi belgijski zunanji minister, socialist Paul Henri Spaak v Londonu našel besede razumevanja in priznanja za suverena, ki je prostovoljno ostal v zasedeni domovini, toda Leopoldov »meci Hitlerju, ki so ga skušali nekateri »Belgijski povzgoniti na piedestal nacionalnega simbola, ni zacelil-nacionalne rane, ki jo je zasedalo Leopoldovo ravnanje v dneh nacionalne katastrofe.

Po osvoboditvi je moral oditi kralj v izgnanstvo. Sebe plebičasti 1948 mu je z dokaj tesno večno spet odprl vrata v domovino. Po treh letih se je odpovedal prestolu v korist Baudouina. Leta 1940 ni bilo opršeno, čeprav je bil povod za njegovo abdikacijo poroka z Liliane Baels.

Kralju Baudouinu so okoliščine prizanesle z neizprosnimi dilemami in odlodčtvanji, ki so zlopile njegovost ometa. Ko je 1960 prisostoval svecanom ob razglasitvi neodvisnosti nekdanjega belgijskega Konga, je samo z najvišjo simboliko belgijske suverenosti in potrđali odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih državniških manifestacijah predstavlja na najvišji simbolni ravni državo, ki se je sprico dvoletnih tragičnih izkušenj s svojo nevtalnostjo, ki je bila brezobzirno poeptana, sicer opredelila za nacionalno varnost v okviru enega od blokov, ki pa z izrednim posluhom za interese majhnih in srednjih dežel v današnjem svetu nekaj velikank prav v okviru svojega bloka deluje ustrežno in v skladu s sodobnimi tokovi obdobja, ki se začneja z zatonom jaltiske ere, verčnost in potrdili odlodčitev, za katero je vso odgovornost v dobnem in v slabem prevzela vlada. Sicer pa v svojih držav

Čile

Usodna križpotja

Allende v ognju težav in napadov opozicije

OD NASEGA POSEBNEGA POROČEVALCA

SANTIAGO DE CHILE, junija. — Če lahko za čilski politični položaj rečemo, da je zamotan, potem lahko za gospodarski položaj te andske države trdimo, da ni le zamotan, ampak celo kritičen. Njegov vpliv na razvoj političnih dogodkov je namreč mnogo večji, kot si mislijo celo čilski politiki. Zatorej ni pretirano zapisati, da je ravno vse prej kot rožnati gospodarski položaj Čila glavni vir vseh problemov, ki jih ima čilska vlada na političnem področju. Za sedanje gospodarske težave pa ni kriva le sedanja čilska vlada, saj se nekatera neresena vprašanja pojavljajo že nekaj desetletij.

Odvisnost od bakra in ZDA

Ena od dolgoletnih značilnosti čilskega gospodarstva je relativno visoka navezanost na eno vejo rudarstva. Na začetku tega stoletja je to bil soliter. S proizvodnjo umetnih gnojil je proizvodnja solitra na svetovnih tržiščih padla, in sicer tako močno, da je izredno prizadela čilsko gospodarstvo, ki si je opomoglo šele z odkritjem bakra. Prodaja bakra je postala za čilsko gospodarstvo pomembnejša, kot je, recimo, kava za Brazilijo. 80 odstotkov vseh deviz dobi Čile za prodani baker, ki je bil do nedavnega v rokah velikih mednarodnih trustov. Vsako nihanje cen bakra se je in se še pozna v čilski državnih blaginji, da o posledicah za gospodarstvo sploh ne govorimo.

Z bakrom, ki so ga izkoriščala ameriška podjetja, se je za Čile pričela doba relativnega blagostanja. Bolje rečeno: navideznega blagostanja za Čilence in resničnega blagostanja za ameriška podjetja. Tega so se Čilenci zavedali, prav tako pa so vedeli, da je Čile prvi na svetovni lestvici držav, ki prejemajo mednarodna posojila. Čile torej ni imel solidnih temeljev za gospodarski razvoj in je postajal čedalje bolj odvisen od ZDA.

Prihod dr. Allendeja na oblast je pomenil začetek temeljitih sprememb v čilskem gospodarstvu. V Južni Ameriki se je prvič zgodilo, da si je neka vlada kot prvo nalogo zadala spremembo gospodarskih struktur, ne da bi bila zaradi tega potrebna revolucija s prelivanjem krvi. Nacionalizacija rudnikov bakra je bila tako potrebna in pravična, da je v parlamentu zanjo glasovala celo opozicija. To je bil prvi akt nove vlade. Nato so prišle na vrsto banke, ki so jih prav tako nacionalizirali, ter poddržavljenje zasebnih podjetij. Ni odveč, če ponovimo, da je ameriška družba Kennecott, ki je izkoriščala čilski baker, investirala v čilske rudnike le 5 odstotkov od svojih celotnih investicij po svetu. In teh 5 odstotkov je prinašalo ameriški truhli 70 odstotkov lastnega do-

bička. Prav tako ni odveč, če povemo, da je 80 čilskih podjetij nadzorovalo kar 90 odstotkov čilske industrijske proizvodnje. Zato je bila nacionalizacija rudnikov bakra in poddržavljenje nekaterih velikih podjetij v korist vsega čilskega naroda.

Opozicija krene v ofenzivo

Z omenjenimi spremembami se je začel tudi križev pot sedanje vlade. Reakcija domače buržoazije je bila hitra, čeprav premalo učinkovita. Prenehali so z investicijami, nekateri so pobegnili v tujino, medtem ko so drugi začeli z ofenzivo v parlamentu in tisku. Skratka, skupaj s politiki so ustanovili enotno opozicijsko fronto proti vladi Unidad Popular. S tem trenutkom se je pravzaprav začel boj, ki traja še danes. Tuj kapital je reagiral še ostreje. Znano je vtičanje ameriške CIA v čilsko notranje zadeve, zaradi nacionalizacije družbe IIT. Znani so primeri embarga tovorov bakra v evropskih pristaniščih, ko je družba Kennecott zahtevala vrnitev vloženega denarja z vsemi obrestmi in dobički vred. Znan je pritisk ameriških finančnih krogov na mednarodne banke, da prenehajo s posojili Čilu. Skratka ZDA in njeni multinacionalni koncerni so pričeli zunanjo blokado Čila in njenega gospodarstva.

Blokada, ki je močno prizadela čilsko gospodarstvo, ima cilj zrušiti sedanjo vlado predsednika Allendeja. Izvajajo jo na vse legalne in ilegalne načine. Treba je priznati, da del težav, ki jih mora prebroditi sedanja vlada, leži prav v ameriški blokadi. Cena bakra je padla, hkrati, ko ameriška podjetja groze z embargom tovarov. Prihod deviz se je občutno zmanjšal tudi zaradi manjše prodaje bakra drugim državam. In tudi bila tragika še večja, se je zmanjšala tudi proizvodnja v bakrenih rudnikih. Ameriška podjetja so imela v Čilu le peščico tehnikov in strokovnjakov, medtem ko je bilo vse ostalo (načrti in drugi podatki) v matičnem podjetju v ZDA. Ko so ameri-

ški strokovnjaki zapuščali Čile, je vsa dokumentacija ostala v ZDA. Brez tehnične dokumentacije ter brez strokovnjakov (ameriške izvedence so kasneje zamenjali Bolgari in Romuni) je proizvodnja bakra padla.

Blokade ameriškega kapitala ne čutijo le, ko gre za baker. Čilsko gospodarstvo je bilo tesno povezano z ameriškim. Stroji, avtomobili, cele tovarne in ves sistem dela je praktično prenesen iz ZDA, ki danes neče več prodajati surovin niti nadomestnih delov za stroje in avtomobile. Tipičen primer te blokade je kemična industrija. Nove in moderne tovarne stojijo, ker ameriška podjetja nečejo prodajati surovin. Čilenci pa, kot mi je razlagal mladi ekonomist, ne morejo zapreti vsega, kar je narejeno po ameriških načrtih. Ne morejo čez noč postaviti novih tovarn, kupiti novih strojev in zamenjati vse avtomobile. »Povezanost Čila z ameriškim gospodarstvom je žal tako tesna, da bo trajalo celo desetletje, preden bomo lahko začeli misliti na samostojnost,« je zaključil realistično oceno mladi Čilencec.

Pomanjkanje deviz in surovin ter nadomestnih delov je pripeljalo do krize v gospodarstvu. Če tovarne stojijo, potem ni blaga v trgovinah. Če ni blaga, nima kupec kaj kupiti. In če gre pri tem recimo za zdravila, ali izdelke široke potrošnje, je čilsko prebivalstvo nezadovoljno in noče nič slišati o problemih, ki jih ima vlada z blokado. To je tudi upravičena obtožba čilske vlade, ki trdi, da je ameriška blokada vtičanje v notranje zadeve ter poskus zaviranja čilskega gospodarstva. Vendar blokada ni edini vzrok za težave, ki jih preživlja čilsko gospodarstvo.

Vsi so čakali sporočilo vlade

Drugi vzroki so popolnoma domačega značaja. Za splošno pomanjkanje hrane in ostalih manj pomembnih izdelkov domače potrošnje je del te krivde v blokadi, drugi, morda še važnejši del pa v gospodarski politiki, ki jo trenutno vodi čilska vlada. Poleg slabe letine (suša v nekaterih predelih) je imela izredno negativen vpliv na čilsko poljedelstvo novica o nameravani agrarni reformi. Po tej objavi so kmetje, veleposelniki, prenehali obdelovati polja. Vsi so čakali sporočilo vlade, ki naj bi jasno in odločno povedala, kakšno agrarno reformo misli izpeljati. Zaradi ustavitve del na kmetijah, so ekstremistični elementi »Gibanja revolucionarne levic« (Movimiento de Izquierda Revolucionaria) začeli napadati in zasegati »los fondos« — kmetije. Vlada je vprašanje agrarne reforme kasneje uredila in odzvela zemljo veleposelstvom. Vendar od začetka Allendejeve vlade praktično nihče ne obdeluje zemlje. Vsi čakajo, da se vlada od-

NEMIRI V SANTIAGO
Podobni prizori so že nekaj mesecev vsakdanost čilske prestonice. Opozicija nenehoma izziva nerede in pogosto prihaja do spopadov med pristaši in nasprotniki Allendejeve vlade

loči, kakšno vrsto agrarne reforme bo izpeljala (ni še določena minimalna površina, ki lahko ostane zasebnikom). Ta posestva niti niso bila razdeljena med scamperos (bivše kmečke delavce), niso jih spremenili v zadruge, niti v državna posestva. Točneje vedano, kmetijska proizvodnja je v letu 1972/1973 padla kar 22,5 odstotka, medtem ko se je obdelana površina zmanjšala za 19 odstotkov. Po dokaj realnih podatkih univerze v Santiagu, bo Čile potreboval letos 520 milijonov dolarjev za uvoz hrane, če se cene na svetovnem trgu ne bodo dvignile. Ker pa cene rastejo, je popolnoma mogoče, da bo Čile potreboval za uvoz hrane več kot 700 milijonov dolarjev.

Zmanjšala se je tudi industrijska proizvodnja. Za letos računajo, da bo industrijska proizvodnja padla za kakih 20 odstotkov, medtem ko je kosmat družbeni produkt lani narasel za borih 0,8 odstotka. Padec industrijske proizvodnje je posledica blokade in nenehnega pomanjkanja surovin ter nadomestnih delov, na drugi strani pa tudi vladnega vmešavanja. S poddržavljenjem najvažnejših podjetij (leta 1971 so nacionalizirali le 27 podjetij, lani 119 podjetij, medtem ko trenutno bijejo bitko za poddržavljanje nadaljnjih 49 podjetij) je prišlo do poljanje nadležnosti, hkrati pa veliko pripomorejo k povenitvi proizvodnje ali k uvajanju novega postopka.

Država in gospodarstvo

Delavske stavke so čilskemu gospodarstvu prav tako škodovale kot stavke privatnih, lastnikov tovarnjakov (le-ti imajo v svojih rokah 97 odstotkov prevoza v Čilu). In konec koncev ni na svetu gospodarstva, ki bi lahko preživelo toliko stavk in nemirov, kot jih preživlja čilsko gospodarstvo. Zato poskušata vlada povečati svoj vpliv v gospodarstvu. Zunanjo trgovino praktično

že kontrolirajo vladni organi, saj gre 90 odstotkov izvoza s posredništvom države, medtem ko leta uvaža 60 odstotkov vsega uvoženega blaga. V vseh organih je čutili rastoč vpliv teorije o planskem gospodarstvu ter o vlogi države v gospodarstvu. Zdi se, da bo v bodočnosti prevladala linija ekonomistov, ki mislijo, da je plansko gospodarstvo z doslednim birokratičnim rešev za Čile. Ta vpliv je močno čutili ne le v zunanji trgovini, pač pa tudi na železnicah ter v pomorstvu.

Ob tej analizi ne moremo mimo dveh drugih dokaj pomembnih podatkov. Prvi je čilski dolg in deficit plačilne bilance, drugi pa zunanja pomoč. Dolg Čila iz dneva v dan narašča. Dosegel je že velikansko število 4 milijarde dolarjev, kar je za tako majhno državo izredno veliko. Največ dolgujejo Americanom. Glede na nastalo situacijo, poskušajo nekatere države pomagati Čilu s posojili. Vsa ta posojila — ki so mnogo manjša od tistih, ki jih je Čile dobival pred Allendejem, in ne rešujejo položaja — so bolj političnega značaja kot pa resnična ekonomska pomoč. Tako so lani socialistične države »posodile« 246 milijonov dolarjev s prodajo opreme ter 62 milijonov dolarjev za nakup hrane. Kapitalistične države pa so posodile 249 milijonov dolarjev. Od teh kreditov so najbolj ugodni tisti, ki sta jih dala Peking in Stockholm. Švedski so posodili nekaj deset milijonov dolarjev na petdesetletno odplačilo, prav tako tudi Kitajci. Zanimivo je tudi to, da Čile vedno bolj sodeluje v državani Južne Amerike. Čeprav ima primanjkljaj in dolguje celo obuboženi Boliviji.

Kljub vsemu — podpora

Čile, ki je svetovni rekordar v inflaciji (lani 163 odstotkov) poskuša rešiti gospodarski položaj z nekaterimi ukrepi, ki na prvi pogled bržda ne bodo uredili zapletene situacije. Državni deficit se iz leta v leto veča, dolgovi rastejo in denar se tiska, da je veselje. V Santiagu pravijo, da vlada tiska denar in s tem povečuje inflacijo, da bi znižala realne cene poddržavljenim podjetjem. Mogoče je to res, kajti če je vlada do sedaj skupaj z zunanjimi faktorji zavestno povzročila inflacijo, ter nastalo ekonomsko krizo, je jasno, da trenutno ne more rešiti nastalega položaja. Ta je tako zapleten in težak, da je vladni ekonomisti ne bodo lahko, še manj pa hitro rešili. Po drugi strani pa se ne morem ostri občutka, da v čilski vladi in upravi ni sposobnih gospodarstvenikov. Poleg te strokovne nesposobnosti, je treba priznati, da je dandanašnja vlada vsi bolj zavzeta s političnimi problemi in stori manj za rešitev gospodarskega položaja. Obutek, ki sem ga dobil v Santiagu je, da so vsi vladni funkcionarji z ministri vred pozakrbeli, kako bodo uredili trenutni položaj. Točneje povedano, kako bodo rešili to in to stavko tam in tam, kako bodo omilili vprašanje manifestacij te in te skupine ter kako bodo odgovorili opoziciji, ki jih je zopet napadla, medtem ko mora Allende venomer iskati nove sodelavce, kajti opoziciji je zopet uspelo odstaviti ministra in druge sodelavce.

Rešitev gospodarskih vprašanj pomeni rešitev politične situacije. Nemiri so zaradi težkega gospodarskega položaja, ne pa zaradi ideologije. Dokaz za to je, da ima Allendejeva vlada kljub restriktivnim in stavkam podporo delavcev. Njim se je na začetku Allendejeve vlade zvišal standard kot posledica nacionalizacije rudnikov bakra. Njihova kupna moč se je dvignila, obtem pa je padla industrijska proizvodnja. Nastal je torej prepad med potrošnjo in razpoložljivim blagom, ki je seveda pripeljal do nemirov in krize, ki se nadaljuje še danes. Ne smemo pa mimo dejstva, da je vlada zmanjšala število nezaposlenih, kar ima pozitivne socialne posledice.

V Čilu je treba jasno ločiti, kaj je posledica strukturalnih sprememb v čilski družbi, zunanje blokade in notranjih (vladnih) problemov. In tako pridemo do zaključka, da je ta zmes pripeljala do krize, ki jo bo pač morala rešiti vlada, če bo hotela pripeljati čilsko družbo v socializem.

ANDREJ NOVAK

BOGDAN SALEJ

V luči pariške „Inove“

Povezanost proizvodnje z raziskovanjem

Nekaj mnenj naših predstavnikov na razstavi novih izdelkov

OD NASEGA PARISKEGA DOPISNIKA

PARIZ, junija. — »Pri nas najbolj pogrešamo usmerjeno raziskovalno delo. Doslej smo se preveč posvečali čistemu raziskovalnemu delu, medtem ko so aplikativne raziskave še preveč prepuščene naključju, osebnim nagnenjem raziskovalcev in premalo odvisne od potreb proizvodnje in možnosti za komercializacijo. Tega si preprosto ne moremo privoščiti.« Ta misel dr. Bena Lukmana, svetnika republiškega sekretarja za prosveto in kulturo za raziskovalna vprašanja, je dala ton pogovoru z našimi predstavniki na razstavi novih izdelkov »Inova« v Parizu.

tehnologije know-howa se pravi tehnološki know-how, tako po finančni kot po pravni strani,« je povedal Franc Zle, direktor »Inove«, konsultantske organizacije pri nuklearnem inštitutu »Jožef Stefane«. »V Oslu ni bilo razvijenih veliko proizvodov, v Parizu jih je veliko več. Tu je pomemben francoski inštitut in tisti izdelki in postopki, ki so konkratni in mednarodnih okvirih. Seveda pa so posvetile veliko pozornost razvijati tudi velike ameriške in britanske, deloma tudi japonske in nemške konsultantske organizacije. Inštitut »Jožef Stefane« je predstavil v Parizu predvsem svojo elektronsko opremo, na primer, glasovalno napravo za parlamenta, analizator olja in vlage, tirsorski regulator senske razsvetljave za gledališča in televizijske studije, izdelke, o katerih smo v »Delu« že obširno poročali. Iskra nastopa z licencami s področja elektromotorjev, z nekaj zelo uspešnimi posmestavi, ki omogočajo velik vrhunec stav in materiala. Gradbeni center Slovenije pa je prikazal nekaj najbolj uspešnih dosežkov s področja gradbeništva, ki jih ocenjujejo kot novost tudi v mednarodnih okvirih.

Naše znanje soočeno s svetovnimi dosežki

Naš razstavni prostor, kjer je bila na voljo dokumentacija o predstavljanih licencah, je bil dobro obiskan. Vsi naši sosedniki so soglašali v oceni, da je bila razstava koristna tako zaradi tega, ker smo soočili naše znanje s svetovnimi dosežki, kakor tudi zato, ker je dala razstava »veliko novih idej, veliko impulzov za razmišljanje,« kot je rekel dr. Lukman. Po nje-govi oceni v določenih smereh lovimo korak s svetovnim razvojem, iščemo pa drugačne rešitve — v tehnologiji pač ni enoličnega razvoja. Daleč smo prišli tudi v

tako imenovani izobraževalni tehnologiji, v razvoju naprav za ocenjevanje, za kontaktiranje z avditorjem, za preverjanje znanja.

Na drugi strani so mnogi dosežki drugih zanimivi za nas. »Tu razstavlja veliko francoskih, švicarskih, angleških, nemških in drugih konsultantskih organizacij, ki obvladujejo ožje področje. Na primer, gradbene stroje, elektrono, obdelavo kovin, določena področja kemije,« je rekel Franc Zle. »Tis so zanimiva zaradi tega, ker je mogoče njihove licence uvesti v proizvodnjo z zelo skromnimi investicijami in nezahtevnimi posegi, hkrati pa veliko pripomorejo k povenitvi proizvodnje ali k uvajanju novega postopka.«

Poleg tega je bila razstava za naše strokovnjake dragocena v širšem smislu. Kot pobuda za razmišljanje o organizaciji raziskovalnega dela pri nas. »Na takih razstavah je treba nujno sodelovati,« meni dr. Lukman; »na eni strani zaradi piasnaja tehnologije na tuje trge, za kar se bomo morali v prihodnje še veliko bolj usposobiti, na drugi strani pa zato, ker nam daje take manifestacije zelo strnjeno podobo stanja v svetovnem razvoju in pogledu aplikacije raziskovalnih rezultatov ter nam kažejo, v katerem smer naj se usmerjajo naša podjetja. Ugotovljeno, da na razstavi tesno sodelujejo raziskovalne in finančne organizacije ter organizacije za prenos tehnologije, ki že vnaprej usmerjajo raziskovalno delo. Že na začetku razvojnega procesa je določeno, kje bo mogoče izdelek uporabljati, in predvsem, kje ga bo mogoče prodati.«

Usmerjanje raziskovalnega dela

»Torej tesna povezanost med potrebami proizvodnje in raziskovalnim delom!«

Obdavnene nagrade za izume

»Nekatere so, druge niso. To je naša splošna slabost — nimamo še dovolj razvitega občutka za komercialno zaščito svojih izdelkov.«

»Področje patentiranja je pri nas še popolnoma neurejeno, tako po finančni kot po pravni strani,« je povedal dr. Lukman. »Šele v zadnjem času se s tem pri nas intenzivno ukvarja nekaj strokovnjakov — pravnikov. Novatorji pri nas niso dovolj stimulirani za svoje delo. Nagrad za izume in inovacije ne bi smeli obdavnene; kdo se bo ukvarjal s tem, če ve, da mu bo davkarja pobrala velik del nagrade. Če kdo potem dobi od uporabe svojega izdelka kakšne procente, je to seveda druga stvar. To je treba obdavniti, ker to ni več rezultat neposrednega dela izumitelja. Izum, inovacija, izboljšava tehničnega postopka pa je rezultat njegovega osebnega dela.«

»Inova 73« je druga razstava inovacij in licenc. Prva je bila lani v Oslu pod nazivom »Know-how«. »Lanska razstava je bila predvsem srečanje organizacij za prenos

Razstava »Inova«, ki je bila od 2. do 8. junija v enem od razstavnih paviljonov razstavišča pri versajskih vratih, je vključevala 296 razstavilavcev z vsega sveta, med njimi tudi sedem podjetij in sedem raziskovalnih inštitutov iz Jugoslavije, ki so prikazali oziroma ponudili 36 licenc. Med to štirinajsterico, ki je nastopala v Parizu v organizaciji zvezne gospodarske zbornice, je bilo tudi sedem podjetij in inštitutov iz Slovenije: Iskrin zavod za avtomatizacijo, Krka iz Novega mesta, tovarna stikalnih naprav iz Maribora, nuklearni inštitut Jožef Stefan, gradbeni center Slovenije, inštitut za vakuumsko tehniko in zavod za varjenje, vsi iz Ljubljane. Od drugih je treba omeniti predvsem sarajevski Energoinvest z osmimi licencami s področja avtomatike. »Jugoslovanska podjetja so poskušala predstaviti svoje znanje s področja inovacij, licenc in tako imenovanega know-howa,« nam je povedal inženir Zdravko Mirkovič, predstavnik Energoinvesta.

»In kakšni so uspehi?«

»Teško bi se zdaj govorilo o konkretnih rezultatih. Gre predvsem za navezovanje prvih stikov s tistimi, ki se zanimajo za izdelke, kakršne ponujamo mi.«

»Ali so vse te licence patentirane?«

HIENGOVA »LAŽNA IVANA«

Prizor iz mariborske uprizoritve z Arnoldom Tovornikom, Radom Pavalcem in Angelo Jankovo. (Foto: Cerin)

Pogled na mali zaslou

TV kot razred odličnjakov...

Po festivalu v Portorožu

Televizija se je marsikaj naučila od filma in marsikaj si z njim deli. Ne samo vrstni in kadre. Tudi festivale. V filmskem svetu, ki ima nekaj desetletij in nekaj izkušenj več kot televizijski, se je že udomačil pojem oziroma kar posebna vrsta festivalskega filma. Prav kmalu bo lahko govorili tudi o festivalski televiziji. Tako se vsaj zdi, če primerjamo spomine na letošnji, osmi festival jugoslovanske televizije in vsakdanjo jugoslovansko televizijsko prakso oziroma spored.

Festivalski film je film za izbrano, filmsko posebej zahtevno publiko. Lahko bi rekli, da je pravzaprav film za žirijo, ki naj opazi in po možnosti nagradi njegove posebnosti, novosti, imenitnosti. Tako imenovani množični gledalci takšne posebnosti, pa naj bodo mišljene dobro ali slabo, navadno nehalnezo vspegle in zato se jih kinematografi po vsem svetu tudi manj ali bolj otepaajo. Izbirajo rajši filme za množično potrošnjo. Filmi, ki so se izognili festivalu, so imeli navadno največ gledalcev. Ne spominjam se, da bi v vrsticah »Love Story«, »Bohem« in druge uspešnice ime kakršnokoli festivalsko nagrado, če seveda odštejemo potrošniško obarvane, čeravno akademске oscarje.

sončne trenutke, med dobre in slabe plati našega življenja, se je napolnila po preizkušeni in zanesljivem receptu dokumentarnega filma, ki ga je za svojo rabo malce podaljšala, mu dodala malo več živga sobesedništva in bližnjih posnetkov. Resnici na ljubo pa je treba priznati, da je v svojih dokumentarnih in tudi reportažnih oddajah pokazala veliko več poslušna za življenjsko resničnost, v kateri mora vztrajati delovni človek, pravo mero kritične misli in se sredno izognila pretiravanjem, kakršna si je zadržala lega včasih rad dovolil dokumentarni film.

Profesionalnost

Takšna festivalska podoba naše televizije je seveda v marsičem prijetno presenetljiva s svojo doseženo profesionalnostjo, uglejenostjo, celo z eleganco, s svojim posluhom za kulturne in izobraževalne naloge, ki jih mora opravljati. Jugoslovanska televizija je kot razred maturantov — odličnjakov, ki so se dobro naučili snovi, le malo med njimi pa jih je pripravljeno pridobiti znanje vložiti v trud in tveganje raziskovalnega dela; žirija ni mogla podeliti predvidene nagrade za oddajo, ki bi pomenila nov prispevek k razvoju televizijskega stila. Torej tudi v svojem najbolj elitnem programskem načrtovanju televizija pozablja, da mora razvijati svoj lastni, resda iz življenja izviraajoči, a od filma neodvisen, emancipiran izraz. To je glasno svarilo letošnjega Portoroža.

Fridružujejo se mu seveda tudi spodbudnejše ugotovitve. Televizijske hiše z daljšo tradicijo dosegaajo po rutinski plati evropsko, mednarodno raven, površnost in kampanje v njihovi oddajah skorajda ni; narobe, s svojo uglejenostjo postajajo prava paša za oči, zlasti če so uprte v barvni ekran. To velja posebej za Zagreb in Beo-

grad. Ljubljana je, na srečo, obdržala umirjeno sredino nerazpisnega okusa.

Mlajše televizijske hiše pa zelo prijetno presenečajo s svojo vsebinsko nekonvencionalnostjo in svežino in bi po pestrosti izbora skoraj vse lahko tekmovalce za nagrado; Novi Sad, letos se začel izven konkurence, se bo prihodnje leto že izkrepko potegoval za priznanja, če bo razvil zastavljeno delo. Škoda je, da gre večina te vsebinske pestrosti, ki postaja značilnost jugoslovanskega televizijskega snovanja, mimo slovenskega gledalca. V tem pogledu bo močno pač zaprosili RTV Ljubljana za večjo pozornost in prizadevanje v posredovanju domačega sporeda.

Posrednica tekočega dogajanja

To, kar je pokazal Portorož, je seveda le majhen del naše televizije, le nekaj odlomkov iz večurnega vsakdanjega procesa programskega oblikovanja. Upoštevaajoč naravo, prednost in možnosti televizijskega medija je to še najmanj televizijski del sporeda. Televizija je najmočnejša, najbolj vplivna in najbolj dobrodošla, kadar je posrednik in komentator neposrednega dogajanja. Na tem področju je njena prednost in seveda tudi tveganje. Toda to je njena bistvena sestavina, ki jo je treba razvijati, dopoljevati, tehnično in vsebinsko pospeševati in ji, ne nazadnje, izkazati tudi priznanja, kadar jih zasluži. Z zelo skromnim zastopstvom tako imenovanih živih oddaj je bil festival okrnjen za najbolj vitalen del televizijskega sporeda.

Niti tega se festivalska pravila niso domislila, da bi dovolila televizijskim hišam od dnevih, ko so predstavljale spored, nastopiti, recimo, s TV dnevnikom tistega dne. Med posameznimi oddajami dobro organizirani predavaji se je na zaslonih portoroškega auditorija, ki je žal omogočal bolj kinematografski kot pa televizijski način gledanja, pokazala ura in merila točne sekunde. France Kosmač, ki se sam ukvarja s televizijskim dramaturškim delom, je nekada dne vprašal: ali veš, kaj je edina prava, živa televizija na festivalu? Tale ura. Naj mi ne zameri, da sem si za ilustracijo izposodila njegovo bistro domisljico.

STANKA GODNICH

Slovenski odri

Mariborska Drama 1972-73

Premišljanje o minuli sezoni

Pogled na celotnost gledališke sezone je bil nekoč, zlasti med vojnima, ustaljena in po svoje vznemirljiva publicistična skušnjava. Zadnja leta je ta »šega« opešala: o gledaliških produkcijah posameznih teatrov pišemo znavaše sproti, bolj ali manj vtisno in fragmentarno, le poredkeje »seštevno«, sintetično takorekoč. Nemara tale trenutek ni primeren za uganjanje in razčlenjevanje, zakaj je »delna« skušnjava premagala »celotnost«, a resnici na ljubo bi vendarle kazalo domnevati, da je gledalčeva volja — natančneje: volja tistega gledalca, ki zavzeto sledi dosežkom od premiere do premiere — prirejena tako, da si, ko je krog sklenjen, želi spominsko strniti »razbite« vtise.

Kritik, ki se potemtakem loti takega sinteznega opravila, mora prej ali slej storiti dvoje: priklicati v spomin posamezne segmente in jih, strnjene, prekriti s celotno presojo. Ali stori to na način evidence ali vrednostne hierarhije — to je seveda posebno vprašanje, pomensko celo drugotno. Toda: tako kot vsaka umetnost, torej nezavezujoče za zgodovinsko branje ali celo znanstveno preiskavo.

perioar po vsem videzu ni na moč zahtevna operacija, zato pa se izrazito ozka in zaplete, ko skuša včleniti vse tiste »odvoce«, ki sem jih vsaj v poglavitnih razsežih opisal pred splošno definicijo. Seveda se zadeva specifiira pri gledališčih, ki reflektirajo dramaturgijsko takomenovanih malih literatur, saj so »dolžna« upoštevati skušnjo svetlega sveta. (Stalna in repertoarna gledališča velikih gledaliških nacij tako na vzhodu in zahodu utemljejuje svoje programsko-repertoarne kreacije predvsem iz sebe, iz svojega izročila in svoje sočasne produkcije, pri izbiri tujecev pa se običajno naslanjajo le na najbolj veljavna, preverjena ali uspešna imena in besedila.)

Posebna funkcija repertoarnega eklektičizma — mnogorede: napak ravnao tisti, ki tej pojavi usmeritvi pripisujejo samo »manjvrednostni« pomen — se poraja slednje glede na regionalno lokacijo teatra: če mesto premore več gledališč, si ta razločijo »interesne sfere«, če gre samo za eno gledališče, ki mora iz svojega središča obvladovati razmeroma heterogen odmevni prostor, sta eklektična formula in model »univerzalne«: posrkati morata takorekoč »vse«, kar si drugod, v centrih z več teatri, lahko razmejijo in bolj ali manj razumno razdelijo. (Ali si? Pri nas?)

Živa razmerja dramatičnega pesništva

Tako osamljeno »lokacijo« ima tudi mariborska Drama. Ze vrsto let so vsi, ki so skušali opredeljevati njeno usmerjenost, ugotavljali, da razmeroma »odročeno« opisanim eklektičnim programsko-repertoarnim principom. Če je torej potisnjena v položaj in razmere, ko mora zajeti »vse«, se najprej vprašamo, kaj ta »vse« pomeni in kaj pomeni glede na konkretno, se pravi, pravkar iztekajoče se igralno obdobje.

»Vse« ima seveda nezogibne omejitve, saj implicira izbor iz vsega. Znotraj te splošne omejitve je mogoče zasledovati posebne razsežnostne poudarke: vssek je namreč razumno opazovati bodisi z vidika zgodovinske kot »abstrakcije« (preteklosti) bodisi z rizičnega, zdejajne do kmeljivosti prediska. Gledališko literaturo je potemtakem mogoče braš kot podlago za slogovno, vsebinsko, pomensko in idejno po-zaritev, se pravi, za preprosto po-ustvaritev, torej, re-produkcijo ali kot stvarilno, stvariteljsko, produktivno zamišljenost in zart-todanašnje oblikovalne občutljivosti. Svet — tudi naš gledališki »region« — je zvedine opustil, zavestno izključil prvi princip in se zavzel za novo, zdajšnje in tukajšnje branje ter iz njega izviraajoče gledališko izrekanje in videnje. Ne glede na bolj ali manj otipljivo in razumno opredeljevo konsistentno letošnjega repertoarja mariborske Dramе moramo govoriti o živih, zavzetih, nehistoričističnih razmerjih do dramatičnega pesništva, ko mislimo na dela, ki imajo že trdno, preverjeno in preverljivo zgodovinsko utemeljenost. Taka razmerja so bila izpričana v Brechtovem »Galileu«, Levstik-Grünovi »Kastelkici« in O'Caseejevem »Skriptnem prahu«, ne oziraje se na sugetivno gledališkost, ki je iz njih svetila kot bolj ali manj vitalna posledica stvaritvene volje in preizkušnje. Enako dejaven model dojemanja je razviden iz oblikovalnih razmerij do Forstneričevega »Pijanega kurenta«, pozicije, prirejene za odsko izreko in vizualizacijo, iz razmerja do Vitrovoevega »Victorja«, Hiengovе »Lažne Ivane« in deloma tudi Delotovega »Učenjak«. Negodovinarski, gledališko produktivni, nepoustvarjalni, marveč dejavni odnos je tedaj okvirna pozitivna postavka v bilanci repertoarja mariborske Dramе minule sezone.

Je ta produktivna zavzetost izvirala iz spoznanja, da se je letošnji repertoar pravzaprav oblikoval skoraj izključno iz dram-skega pesništva našega stoletja in ozanemarike »klasično klasično«? Ne. Upam si domnevati — čeravno brez dokaznih opor — da bi princip žive, aktivne stvaritvene gledališkosti veljal tudi pri pregledih, ki bi prupravili, brali in odsko sublimirali besedila iz davnih stoletij. To je namreč zadeva idejne in artistične občutljivosti umetniškega vedenja in vodenja. In stajni ali občasni umetniški vodniki (dramaturg, režiserji, zunanji svetovalci in sodelavci) v mariborski Drami so tako »angažirano« občutljivost izražali letos, pa tudi že kdaj prej. Domneva torej ni brez podlage.

Štiri slovenska dela

Na kratko torej: čeravno bi tedaj repertoarju mogli »odčitati« odsotnost »klasične klasičnosti«, ga je kot kreativno funkcijo mogoče opredeliti kot razumno »povezovanje različnih nazorov«, pri čemer moramo kot posebej afirmativno dognanje spoznati, da je med sedmimi deli ugledališčil kar štiri slovenska besedila različnih vrst in datumov. V minuli sezoni nobeno naše stano poliklicno gledališče ni imelo takega odstotka »slovenskosti«. Se nemara motim? Težavnejši se zdi razbor, če ga mislimo ali hočemo pomensko in estetično verificirati z vidika idejnih, slogovnih, žanskih razsežnosti. Težavnejši zavoljo neeksačnosti meril, ki bi jih bilo mogoče uporabiti postavke posebej. Na videz, se pravi, kot skrajnje površinski pregledu, bi se kak tradicionalistični »purista« utegnil spravešati, zakaj Forstneričeva pozicija kot gledališče, raspenjen »avantgardiste« pa na priliko, kaj početi dandanes s popolnoma bledokrvnim Delotovim »Učenjakom«. Se maio plod-

nega veselja ne vidim v zavrčanju obeh skrajnostnih »ugovorov«, še manj umna se mi vidi namera, da bi te in take repertoarne poteze skušal svagovarjati, se postavitviti v držo njihovega odgovdnika. Razumneje se mi zdi dognati: »Pijani kurent« je razpriziskateljski razsež, »Učenjak« je iz »povezave« zbrskano delce, ki se mu v družbi sodobnih dramatičnih konfektoriarjev ni ne koga ne česa »srumatovita«. Če drugega ne, je bil (tudi zavoljo preskoromno tematizirane in distancirane uprizoritve) — nazorna informacija, razvidna in »poučna« za zdajšnje gledalske rodove. In če se nadaljnjih, znotraj teh skrajnosti zasidranih repertoarnih postavk: ne dotaknem, naj znova poudarim Hiengovo »Lažno Ivano«, ko ji je — po moji presoji zlasti literarno bogato navdihnjen in bleščeče spisani — mariborska Drama zaupala tako hitro »reprezivo« po ljubljanski krstni uprizoritvi, je to bilo znamenje plodnega zanikanja in preseganja je preveč sramežljive slovenske skušnje, ki je v zadnjih desetletjih le poredkoma in izjemoma ravnila tako bistrovizno z dobrimi novimi domačimi dramatičnimi besedili. Upati je, da ta zgled ne bo »prvi« in poslednji.

Skrb za profesionalnost

Ko sem že prej omenil takoimenovano gledališkost in z njo mislim predvsem tisti total in global, ki se mu pravi vizualiziranje in izrekanje dramatičnega pesništva — takorekoč: gledališko označevanje literarno označujočega — sem se z njo približal ali se celo dotaknil najbolj razprte občutljivosti teatra, saj je gledališkost nemara čez vse druge razsežnosti — še posebej, ko gre za presojo celovitega igralnega obdobja — najbolj podvržena subjektivnim zaznavam in seveda tudi vrednotenjem, a je hkrati temeljna, takorekoč ustanovna teatralna dimenzija odrskega spektakla. Samoumevno se mi tudi zdi, da je glede na vse tisto, kar je bilo opravljeno in zapisano sproti, od premiere do premiere, odveč drobiti, detajlizirati; ostati je marveč še naprej pri pogledu na celoto.

V nji, v tej celoti, se kot gledališko preverljivo dognanje izpričuje zavzetost in skrb mariborske Dramе, da zlagoma skuša poglobiti profesionalnost svojega dela. Če je eden izmed njenih kazalnikov tudi razumno urejena kontinuiteta, delovno spodbudjevalno dozorevanje posameznega projekta in povezano, dosledno razvrščanje predstava oziroma premier, tedaj si velja priključiti v spomin, da so letošnji sezono oblikovali Branko Gombač z dvema režijama in Dino Radojevič, Franci Križan, Dušan Mlakar, Zvone Sedlbauer in Tone Peršak s po eno. Režijske projekcije so glede na ideje in talente njihovih nosilcev svetlele seveda individualno prednost in iskateljstvo. Kadar so hodile po nekonvencionalnih, neizhojenih stezah, je bil kreativni nasledek kajpada nabit z ustrezno silovitostjo in vplivnostjo, sicer pa je ostajal v mejah rutinarne preskušnosti. Take izrazite projekcije sta izražala Vitro-Radojevičev »Victor« in Hien-Mlakarjeva »Lažna Ivana« ter s samosvojim pojmovanjanjem ljudske igre nemara še Levstik-Grün-Križanjeva »Kastelkica«. Posebej za prvi predstavi velja, da sta s celotnostjo svojih artističnih razsežev »revalorizirala« literarni predlogi, ki sta dotlej v slovenski gledališki skušnji in gledalski zavesti živeli v okrnjeni teatralni izraznosti. Ni naključje, da so se v celotnost tako razprte gledališkosti prav v te uprizoritve najizraziteje »vkomponirale« tudi druge izrazne sestavine — od scenografije, kostumografije in zlasti igre.

Moč zborne igre

Pregled igralskih stvaritev v sezoni bi nas vedno zapeljal predaleč in v bolj ali manj shematizirane nadrobnosti, če bi jih skušali razčlenjevati ali vsaj označevati posamič. Razumljivo je — bodisi zavoljo obsevnih bodisi subjektivnih razlogov — da vsi ustvarjalci, nekateri tudi magistranti, ni mogli priti do enake veljave, a najbrž ni zgolj srečno naključje, marveč načrtna volja, da so se nosilcem letošnjega repertoarja — Angeli Jankovi, Arnoldu Tovorniku, Mileni Muhičevi, Borisu Bruncu, Volodji Peetri, Marjanu Baču, Borisu Kočevarju, Janezu Klavincu, Radu Pavalcu in drugim — med mlajšimi in najmlajšimi priodzročili Siroveč, Ternovec, Car in še kdo. A mimo naštevanka, ki seveda ne šeli in tudi noče ustvarjati morebitne vrednostne hierarhije, velja poudariti, da bo minula sezona v mariborski Drami ostala v spominu zavoljo sorazmerno bogate, homogene in ekspresivne zborne igre, ki je na priliko v tako zahtevnih projektih, kot sta »Galileu« in »Lažna Ivana«, izpričala moč in radoživost ansambla kot celote. Tiste in takšne celote, ki z vzajemno izraznostjo, voljo in tudi vplivnostjo pogostoma »pregledajo« individualno umetniško moč. Za gledališko koherenco se zdi to spoznanje dovolj pomembno.

Pričujoči pogled nazaj, torej pogled na najbolj opazne izrise minule gledališke sezone v mariborski Drami — je seveda nujno moral ostati zaslon shematičen in fragmentaren. A izpričati je skušal in je, mislim, tudi zmogel opredeliti nekaj tistih poglavitnih silnic in razsežev, ki je ob njih in z njimi mogoče mariborsko dramo v letošnjem igralnem obdobju oznamenovati kot zavzet, umetniško skladen zbor ustvarjalcev. V topografijo aktualne slovenske gledalske omike in v svoje gledalsko, kulturno zajedno se ti ustvarjalci vključujejo z odgovorno resnostjo in oblikovalno skrbnostjo. Status je potemtakem zanesljiv, pot — prava. VASJA PREDAN

Duh po ateljejih

Festivalski gledalci smo bili hvaležni za redke, sveže intervjuje, ob katerih je bilo mogoče čuti navdih improvizacije. Prihranjeno nam je bilo spremljanje tako pogostega običaja, kot je pri nas postal pogovor za okroglo mizo z živim dialogom sobesednikov. Festivalska televizija je dišala po ateljeju, ta pa je oziroma bi moral biti le majhen delček njenega območja.

Kadar pa se je televizija že napolnila in vsakdanji svet, med ljudi, njihove svetle in

TV DRAMA — MANJ USPEŠNO POGlavJE Iz zagrebskega festivalskega prispevka je drama »Allegro con brio« Olge Savič. V režiji Ivana Hetricha sta glavni vlogi igrala Miha Baloh in Neva Rošić.

Visoko šolstvo

Študij je služba

IZ POGOVORA Z GOJKOM STANIČEM, SEKRETARJEM UNIVERZITETNEGA KOMITEJA ZK, O DOSEDANJEM TEKU JAVNE RAZPRAVE O TEZAH ZA NAŠE VISOKO ŠOLSTVO

V prisposodbi bi se moglo izreči, da se v Sloveniji javna razprava o težah o idejnopoličnih vprašanih visokega šolstva v samoupravni socialistični družbi bliža vreliščni točki, ali bi se vsaj morala bližati, kajti uradno je bilo napovedano, da bo trajala razprava o težah ves junij in je vrhunec v tem času zatorej logičen. Vendar pa so že znamenja, da se bo razprava podaljšala čez vse poletje in da bo trajala še tudi septembra.

Iz pogovora z Gojkom Staničem je tudi izhajalo, da se bodo morale poslej mnogo bolj povezovali s sodobno visoko šolstvo in skupaj nastopati ter skupaj sprejemati naloge od interesnih skupnosti. Gojko Stanič misli, da bi na opisani način konstituirane temeljne organizacije združenega dela bistveno olajšale tudi funkcioniranje interesnih skupnosti za visoko šolstvo.

«Menim,» je rekel sekretar, «da bo na tem področju težko najti povsem čisto račun. Bistveno je predvsem, da bi sistem financiranja vzpostavil take medsebojne odnose, ki bodo stimulirali bolj racionalno in bolj odgovorno delo študentov in učiteljev na eni strani ter boljše delovne pogoje za visokošolski študij na drugi strani.»

Uvodno „treniranje“ kandidatov

Javna razprava je na primer zelo zastrila odgovornost do planiranja kadrov in do vpisne politike. Razpravljali so odlično opozorili, da nikakor ni mogoče dopustiti vpisa 1.000 študentov, od katerih pa se jih suvrstva v naslednji letnik samo 250. Izrekli so mnenja, da bi bilo v takem primeru bolj smiselno omejiti vpis in vpeljati sprejemne izpite.

V javni razpravi so v tej zvezi posebej ugotavljali, da se v tehnično stroko vpisje premalo ljudi in prav tako v pedagoške politike. V občinah pa so posebej opozorili na nemakro prednanje kandidatov za visokošolski študij. Ugotovili so, da imajo absolutno manj kvalitativnih sredstev kot velika težava v prvem fakultetnem letniku. Tu so mišljene zlasti tiste srednje šole, ki nimajo dovolj kvalitativno zasedenih temeljnih predmetov, kot so matematika, fizika, jeziki itd.

Ob prvaku zapisanem je razprava osvetlila telev nekaj nujnosti: zaostri bi treba delovno odgovornost študentov in poskrbeti za dijaka iz manj razvitih območij. Aktualizirala se je v težah zapisana misel, da je treba s kandidati za vpis na univerzo delati dopolnilno, potemtakem že pred začetkom študija, da bodo pripravljeni na študij v prvem letniku in da ne bo tako osupljivo visokega ostopa v prvih dveh semestrh. V splošnem, udeleženci javne razprave so se močno zavzeli za to, da bi družbeni dogovori o kadrovski politiki ustvarili objektivne pogoje za izredno študij delavcev iz proizvodnje in to seveda tudi na tehničnih študijskih področjih.

Dokaz sposobnosti

Razprava o izrednem študiju je bila zelo bogata v občinah. Tu se je na primer pogosto zdelo, naj bi učne načrte in sam način dela za izredne študente prilagodili njihovu znanju in izkušnjam, nadalje, naj bi zanje povsod zagotovili učne pripomočke, najprej, da je treba ustanoviti dislocirane oddelke in naposled, naj bi tudi v delovnih organizacijah omogočili svojimi izrednim študentom primerne pogoje za uspešen študij.

Kar zadeva strokovne izpite je bilo rečeno, da bi jih morali spremljati. Le-ti bi morali certificirati predvsem sposobnosti za samostojno strokovno delo. Kar se tiče sedanjih oblik podiplomskega študija, pa razpravljali očitajo, da so le-ti predvsem prilagojene potrebam kadrirov visokošolskih učiteljev. Podiplomski študij bi morali, nasprotno, v večji meri prilagoditi kandidatom iz prakse. In naprej, ta študij naj ne bo zgolj podaljšanje visokošolskega študija, kot je bolj ali manj običaj znanj, marveč bi moral kandidatu dejansko vpletati v metodologijo znanstvenega dela. Vključeval pa naj bo potemtakem dokaz, ki priča o sposobnosti za samostojno znanstveno raziskovanje. Ob tem se torej omočijo je treba, da lahko slonijo doktorske disertacije tudi na reševanju praktičnih, tudi aplikativnih raziskovalnih problemov.

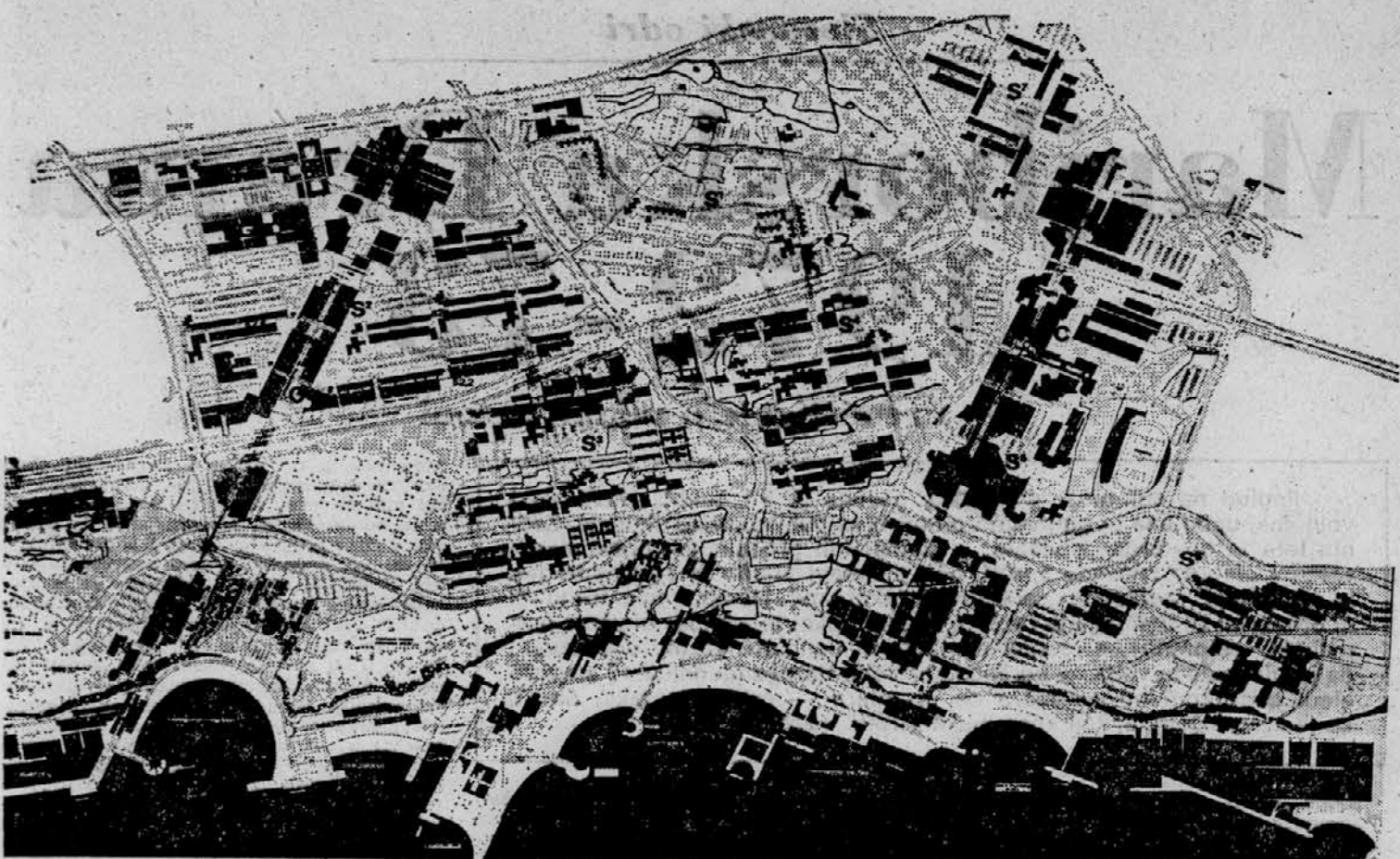
Nobena plast tako „svobodna“...

Teze zaostrujejo vprašanja o delovni odgovornosti študentov in so jih zategadelj nekateri študenti ocenili za kazenke, oziroma so tako ocenili zadevna določila v težah.

Gojko Stanič je stvar komentiral takole: «Menim, da je tako kvalificiranje predlogov zelo neumestno. Kajti dejansko je v najglobljem interesu samih študentov, da imajo diplomno v žepu po štirih ali petih letih študija. To pa kajpada terjajo, večjo delovno odgovornost študentov in, drugič, tudi ustrezno vsebino pedagoškega učnega programa. Vendar pa predlog o delovni odgovornosti študentov ni mogoče jemati posamično. Očitno bomo morali pripraviti vedne snacijske programe za učinkovitost visokošolskega študija. Tudi s delavsko razrednega vidika je sedanj liberalni študijski sistem nezdržen. Nobena plast v našem delavskem razredu ni tako svobodna, kot je svoboden precejšen del študentov. Toda ukrepi za večjo študijsko odgovornost nikakor ne bodo prizadeli tistih študentov, ki že danes pridno delajo in ki bi si po mojem mnenju za svoje delo že danes zaslužili več pravic, zaslužili bi si pravico, ki sicer grečo delovnim ljudem (napr. tudi pokojnikom).»

Ob koncu naj zapisemo še to, da so v javni razpravi doživela teza tudi napačne. Nekateri razpravljali so namreč, razpravljali so, da je v teze niso zapisali konkretnih starostnih mej, dokle je še dopustno redno opravljanje pedagoškega dela v visokem šolstvu ter opravljanje predstojniških dolžnosti. Ob tem so učitelji znova odločno zahtevali, naj bi bila meja za dopustno opravljanje rednih učiteljskih obveznosti 65 let, po tej starosti pa je treba potemtakem prenehati z rednim pedagoškim delom. Kar zadeva predstojniške pa naj bi zanje veljala še nižja starostna meja.

Seveda je pričujoči zapisek o javnem mnenju o težah ustrezno pomanjkljiv, kajti vse vsebine dosedanj razprave, seveda, ne bi bilo mogoče pokazati na mnogo večjem prostoru. Tu zatorej nastopa je nekaj, po našem mnenju važnih posebnosti. Seveda pa bo razprava od tedaj naprej gotovo izkristalizirala še marsikako novost, ki jo bomo ob svojem času prav gotovo ustrezno zaznamovali. PRIMOZ ŽAGAR

SLOVENSKI PRISPEVEK NA RAZSTAVI »URBANEX«
Avtorji »Splita 3« iz leta 1969 so M. Bežan, V. Mašič in N. Starc
(Urbanistični inštitut SRS)

Prostorsko načrtovanje

Urbanex v Zagrebu

Petindvajset let urejanja okolja v Jugoslaviji

Ob pripravah za svetovni dan urbanizma in zaščite človekovega okolja je bila na Zagrebškem velesejstvu 4. junija odprta razstava s skupnim imenom »Urbanex« v okviru sejna komunalnih in čistilnih naprav, otroških vrtcev itd. Kot je znano, zvezi zakon predpisuje osrednjim republikam, da morajo izdelati načrte, ki bodo v celoti zajeli smeri pri urejanju okolja v posameznih republikah. Vprašanja čistega okolja, urejena bivanja, »humane« arhitekture itn. se prav v zadnjih letih postavljajo že kot imperativ, saj smo priče nenavadno pospešenemu osmesnaženju tekočih voda, morja, zraka, kot tudi naraščajočim stanovanjskim potrebam, ki jih je silno težko zadovoljiti, še posebno v pogledu »kulturnega stanovanja«. Razstava »Urbanex« nas torej seznanja s petindvajsetletnim delom (vsaj izjemno področju oblikovanja). Vsaka republika je predstavila tisto, o čemer je sodila, da je vredno pokazati kot zgled in miselni ključ pri vrednotenju področij in njihovem urejanju. Iz neznanega vzroka SR Crna gora na razstavi ni sodelovala.

tem za drugačne prijeme v obravnavanju določenih regij, pa so se skrbni načrtovalci usmerili v urejanje centrov posameznih področij, vsaj tako je videti iz nastavljenega. Le izjemoma se lotevajo načrtovanja širših predelov. Natančneje so predstavili razvoj Beograda (s posameznimi arhitekturnimi), Kruševca, Zrenjanina, Subotice, Pristine itd.

Obnova po potresih, ki sta prizadela Skopje in Banjo Lučko, je zahtevala posebno izdelavo načrtov in je pritegnila množico sodelavcev iz Jugoslavije in drugod. V načrtih pa so se mogli, zaradi mnogih porušenih stavb, precej razmahniti. Regulatorja Vardarjeve struge v Skopju je gotovo med najzanimivejšimi rešitvami vprašanja povezave mesta z reko. V Bosni in Hercegovini je nadalje živo vprašanje razvoja turizma (Plivsko jezero) in hkrati ohranjanju starejših urbanih naselbin (Mostar, Travnik).

Slovenci v jugoslovanskem okviru

Slovenski del razstave je privedlo urbanistično društvo Slovenije. Organizacijo in postavitev je prevzel arhitekturni muzej, gradivo pa je izbral, uredil in zasnoval predstavitev Stane Bernik s sodelovanjem uredniškega odbora. Treba je pripomniti, da so zbrani prispevki iz širše zasnove, ki jo bo Bernik predstavil v celoti letni jeseni v Ljubljani pod naslovom: »Noveljski slovenski urbanizem«. Čeprav po obsegu najmanjši, pa je slovenski del najbolj temeljito pripravljen. Razstava je smiselno razdeljena na Izohodišča (I. in II. del), v katerih so zaporedno starejši urbanistični načrti Ljubljane (Šitje, Fabiani, Plečnik, Vurnik, Rav-

nikar) v letih od 1895-1947, in na rešitve po posameznih regijah, seveda spet tako, kot so si časovno sledile. Iz celote, ki jo sestavljajo v resnici najnujnejši urbanistični spomeniki, pa se da vendarle razbrati razvoj urbanistične misli na Slovenskem od, denimo, Plečnikovega načrta za Svetokriško predmestje v Ljubljani do jugoslovansko-ameriške študije regionalnega in urbanističnega načrtovanja s alternativnimi rešitvami (Urbanistični inštitut SRS). Zgodovinsko razvojno načelo se torej zliža z načelom o pomenu načrtovanja razvoja celotnega slovenskega ozemlja, tako v načrtih osrednjih inštitucij za vso Slovenijo, kot s prispevki nekaterih regionalnih zavodov.

Zavod SRS za regionalno in prostorsko planiranje je zbral Gradivo (1968/1972) in izdelal Regionalni prostorski plan za Slovenijo (1971-1972). Ta načrt je okvir, v katerem naj bodo ustrezno mesto sinteza urbanističnih snovanj v letih pred vojno in po njej, snovanj, ki so se oblikovala sprva v posameznih, po vojni pa v zavodih, ki sodelujejo na tej zagrebški razstavi. To so: Projektni atelje iz Ljubljane, Ljubljanski urbanistični zavod, Slovenija-projekt, Zavod za urbanizem iz Maribora, Ambient iz Ljubljane, Invest-biro iz Kopra, Arhitekturni biro iz Ljubljane, Konstrukta iz Ljubljane, Projektno podjetje iz Kranja ter Urbanistični inštitut SRS iz Ljubljane. Tradicija urbanistične misli na Slovenskem in močna osebna zavzetost nekaterih je v ozadju zrelih načrtov širšega prostorskega oblikovanja in, kot je videti na razstavi, solidna osnova za tekmovalno in uspešno na jugoslovanskih in mednarodnih natečajih. Po drugi strani pa je temelj resnega sodelovanja med sosedi in sosednimi republikami (na primer: slovensko-hrvaški načrt »Severni Jadran«). Prav tega sodelovanja je bilo premalo; o tem govori razstava; posebno v luči vizije urejenega celotnega evropskega prostora.

PETER KREČIČ

Krakovski filmi

Slaba selekcija

Jugoslavlani brez priznanj

zdrudeno kritikov. Končno so se odločili za ex aequo nagradi italijanskemu filmu »Crni vrtljak« in egiptovskemu »Na Nilu«. Pravažrav je popolnoma veseno, kateri filmi so dobili nagrade, ker izjemnih del sploh ni bilo, med opaznimi so nekatera priznanja dobila, druga pa so — kot običajno — spregledali.

Ker je v geslo »Naše dvajseto stoletje« mogoče vključiti prav vse, festivali tudi nimajo prave fizionomije, koncepta. V veliki meri je usmerjen v proizvodnjo vzhodnih dežel, na zanemarja pa tudi zahoda in tretjega sveta. Tako je tudi s festivalnimi gosti. Prevladujejo novinari in delegacije socialističnih dežel, letos pa je bilo tudi zelo veliko predstavnikov iz Zveze republik Nemčije. Jugoslavlani ni bilo posebno veliko, tj. usmerjajo svoje sila predvsem v Oberhausen. Ta je po tradiciji spet predstavil program letošnjih nagradencev festivala, v katerem sta bila tudi dva jugoslovanska filma.

Krakov pa je mimo drugih manifestacij predstavil izbor nagrajenih filmov iz dosedanjih desetih let in v njem smo gledali Golubovičev film »Smrt kmetu Djurovec«.

O festivalu, samem torej ne kaže izgovarjati besed. Vse ostalo življenje pa se potekalo po ustaljenem redu, v katerem izstopa predvsem živahna družabnost ter izleti v bližnjo in daljno okolico. Gradiva za novinarje je dovolj, vendar inajno poročevalci iz tujine le malo možnosti, da bi svoje prispevke dostavljali pravčasno. Telefonske zveze so slabe, teleprinterjev na festivalu ni in odvisni smo od dobre volje hotelskih uslužbenecov. Posebno zabavno je, kadar hotelska uslužbenka, ki dela pri teleprinterju, pravi, da bi raje pisala po japonsko kot po jugoslovansko. Glavna festivalska sezona kratkih filmov je za letos končana. Te dni bo stekel še

festival animiranih filmov v Ancecyju, potem čakata še Mannheim in Leipzig, a v glavnem vemo, pri čem smo: kratki film je stopil korak nazaj. Kako velik je ta korak, pa se bo videlo šele prihodnje leto,

ki bo pokazalo, ali je letošnje leto zaznamovala kriza, kratkotrajna in ne posebno pomembna, ali pa kratki film v resnici nazajduje.

MISA GRČAR

GDZIE SIĘ PDZIĄKI KOCHANÉ DINOZAURY

IZ ANIMIRANEGA IZBORA
»Kam so šli naši dragi dinozavri, risani film režiserja Janusza Wiktorowskega, je v skupini animiranih filmov, ki je spričlo bleščičasto dokumentarcev na krakovskem festivalu kratkega filma posebej izstopala, branil poljske barve

Prispevki republik

Najobsebnije gradivo so pripravili domačini, Hrvači. Zelo izčrpno so predstavili omejnje svoje republike z ozirom na naseljevanje, gospodarsko aktivnost, vremenske razmere itd. in se pomudili pri nekaterih konkretnih načrtih, zlasti kar zadeva urejanje njihove obale in otokov, in to kar se da celovito. Veliko pozornost so posvetili načrtovanju gospodarskih območij: pristanišče (Reka, Split) in nič manjšo turistično zanimivim področjem (posebno Korčula). Precej manj jih zanima notranjost dežele, razen nemara z izjemo Zagreba in Osijeka.

V nasprotju s Hrvači, ki jim je šlo za sistematični prikaz raznolikosti dežele in s

Ce se za trenutek ustavimo prav pri našem filmu, se nam zdi to naravnost neverjetno, kaj šele priznanja na vseh mednarodnih festivalih kratkega filma, kjer sodelujemo, in kljub temu, da nam Krakov nikoli ni bil posebno naklonjen, tudi od tu nismo odhajali povsem praznih rok. Zamera gre predvsem krakovskim selektorjem, ki res niso izbrali najbolj primernih filmov iz naše proizvodnje. Selektorji pa pravijo, da leži krivda tudi na nas samih, ker nismo hoteli poslati zahtevanih filmov. Zeleni so n. pr. imeli »Sovca«, ki pa verjetno ne bi popravila slabega jugoslovanskega vtiša.

Uradna žirija je sicer opravila svoje, v javni diskusiji so člani izrazili svoje mnenje, se pripravili in končno odločili, da bo dobil veliko nagrado, poljski film Andreja Brzozovskega »Prvih deset dni«, ki pripoveduje o prvih dneh življenja v Vietnamu po podpisu premirja. Naslednjo nagrado in srebrnega smajak je dobil sovjetski film »Diusenovi mostovci«. Topel in human film o starem splavarju nagrado prav gotovo zasluži. In tako naprej — med nagradami, diplomami in posebnimi priznanji so se zvrstili filmi iz raznih držav, med katerimi se je presenetljivo še posebej odrezala Francija. Svoje nagrade so podelile še posebne žirije, na primer FAO,

CIDALC in mednarodna žirija kritikov FIPRESCI. Cel kup jih je bilo, vse so omejnile tudi jugoslovanske kandidate, vendar jih na spisek nagradencev niso uvrstile.

Krakovski festivali poteka pod geslom »Naše dvajseto stoletje in pod to geslo je moč spraviti res prav vse. Letos ne moremo govoriti o kakšni posebni usmeritvi, kakor smo lahko n. pr. pri oberhausenskem festivalu, ko smo ugotavljali, da je izrazito socialno usmerjen. Krakovski festival je v svojih ambicijah in težnjah zelo miren, mnogo se sicer ukvarja z vojno tematiko, vse od druge svetovne vojne prek Hirošime do Vietnama in strahotnih neofasističnih gibanj, ukvarja pa se tudi s posameznikom v današnjem svetu, s čemer ponavljamo trend poljskega nacionalnega festivala. V teh svojih (ne)hotenih pa je tako nezanimiv, da so gledalci kar trumoma odhajali iz dvorane in v avli lepega kinematografa »Kijev« rajši gledali televizijske prenose nogometne tekme med Poljsko in Anglijo ter boksarskega prvenstva iz Beograda ali pa kratkoma po pili čaj in — kaj bi drugače — jedli v plastično zavite hrenovke. Festival je bil res tako nezanimiv, da so n. pr. člani žirije FIPRESCI vsi po vrsti izjavljali, da med osmeseškim predvajanimi filmi pravzaprav nimajo kandidata za nagrado, ki jo podeljuje to mednarodno

Nova metoda

Učinkovito po išiasu

Pohvala ameriškega zdravnika prof. dr. Edwarda Millsa našim strokovnjakom na ortopedski kliniki

Za številne ljudi v visoko produktivnih letih, ko si naprtiš tretji križ in ko se potem bližaš Abrahamu — z bolečinami v križu in nogah, ki jih označujemo na kratko išias — bo naše srečanje s prof. dr. Edwardom H. Millsom spodbudno in veliko obetajoče. Za to, ker je prišel s klinike v Seatlu (ZDA) nalašč v Ljubljano, da bi primerjal in videl naše dosežke pri uporabi nove metode za zdravljenje hrbtničnih okvar.

Najbrž ne bo nikogar potolažilo, da smo v razgovoru s tem strokovnjakom velikega slovesa in osebnim prijateljem prof. doktor Lynda Smitha, ki je v Ameriki odkril in uvedel novo metodo, slišali, da je išias tudi v ZDA enako množična nadloga kot pri nas. Bolj spodbuden pa je vsekakor tista delček razgovora, ko je povedal, brez zavijanja in s poudarkom na številke, da po tem, kar je videl v Ljubljani, lahko reče, da dosega tudi pri nas enako lep uspeh kot jih imajo s tem zdravljenjem v ZDA.

Z injekcijo proti viru bolečine

Priden razpleteno direktno razgovor, naj nekoliko osvežimo spomin, kaj je išias in kje so zdravniki ujeti njegovo šibko točko. Prelomnica v zdravljenju bolnikov s hudim išiasom se je zgodila v ZDA 1963. leta, v Sovjetski zvezi 1965. leta in pri nas konec lanskega novembra. To so mejniki, ko so operativne kirurške posege zaradi hudih okvar na hrbtnični zamenjali z veliko lažjim, pa bolj učinkovitim zdravljenjem z injekcijo preparata papaina.

Išias je poimenovana bolečina, ki izvira iz hrbtnega predela in se jo najhujše občuti v nogah, predvsem v stegnu. Je posledica pogostnih okvar okrog četrtega in petega ledvenega vretenca. Ker je na tem mestu hrbtnica najbolj obremenjena, se začne največkrat med tridesetim in petdesetim letom starosti pojavljati določene spremembe.

Medvretenčna elastična ploščica — diskus — ima namreč v sredini pol tekoče želatinozno jedro, ki igra veliko vlogo pri ga. banju hrbtnice in pri amortizaciji pritiskov. Ker v čvrstem delu ploščice pogosto nastanejo raztrganine in razpoke, se kaj lahko zgodi, da želatinozno jedro izstopi. Če pritisne na hrbtničnem kanalu na živčno korenino, povzroči hudo bolečino, no, in išias je tu.

Do letni, ki smo jih zgoraj omenili, je bilo v hudih primerih edina pomoč le operativni kirurški poseg, slabša stran teh operacij pa je bila, da so bile za paciente mučne, okvare pa so se kasneje dostikrat ponovile.

Raziskave, da bi bolnikom pomagali z lažjim, pa učinkovitejšim posegom, so teklo vzporedno v ZDA in v Sovjetski zvezi in znanstveniki obeh dežel so prišli na enako idejo z nekoliko variantno metodo: vbrizgati v oboleli del hrbtnice preparat papain in z njim raztopiti želatinozno snov. Ter tako olajšati pritisk na živce in omiliti bolečino. Ta preparat je bil znan že poprej in je izdelan iz južnoameriške rastline, le za zdravljenje išiasa ga dotlej niso uporabljali.

V ZDA in Sovjetski zvezi so podatki dovolj o zelo visokem odstotku ozdravitel in

tako sta predstojnik ljubljanske ortopedske klinike dr. France Debevc in asistent doktor Janko Popović obiskala inštitut v Sovjetski zvezi, da smo začeli, kot že rečeno, lani novembra uvajati to novo metodo tudi pri nas.

Uspeh v Ljubljani kot v ZDA

No, in tako smo se sedaj pri naših ortopedih srečali s prof. Millsom iz ZDA v kratkem pa zanimivem razgovoru.

VPRAŠANJE: Kakšno je vaše mnenje, z vašimi številnejšimi in bogatejšimi izkušnjami, o novi metodi zdravljenja, ki jo uvajamo v Ljubljani?

ODGOVOR: Ko sem si ogledal način zdravljenja, uporabo nove metode, paciente ter dokumentacijo, sem videl, da imate tu v Ljubljani prav tolikšne in tako lepe uspehe, kot jih dosegamo v ZDA. V približno štiridesetih klinikah, ki v ZDA sedaj uporabljajo, protužljivo in uvajajo kot novost to metodo, smo doslej zdravili po novem okrog šest tisoč bolnikov, ki bi sicer morali biti operirani. To je že tolikšno število, da se lahko zanesejo na dokaj precizno dognanje, da ta metoda uspe zelo dobro pri najmanj 80 odstotkih bolnikov. Pri preostalih 10 odstotkih smo dosegli znatno izboljšanje in samo pri 10 odstotkih je bilo kljub vsemu treba poseči po kirurškem nožu.

Dr. Popović je ob tem povedal, da so v Ljubljani z novo metodo doslej pomagali bilu sto bolnikom, in kot je potrdil tudi dr. Mills, dosegli podobne rezultate, čeprav je ta številka še prenizka, da bi jo že s gotovostjo uporabljali za račun v odstotkih.

Tudi zdravnik je bil pacient

VPRAŠANJE: Kakšne izkušnje imate v ZDA za morebitne posledice zdravljenja po novi metodi in za spremljajoče pojave?

ODGOVOR: Pri zdravljenju z injiciranjem papaina — mimogrede je dr. Mills povedal, da v ZDA uporabljajo podobno, vendar ne enako varianta tega zdravila kot v Sovjetski zvezi in Ljubljani — torej pri uporabi papaina smo v kakih šestih odstotkih opazili alergično reagiranje bolnikov na to zdravilo. Ugotovili smo, da se alergija pojavlja najkasneje v petih minutah potem, ko smo dali injekcijo, in zato te minute vedno zdržimo bolnika še v narkozi, da vidimo, ali bo dobil koprnico ali ne. Glede na to, da v Ljubljani ni bilo niti enega primera, ko bi dobil bolnik alergijo, sklepamo, da je morda malo večja občutljivost ljudi v ZDA na ta preparat zato, ker rastlina, iz katere je izdelano zdravilo, raste tudi v Tazasu. Možno bi bilo, da so prav zato ljudje bolj

občutljivi za reakcijo. Mimo te manjše nevarnosti pa se pri nas enako kot v Ljubljani lahko pohvalimo, da se bolnik začne gibati že kmalu po posegu in večina se lahko zapusti že po šestih tednih.

Dr. Popović je kot živ dokaz, ki naj potrdi te besede, vskočil z opomba, da je tudi dr. Mills dajal hud išias in so tudi nje ga samega pozdravili s to novo metodo.

VPRAŠANJE: V vednost vseh tistih ljudi, ki imajo okvare na hrbtnicah in zato hude bolečine v križu in zlasti nogah, pa vendar še ne v stadiju, ki bi narekoval operacijo oziroma sedaj po novem zdravljenju z injekcijo papaina, nas zanima, ali v ZDA predvidevajo, da bi postopoma tudi v takih lažjih primerih pomagali z novo metodo?

ODGOVOR: Sviri smo raziskovali, vendar smo prišli do sklepa, da z injekcijo papaina posežeemo le v zelo hudih primerih hrbtničnih okvar, praktično tedaj, ko bi bila sicer nujna operacija. Pri manj hudih primerih pa se zavzemamo še naprej za klasično zdravljenje, predvsem s fizioterapijo.

Smo stičišče dveh znanstvenih šol

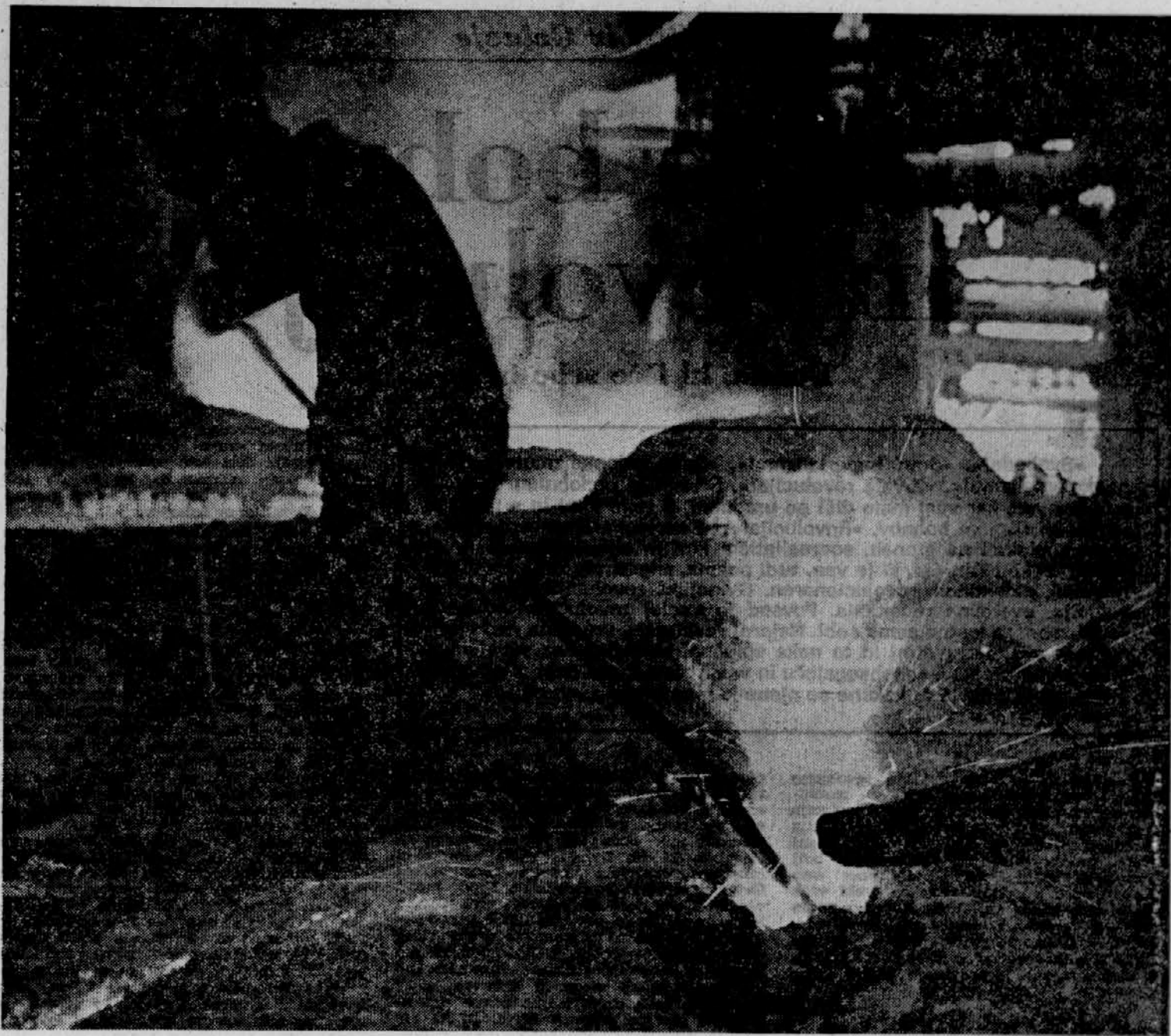
VPRAŠANJE: Na koncu še vprašanje, kako presojate metodo in zdravlila, kakšno uporabljate v ZDA, in v koliko, ki so jo uvedli v Sovjetski zvezi in smo jo povzeli tudi pri nas?

ODGOVOR: Z velikim zanimanjem sem si ogledal in spoznal način zdravljenja v Ljubljani. Menim, da ima ena kot druga in druga metoda svoje prednosti, najbolje pa se mi zdi, da bi se iskalo kombinacija. Ta zamisel me še posebej prepričuje o koristnosti sedanjega obiska v Ljubljani, ko sem vašim zdravnikom posredoval svoje izkušnje, pridobil pa znanje vaših. Pa še nekaj bi povedal, nad čimer sem bil izredno presenečen: naval bolnikov je pri vas v Ljubljani neprimerno večji kot v ambulantah, kjer delam v ZDA. To sili vaše zdravnike k izredno intenzivnemu in hitremu obravnavanju bolnika in moram reči, da tako večjih in sposobnih strokovnjakov zlepa ne bi srečal v naših klinikah v ZDA. Zadovoljen sem, da bomo ostali tudi naprej v stikih in pismenem obveščanju, in da se bomo morda še neposredno srečevali, saj ene kot druge zanima napredek in razvoj tega novega česar smo se lotili, da pomagamo ljudem z okvarami na hrbtnicah.

„Lek“ se je izkazal

Ljubljanski ortopedi so povabili ameriškega gosta tudi na ogled tovarne »Lek«. Ta je doslej naš ortopedski kliniki dobavljala preparat papain, dokončno pa so zdravila sivo izdelali na zavodu za transduzijo krvi in ga preiskovali na zajeh v laboratorijskih »Lek«. Odselja pa bo tovarna »Lek« zdravilo samo dokončno pripravljala za potrebe ortopedske klinike v Ljubljani, ker je lep dokaz sodelovanja na znanstvenem področju, kaj sodi to delo manj v komercialni program tovarne »Lek«, bolj pa v sestav njihovega raziskovalnega dela.

Naj na koncu še povemo, da je profesor dr. Edward Mills s toplimi besedami opisal svoje bivanje v Sloveniji in se enako pohvalno kot o delu naših zdravnikov izrazil tudi o Sloveniji, ki jo je primerjal kar s Kalifornijo, najlepšo državo v ZDA. MARJIA NAMORS

TIHOMIR PINTER: LIVAR

Livarstvo

Ne dohajamo razvoja

Koliko bodo slovenske livarne proizvajale leta 1975

Livarstvo je izredno pomembna industrijska panoga. Kot najbolj ekonomičen postopek za predelavo kovin in zlitin je podlaga za razvoj industrije. Poseben pomemben delež ima v proizvodnji strojev, saj ulitki tam predstavljajo okoli 60 odstotkov teže in tudi do 30 odstotkov cene. Industrijsko razvite države zato livarstvu pripisujejo velik pomen in ga stalno modernizirajo in izpopolnjujejo z najnovejšimi tehnološkimi postopki.

Tu ne gre za razširitev proizvodnih kapacitet, ampak za avtomatizacijo proizvodnje, ki zagotavlja večjo rentabilnost, predvsem pa konkurenčnost na tržišču in nemoten

razvoj. ZDA so istočasno s razvojem avtomobilske industrije in industrije predmetov za široko potrošnjo zgradile največje in najmoderneje specializirane livarne, njihovi tehnološki in razvoj pa so sledile Francija, Italija, ZR Nemčija in Švedska.

Jugoslovansko in slovensko livarstvo zastajata za hitrim razvojem v svetu. Njegova velika pomanjkljivost je razdrobljenost na posamezne obrate in industrijske panoge. Rast proizvodnje slovenskega livarstva je počasnejša od jugoslovanske.

Slovenija ima glede na tradicijo, kmetre in surovinsko bazo pogoje za razvoj tistih industrijskih panog, ki zahtevajo visoko stopnjo obdelave in predelave, potrošijo pa sorazmerno malo surovin. To velja tudi za slovensko livarstvo, katerega razvojni program upošteva predvsem potrebe slovenske industrije, ki tudi danes predstavlja najbolj perspektivno in stabilno tržišče za plazma ulitkov. Po drugi strani pa se mora Slovenija vključevati tudi v jugoslovansko gospodarstvo, zato ne bi bilo smotno razvijati proizvodnje tistih vrst litine, za katere imajo že druge republike visoko zmogljivost. Tako bodo slovenske livarne tudi v bodoče proizvajale litino za strojno, avtomobilsko in motorno industrijo, industrijo proizvodov za široko potrošnjo in razsvetljavo, za valje, ki jih uporablja metalurgija in jeklarne »okoliše« za samo slovenske železarnice.

Srednjeročni plan razvoja slovenske livarske industrije predvideva znatno povečanje proizvodnje ulitkov, ki je pogojeno s naslednjimi dejstvi:

Integracijski procesi omogočajo s koncentracijo kadrov in kapitala ter specializacijo hitrejši napredek livarstva. V Sloveniji so se že formirale livarske organizacije združenega dela, ki bodo pomemben nosilec nadaljnjega razvoja — združeno podjetje »Slovenske železarnice«, »Gorenje Velenje«, »Cosmos« in »Iskra«.

Zaradi pomanjkanja delovne sile se zahodna industrija vse bolj orientira na finalno proizvodnjo, zato so nastale velike možnosti za izvoz ulitkov.

Tuji proizvajalci (predvsem avtomobilov) so zainteresirani, da si v vlagarjenju sredstev v naše livarstvo zagotove ulitke za daljši čas.

Razširitev kapacitet

Pri razširjanju proizvodnje so slovenske livarne upoštevale te tendence in že začele z rekonstrukcijami, ki bodo končane do leta 1975. Tako bo železarna Ravne leta 1975 izdelala že okoli 15.000 ton, jesenica 1000, Litostroj pa okoli 5000 ton jeklene litine. Tudi glavni proizvajalci sive in nodularne litine razširjajo kapacitete. Železarna Store bo sposobna izdelati 41.000 ton obeh litin, »Gorenje« — Mutua bo skupno s trdim granulatom pridobilo okoli 15.000 sive litine, »BELT« pa predvideva povečanje proizvodnje na 12.000 ton. »IMP« Ivančna Gorica, »Ferralite Zalec«, »GOSTOL« Nova Gorica in »TAM« bodo leta 1975 proizvajali po okoli 4 do 5 tisoč ton sive in nodularne litine.

»Titane« iz Kamnika bo leta 1975 končala 3. fazo rekonstrukcije, ki mu bo omogočala proizvodnjo 9000 ton ulitkov iz temper litine.

Tudi proizvajalci ulitkov iz neželeznih kovin razširjajo proizvodnjo. »MLM« Maribor bo leta 1975 proizvedla 9520 ton ulitkov iz medu, aluminija in cinka. »ALTE« iz Skofje Loke se bo specializirala za tlačno litje aluminija, ki ga bo povelala na 2300 ton. »Elektrokovinske« iz Maribora načrtuje 6-odstotno stopnjo rasti; najbolj bo razvila proizvodnjo ulitkov iz aluminijevih zlitin po postopku litja v kotle in tlačnega litja. Mariborski »TAM« bo prilagodila proizvodnjo ulitkov iz aluminijevih zlitin — litje v pesek in kotle — razvoju končne proizvodnje. »Iskra« bo proizvedla 430, »Kovintek« 500 ton aluminijevih in cinkovih litin, proizvodni načrti drugih proizvajalcev pa predvidevajo od 100 do 300 ton ulitkov v letu 1975.

Sveveda pa livarne same ne bodo smogle znatnih investicij, ki jih bo zahtevala modernizacija. Stremljenja za združevanjem z velikimi obrati so zato razumljiva, obemera pa so bila dosežanja tudi ekonomske zelo efektne.

Slovenski ekonomisti o tem, kje je in kam gre gospodarstvo

Nadaljevanje s 15. strani

močja konvertibilna, pa se tam srečujemo z vsjo zahodno in svetovno konkurenco in politično poslanstvo v teh deželah ne pomaga. Nekajkrat sem bil govornik, da naša velika politična vloga v neangajiranosti na gospodarskem področju ne pride do izraza. Država je pri teh poslih prehitro nehala delovati. Prej je šla uradna delegacija na primer v Indijo in je v pogovore vključila tudi gospodarsko točko: prodajo ladij, kar je za ladjedelnost pomenilo velik posel. Če pa se pojavijo na tem trgu brez državne pomoči, pa se na licitacijah srečaš z običajno konkurenco. Litostroj je lani in letos v deželah v razvoju licitiral 25-krat. Kadar je ponudil prav toliko kot zahodnjaki, so dobili posel Japonci, Nemci, Angličani, Amerikanci. To pomeni, da dobimo posle le, če smo vsaj 10 odstotkov cenejši.

Do leta 1969, ko smo imeli z deželami v razvoju kirniško menjava, smo imeli vselej izravnano plačilno bilanco. Od tedaj pa smo imeli že več kot pol milijarde dolarjev konvertibilnega deficita. V odbornih zvezne skupščine sem predlagal, da je treba poleg zavzetosti v podjetjih, razgibati tudi vsa naša diplomatska predstavništva v tujini, ponovno mobilizirati državne komisije in začeti spet sklepati meddržavne pogodbe. Tako, da se bodo te države zavezale, da bodo kupovale od jugoslovanskega gospodarstva.

Ti trgi so prav tako težki, ali še težji kot drugi konvertibilni. Poleg tega pa v njih pomeni državna oblast več kot v skupnem evropskem trgu. Zato tudi z naše strani ne moreš brez njene pomoči, večje od te, da da le nekaj odstotkov olajšav. Mislim, da je naš pristop k valutnim vprašanjem že malo zastarel. Tako se nam je zgodilo celo z Madžarsko, da smo potem, ko smo začeli plačevati z valutno, postali dolžniki. V vseh dotedanjih razpravah smo se izognili zaključkom o teh vprašanjih, je dejal Marko Kržišnik.

JOŽE HUJS

Upravni ukrepi pačijo podatke

Letos so minili že štirje meseci in mislim, da je, če želimo dosegli še kakšneoli pomembnejše popravke ekonomske politike, že skrajni čas, da te popravke uresničimo

je menil Jože Hujs. Obe gradivi, republiškega in zveznega izvršnega sveta, sta si enotni v tem, da je položaj zamočan. Zaradi nepopolnih podatkov, ki so zaradi upravnih ukrepov tudi izkrivljeni, pa je težko reči, kako se bo letošnje leto končalo. Zato menim, da bi morali čim prej odnehati z upravnimi ukrepi, kjerkoli je to mogoče in pustiti delovanju trga vse svobode.

Vsekakor je dejstvo, da so posamezni tekoči ukrepi ekonomske politike mnogokrat v nasprotju s sistemskimi ekonomskimi ukrepi. To gospodarstvo tudi najbolj občuti v praksi. Strukturne spremembe so nujne. Vendar pa je vprašanje, ali je pametno bistveno posegati v obstoječo ekonomsko strukturo prej, preden imamo razvojno zamisel, prej preden vemo, kakšen razvoj hočemo v prihodnje. Verjetno je to stvar naslednjega srednjeročnega načrta.

Osrednjega vprašanja ekonomskega sistema, to je vprašanje razširjene reprodukcije pa se sploh še nismo lotili. Tu gradivo ZIS celo grozi: češ, če se ne boste obnašali kot je treba, pa bomo administrirali še naprej. Zvezni izvršilni organi pravijo, da je treba vztrajati na dosedanjih poti ter da je s tem že zagotovljena uresničitev letošnje gospodarske resolucije.

Mislim, da ni tako, in je treba cilje letošnje ekonomske politike pretehati na novo, predvsem kar se tiče cen, življenjske ravni in povečanja reprodukcijske sposobnosti gospodarstva, je dejal Jože Hujs.

DR. MARA BEŠTER

Debel denar za splošno in kolektivno prabo

Pesimistično ocenjujem področje družbenih služb ter splošne in kolektivne porabe, je dejala dr. Mara Bešter. Poudariti moram pomembnost splošne in kolektivne porabe ter pomembnost načrtovanja le-te za vsako gospodarstvo. Prepričana pa sem, da nihče v tej deželi ne ve in ni sposoben zbrati podatkov, koliko pri nas znašajo dejansko izdatki za splošno in skupno porabo. Menda imamo v Jugoslaviji kar 6000 proračunov, poleg njih pa še veliko gospodarskih organizacij, ki plačujejo to področje prostovoljno ali po samoupravnem sporazumu.

To je resno sistemsko vprašanje, tako za oceno sedanjega položaja, kot za ureditev sistema na tem področju, če hočemo, da bomo obvladovali to pomembno področje.

Nujno spremembo terjajo tudi viri financiranja. Za Slovenijo še zmeraj velja, da se financira 54 odstotkov izdatkov skozi prihodek na osebne dohodke. To je ogromen odstotek, ki ne le da popači strukturo stroškov po panogah, ampak takšno drugačno gibanje osebnih dohodkov v materialni proizvodnji tudi nujno povzroči avtomatično gibanje denarja za skupno in splošno porabo ter inflacijo.

S stalnišča stabilizacijskih gibanj bi rada povedala stalističe do svobodne menjave dela. To je zdaj tista čarobna formula, od katere se pričakuje, da bo izdatke za splošno in skupno porabo uskladila s potrebami, na drugi strani pa z možnostmi gospodarstva. Vprašanje družbenih služb oziroma splošne in kolektivne porabe sližni prvenstveno v obsegu denarja, kot pri nas govore nepravstano. Vprašanje je predvsem v selekciji potreb na eni strani in selekciji sektorjev in delovnih organizacij na tem področju, ki naj potrebe zadovoljujejo. Z eno besedo, v racionalnosti in kvaliteti dela na tem področju.

Ni racionalnosti in kvalitete dela

Ce povzame po domače, plačamo vse, kar si kdo izmisli. Iz političnih teritorialnih, regionalnih in drugih razlogov si izmislimo toliko in toliko novih univerz, gledališč, novih revij itd. in jih plačujemo. Zmeraj se najde zagovornik, ne le za to, da so potrebna investicijska sredstva, ampak da je treba te storitve plačevati. To je popolna neomejenost. Zdi nam, da so tu možnosti neomejene. Zelo bogato skandinavске dežele na tem področju izredno izbira in preračunajo ali imajo lahko dva inštituta, ali lahko samo enega itd.

Ne dvomim, da je vrsta sektorjev na tem področju takih, ki prispevajo k rasti družbenega produkta in blaginje. Vendar pa kažejo nekatere ocene osupljive podatke, da takoinovirani nematerialni dejavniki prispevajo k družbenemu proizvodu Jugoslavije le 7 odstotkov, medtem ko znašajo v nekaterih razvitih državah tudi 40 do 50 odstotkov. Tak podatek zahteva študij sistema na tem področju, racionalizacijo, učinkovitost itd., ne pa slep boj za denar in s tem

obremenjevanje gospodarstva. Tod je načrtovanje še veliko bolj potrebno kot v materialni proizvodnji.

Mislim, da so podatki o splošni in kolektivni porabi, ki se nanašajo na razvoj nerazvitih v Jugoslaviji in financiranje v nerazvite republike in pokrajino, grozljivi. V prvih treh mesecih letos je za dopolnilno plačevanje splošne in kolektivne porabe na nerazvitih območjih namenjeno 1,30 milijarde dinarjev. Pred šestimi leti, ko sem bila zvezna poslanka in sem videla te številke, so znašali ti izdatki za vse leto eno milijardo, zato me skrbi, ko vidim, kako raste ta poraba.

Za nerazvite več iz proračuna kot iz sklada

Zato menim, da je skrajni čas, da zamislil in sklope o plačevanju razvoja nerazvitih, ki so jih postavili leta 1965, preverimo v luči števil. Ni ne govorim o celotni vsoti pomoči nerazvitim, vendar pa preko sklada za nerazvite dajemo zdaj že dejansko manj, kot pa iz proračuna za dopolnilno plačevanje družbenih služb.

V vsakem gospodarstvu je popolnoma jasno, da lahko porabiš le toliko, kot proizvedeš. Če je to jasno za Jugoslavijo, kot celoto, potem moramo tudi vedeti, kolikšno sme biti odstopanje v posameznih republikah, ki ga jugoslovansko gospodarstvo lahko prenese.

Jasno je namreč, da za tako imenovano splošno in kolektivno porabo dajemo več, kot dajemo za gospodarski razvoj nerazvitih. To dejstvo je je posledica dveh različnih virov denarja za te namene. Gospodarski razvoj nerazvitih se financira po odstotkih družbenega proizvoda. Vsako denarja za dopolnilno plačevanje družbenih služb pa izračunajo po kriteriju storitev do nivoja Srbije na prebivalca. Srbija pa je znatno višja od nivoja razvitosti nerazvitih, hkrati pa ima Srbija najnižjo nataliteto.

Menim, da zaradi teh dveh sestavin tega merila, jugoslovansko gospodarstvo ne more vzdržati takega bremena in se je v njegovo korist, in ne zaradi odpora do nerazvitih, treba o tem pogovoriti. Morda ob sprejemu teh sklepov niso preračunali in predvideli, kam to vodi, dejstvo pa je, da so danes te številke resničnost, je menila dr. Mara Bešter.

Vtisi iz Gvineje

Ritem bobnov in revolucije

Dežela, ki išče sebe in svojo pot

»Svoboda!«, »Smrt imperializmu!«, »Smrt kolonializmu!«, »Smrt neokolonializmu!«, »Živela revolucija!«. S temi in podobnimi gesli je prežeto vse, kar vsaj malo diši po uradnem. S temi kljuci in s hipnotizirajočim ritmom bobnov. »Revolucija!«, »Revolucija!«, »Revolucija!«. Govori, plakati na stenah, soocrealistični kipi in slike, edini časopis, pesmi Sékou Touréja, ki je vse, tudi pesnik, angažiran, zanosen mobilizirajoč, didaktičen, revolucionaren. Gvinejska revolucija, afriška revolucija, svetovna revolucija. Povsod in vselej revolucija, vrednota sama zase, zadostna sama sebi. Najprej revolucija, vrednota nad vrednotami, svetinja svetinj in to neka splošna, privzdigljena revolucija, brez jasnih obrisov, vseobsegajoča in vseprežemajoča, dasi ni povsem jasno, na kak način in kakšne so njene konkretne pojave oblike.

glavni jugoslovanski partner in Rudis kot manjši imata skupaj četrtino tujih delnic. Tu se večja dela šele začnejo, toda gvinejska vlada računa, da bo že do leta 1980 dosegla izvoz boksita in železa v vrednosti 500 milijonov dolarjev.

Pogovarjal sem se z enim od direktorjev Energoprojekta, človekom, ki dela tu že več kot pet let in ki se je v tem času — kot sam pravi — naučil več, kot je prej mislil, da se sploh se lahko nauči. V večji meri kot drugi — pripoveduje — bolehamo za tem, da se spuščamo v stvari, ki jih premo poznamo. Kdo je kaj vedel o tej deželi in ljudeh, ko smo prišli sem, in se zdaj premo vemo. Ne računamo, da se bomo srečali z drugačnimi navadami in mišljenji, da se bomo morali prilagoditi na povsem drugačne metode in razmere. Pogosto mislimo, da vse vemo in znamo, za tisto, kar je drugačno, kot mi mislimo, da bi moralo biti, pa trdim, da je slabo in nemogoče. Glejte — prvi s temle boksitom, železom, lesom in drugim se možnosta velikanske; tole je bogata dežela, in zdaj ko se je odprlo, vsi dvirjo sem — Američani, Rusi, Nemci, Francozi, Belgijci. Tudi mi smo tu, to je res, toda naše možnosti so veliko večje, kajti smo majhna država, neobremenjena s kolonializmom; ne bojijo se nas in nam zaupajo. Toda povem vam, drugi nas bodo kmalu prehiteli, in če ne bomo dobro pazili, nas bodo izrinili. Bolj spretni so in več znajo. Z njihovimi delavci imajo vsi težave; niso navajeni delati, ne gre jim v glavo, da morajo delati uro za uro, dan za dnevom. Toda drugi te težave vseeno lažje zmagujejo; bolj jih poznajo, bolj znajo ravnanj z njimi. Mi pa imamo še s svojimi velike težave. Glejte, nedavno, bil je dober delavec, soliden, umiren, resen človek, doma je imel pet otrok — zjutraj smo ga našli obešenega. Med našimi je bilo že več samomorov. Še več pa je primerov, ko se sicer čisto spodobni in solidni ljudje nenadoma napeljejo, delajo kraval, napadajo domačinke... Peklensko podnebeje, osamljenost... Leto in pol je vendiarle dolga doba v teh razmerah. Pred tremi leti bi me imeli v Beogradu za norega, če bi zahteval, naj pošljejo sem psihologa. Zdad pa prihaja. Počasi se le učimo. Ni dovolj samo priti sem, treba je znati tu ostati, ohraniti delovno sposobnost in duševno ravnateljstvo. In lahko si mislite, če se sami s sabo ne znamo pravilno ravnati, koliko težje se je ujeti z domačini. Toda vendiarle se premika, učimo se, počasi, a se le učimo...

Šele za to vzvišeno splošno revolucijo pridoje vse druge, manj svete — revolucija v navadah in tradicijah, revolucija v zdravstvu, revolucija v solstru, revolucija v vsakdanjem življenju. Le-te so manj svete, morda zato, ker so nekako bolj zemeljske, manj mistične in prav zato obremenjene z vsemi izvirnimi grehi vseh tistih človekovih revolucij, ki niso samo gesla: so težavne, počasne, ranljive za trdovitost tradicij, navad in razmer ter neizmerno požrešne, ker zahtevajo dosti sredstev, znanja, časa in drugačnih ljudi.

Doktor iz Bokeja

Boke je manjše mesto, kakih 250 kilometrov severozahodno od Conakryja, blizu atlantske obale. V tem mestu je bolnišnica (ena petih večjih bolnišnic, kolikor jih je v Gvineji, poleg 29 manjših krajevnih bolnišnic). Njen šef je Jugoslovanc, škurng dr. Petrović, eden od približno 100 zdravnikov, kolikor jih ima Gvineja. S svojo pečtiansko ekipo, vodi razmeroma veliko bolnišnico (150 postelj), ki ima opremo z vseh vetrov sveta, od Amerike do Kitajske. Počuti se sijajno, podnebeje ga ne moti — sicer pa je tu v Bokeju dokaj bolj znošno kot v Conakryju — navdušen je nad deželo in ljudmi, za zdaj niti ne pomišlja na vrnitev. To seveda ne pomeni, da ni težav, kajti ko spregovori o bolnišnici, je malce zasikrbljen in celo malce apatičen. Teško je, pripoveduje. Ljudi, ki potrebujejo pomoč, je veliko. V glavnem gre za podhranjenost, pa za peruzije, rume, tropske boleznj in — ranjence. Da, ranjenci iz 80 kilometrov oddaljene portugalske Gvineje. Partizani. Doktor pravi, da jih razmeroma veliko pripeljejo sem. Navadno so v zelo slabem stanju; Portugalski uporabljajo posebne fosforne naboje, ki v ljudeh izžigajo strahotne rane. Velikokrat so zgroženi in polni nezaupanja — če so sploh pri zavesti — ko zagledajo belega zdravnika. Ne razumejo, kako je to mogoče; borijo se proti belcem, bele kroglice so jih izžigale, zdaj pa se morajo nemotno zapreti belcu, njegovim nožem in čudnim aparatom. Meja strahu in nezaupanja je resna težava, ne pa edina; z zdravitelj se kar gre, pač pa manjka hrane. Riž, riž in samo riž, se pritožuje doktor, mesna juha bi bila za težke bolnike pravi čudež, toda čudeži se ne dogajajo.

„Od kopače do pluga...“

Riž je sploh glavna hrana; poleg njena še nekaj manjokte prosa, koruz, sladkoga krompirja in kikirikija. Ter seveda sadje. Gledam pokrajino ob poti od Bokeja do Kamsara. Vode je dovolj, povsod potoki, rečice in reke; vegetacija je bujna, čeprav tla ne prekriva prava tropska džungla, ampak razmeroma redek gozd s številnimi jasami. Naselja so natresena na gostoprostorne kolibe s slamnatimi strehami, pred njimi navadno kopce golih otrok na dvoriščih, ki so videti upojena in snažna. Nekaj koz in nekaj krav. Zemlja daje vtis rodovitnosti, toda obdelane so le majhne krpice in še teh je začuda malo.

Ema od podrevolucij splošno gvinejske revolucije je revolucija v kmetijstvu in eno od gesel v tej podrevoluciji se glasi: »Od kopače do pluga, od pluga do traktorja...« Za zdaj je v Gvineji še daleč do pluga, celo kopača se ni dovolj izkoriščena. Zemlja je res dobra in rodi obilno, celo večkrat letno, vendar prebivalstvo, ki živi od nje — ali bolje rečeno, ki živi na vasi — in takega je kar 85 odstotkov, obdeluje to plodno zemljo malo in slabo. Že tisočletja živijo ljudje iz rok v usta, ne mislijo poznajo pojma zaloge, kajti zemlja je tako rodovitna, da vselej dobiš kaj za pod zob, če drugače ne vsaj sadež, s katerim si potolažiš občutek lakote. Nikoli nisi zares lačen, zato nikoli ne pomišliš, kaj boš jedel jutri, in zato si vse svoje kratko življenje — povprečna življenjska doba v Gvineji znaša 35 let — praktično podhranjen.

Kako bo revolucija rešila to vprašanje, kako bo preprečila človeka, čigar predniki že tisočletja živijo iz rok v usta in dejansko dasi nezavedno gladujejo na plodni zemlji, človeka, ki mu pred nosom visi vselej dosegljiv sadež — kako ga bo preprečila, da bo pri 40 stopinjah vročine in skoraj 100-odstotni vlagi riž po zemlji in jo obdeloval, brez izkušnje, navad, znanja, orodja, brez želje in — po njegovem — brez potrebe? V poplavi besed o revoluciji je omenjeno tudi moderno kmetijstvo, plantažno, združeno, državno... Toda doslej je to veliko bolj vizija prihodnosti kot stvarnost, kajti organizacija takega kmetijstva zahteva veliko denarja, ki ga ni. Revolucija v kmetijstvu je ena tistih revolucij, ki so požrešne in počasne, ki zahtevajo denar, znanje, organizacijo, ljudi, strokovnjake. Kako dobiti to v deželi, ki nima nič, kjer znaša dohodek na prebivalca 90 dolarjev letno, ki sodi med 20 najrevnejših dežel sveta?!

Komaj načeta bogastva

In vendar po svojih naravnih bogastvih Gvineja ni revna država. Tu so poleg

plodne zemlje še bogata nahajališča železne rude, boksita, diamantov, lesa in električne energije (možnosti pridobivanja električne energije cenijo na kakšnih 65 milijard kilovatnih ur). Toda vse to zahteva velika vlaganja, ki jih Gvineja sama seveda ni sposobna. Prva leta po neodvisnosti so se Gvinejci zanašali s mislijo, da bodo zmogli vse sami, da ne bodo odpirali vrat tujemu kapitalu, da bodo razvijali svoje gospodarstvo zgolj z nesebično pomočjo prijateljskih držav. Toda stvarnost je kmalu razblinila te sanje. Prijateljske države, take, kot na primer Sovjetska zveza in Kitajska, sicer pomagajo, toda to ni trajna pot k premagovanju skrajne nezavisnosti, zlasti ker je bila ta pomoč pogosto kanalizirana v povsem neracionalne objekte — velikanski štadion, dvorec kulture, mogočen spomenik v Conakryju itd. — ali take vrste, da ni dajala nobene možnosti za obračanje vlo-

REVOLUCIJA! REVOLUCIJA! REVOLUCIJA! Ahmed Sékou Touré

Zenega denarja in ustvarjanje nove vrednosti. Po prvih trpkih izkušnjah s sanjami o nesebični pomoči, je nastopila iztrežitev, katere plodovi so zaenkrat vidni predvsem v široki mednarodni akciji za izkoriščanje boksita. Nedaleč od Bokeja so ležišča boksita, katerih zaloge cenijo za zdaj na kakih 500 milijonov ton; boksit je odlične kakovosti in izkoriščati ga je mogoče v odprtih kopih. Gvinejci so pristali na organizacijo mednarodne družbe za izkoriščanje tega boksita, ki združuje Američane, Jugoslovane, Zahodne Nemce, Kanadčane, Belgijce in Italijane kot glavne partnerje. S pomočjo mednarodnih kreditov si je Gvinejska vlada zagotovila 51 odstotkov akcij, 65 odstotkov dobička, poleg tega pa obveznost družbe, da bo v šestih letih izsolila domače delavce in strokovnjake. Proizvodnja boksita znaša zdaj okoli 2,5 milijona ton, proizvodnja aluminija pa več kot pol milijona ton.

To je doslej največji gvinejski industrijski podvig in hkrati — kar je še posebno pomembno — tudi najbolj racionalen in dobičkonosen, kajti znatna udeležba tujih interesov je jamstvo, da se vičena sredstva obračajo in dajejo dobiček tako tujim partnerjem kot vladj. Poleg tega je Kamsar — središče tega rudarsko-industrijskega območja — tudi učinkovita podoba nove, moderne Afrike. Na novo zgrajena železnica pelje od Bokeja do Kamsara — povsem nova, z udobnimi, klimatiziranimi hišami, z urejeno preskrbo, celo z nekaj družabnimi objekti. To je naselje, kjer je mogoče slišati lepo vrsto evropskih jezikov in med njimi v veliki meri tudi srbohrvaščino. Energoprojekt iz Beograda ima tu zdaj kakih 150 delavcev in strokovnjakov (še pred kratkim jih je bilo 300). Njegova prisotnost je stara že deset let in med drugim jo je močno čutili tudi v tem, da okoliško domače prebivalstvo v glavnem kar uspešno loml nekakšno afriško inačico srbohrvaščine.

Počasi se le učimo

Se dalje na severu, na sami meji z Liberijsko, so velika ležišča železove rude, ki je izredno čista — ima okrog 70 odstotkov železa in strokovnjaki pravijo, da je to najčistejša ruda na svetu. Zaloge cenijo na skoraj dve milijardi ton. Tudi za izkoriščanje teh zalog so ustanovili mednarodno družbo z istimi udeleženci in istimi pogoji, kot je ona za izkoriščanje boksita. Delež Jugoslavije pa je v tej družbi še večji, kajti Energoprojekt kot

Ne samo od kruha

Te mešane družbe niso edina oblika tuje prisotnosti v Gvineji ali tuje pomoči, kakorkoli pač hočemo. Druga, vsaj na zunaj in predvsem v Conakryju še bolj vidna tuja prisotnost je sovjetska in kitajska. Mnenja o njej so zelo deljena, zlasti o kitajski. Sovjeti namreč zadnja leta nastopajo tako, da med njimi in zahodno praktično ni bistvene razlike. Tudi njim gre čedalje bolj za to, da se njihov vložek denar racionalno obrača in daje dobiček. S Kitajci je še vedno drugače; dajejo pomoč, ki sicer ni velika, ki pa je ni treba vračati. To je propagandno učinkovito, dolgoročno pa bržda ne kaj posebnega, dasi tisteja, kar delajo Kitajci in kar so pred leti počeli Sovjeti, vseeno ne gre podcenjevati. Gvineja je država, ki nastaja dobesedno iz ničla, ki praktično nima nič, razen zastave, in taki državi so potrebni tudi zunanji znaki nečesa novega, državnega, velikega. Velikanski štadion v Conakryju (zgradili so ga Rusi), kjer sicer ni dosti športnih prireditev, kjer pa so v veličastnem okolju politični mitingi, je že nekaj takega. Prekrasna Palača ljudstva (zgradili in opremili so jo Kitajci) v Conakryju, vsa bela, čipkasta, lepa in mogočna, v kateri so prav tako večnoma mitingi, je tudi nekaj takega. Bili so časi, ko je bilo Gvinejcem do takih simbolov več kot do tovarn in še zdaj so čustveno te stvari pomembnejše kot markikal drugače. Človek ne živi samo od kruha — pravi stara modrost. Očitno tudi države ne.

OD KOPACE DO PLUGA, OD PLUGA DO TRAKTORJA To je geslo v gvinejski podrevoluciji

NA TRGU V CONAKRYJU

Po porazu so junaki

Prva točka sporeda je film o pogrebu Kwameja Nkrumah, oziroma o slavnosti, ki so bile v Conakryju, preden so njegovo truplo prepeljali v Gano. Film je tehnično in tudi sicer slab, nekakšno ravlečeno mešanje Nkrumah, večinoma posnetkov z njegovih obiskov v tujih državah in srečanj s tujimi državniki v Gani. Drugo polovico film sestavljajo odlomki nastopov predstavnikov iz vse Afrike in tudi od drugod, ki so se udeležili pogrebni slovesnosti v Conakryju. Veliko bolj zanimiva kot sam film je reakcija dvorane, ki s Sékou Touréjem na čelu navdušeno zaploska vsakik, ko se na platnu prikaže Nkrumah, in pa spremeno bečedilo, ki mu brez posebne skrbi za zgodovinsko točnost pripisujejo vse najboljše in najlepše človeške in državniške lastnosti, možnosti in dosežke. Vse skupaj bi bilo najbrž malce dvomljivo, če človek ne bi neprestano čutil iskrenosti in globoke potrebe čustiti v Nkrumahu veliko vseafriško osebnost, eno tistih, ki začrtujejo afriške poti, afriško sodobno zgodovino, afriško misel in vso tisto človeško, miselno in zgodovinsko tradicijo, ki jo tako nujno potrebuje vsak narod za zavest o samem sebi, brez katere navsezadnje ni ne narodov ne držav.

Ahmed Sékou Toure — to je vse

Pravzaprav je za sedanjo politiko Gvineje in vso oblast v tej deželi Sékou Touré edino jamstvo. On je vse — vsa oblast in celo vsa misel. V Svisci so doslej natisnili devetnajst debelih knjig njegovih zbranih del, ki jih sestavljajo članki, govori, intervjuji in samostojne razprave. Ni ga področja, od politike do solstva, prosvete, silkarstva, kmetije, gospodarstva, vojske, znanja, politike in vsega drugače, ki ga Sékou Touré ne bi temeljito in podrobno obdelal, o katerem ne bi razmišljal, ugotavljal in dajal nasvetov, ki so praktično ukaz. Prelistaval sem te debele knjige, ognetim idej, misli in gesel, toda kaj malo ali nič oprizemljivega. Morda je še najbolj zgovoren droben zvešč, njegovih pesmi, ki odkrivajo iskrenega zanesenjaka in vizionarja nove Afrike, ki želi spremeniti in revolucionirati prav vse, dasi nikjer ne pove natančno kako. Reš je, tako v razpravah kot v pesnih nastopajo Marx, Engels, Lenin in Mao in opredeljuje za gvinejski sistem je socializem. Toda ta imena in tudi primerjave z drugimi — morda je delna izjema edino Kitajska — povedo kaj malo. Določajo le nekaj obič načel, kot na primer prepoved privatnega kapitala (ki ga tako ni), enostrankarski sistem (v deželi, kjer je stranka tako samo nekaj posameznikov), enakopravnost razvedov (ki jih ni) pa na področju zunanje politike neodvisnost, suverenost, antikolonializem, antimeritizem, nevrščnost in panafrikanizem. In potem seveda še vseobsegajoča revolucija (za katero ni sredstev).

Vse to nikakor ni podcenjevanje, je samo ugotavljanje preprostega dejstva, da iste besede in gesla v različnih razmerah in družbah ne mprejo pomeniti istega. Gvinejske revolucije in gvinejskega socializma ni mogoče primerjati in ocenjevati z merili razvitih dežel. Ti pojmi morajo tu dobiti svojo avtentično vsebino v skladu z razmerami. Radikalizem Gvineje in Sékou Touréja je predvsem iskanje te gvinejske, afriške avtentičnosti, iskanje, ki je za Afriko samo po sebi del njene zgodovine in zavesti o sami sebi. Lumumba, Nkrumah in Keita so to isto počeli večraj, danes to delajo Sékou Touré, Moamer Gadafi, Idi Amin. Morda jih že jutri ne bo več,

Kaj pomeni, če znaš brati

Conakry — glavno mesto republike. Od vseh strani obdano z morjem, ležeče na polotoku, ki je praktično eno samo obirno močvirje. Mesto z 20.000 prebivalci, prestolnica brez znamenitosti, čeprav je za telesa pravzaprav znamenitost vsaj, kar vidi, od mogočnih baobabov in rdeče žarečih akacij, do tega nenavadnega življenja, ki poteka večinoma pred vrati, na širokih, z drevesni obsejenih ulicah. To življenje je po evropskih merilih nemogoče v vsakem oziru; hišam bi lahko rekli hiše le iz višdnosti, redke trgovine so na triletevne prazne, kar je tisteja najbolj vsakdanjega blaga, je vrtloga drago, lokalov ni, prometa praktično ni, namesto vodovoda so javne pipe na vogalih, elektrika je le v uradih, ljudje očitno ne živijo v obilju (da ne zapijem kaj drugega). Toda ko hodim po ulicah, pod akacijami, ki plamtijo v požaru rdečega cvetja, obremenjeni z cutkom, da sem v pregrebi centrifugi, ki neumisljeno sesa iz telesa vsako kapljico vlage, ko me sila na bruhanje razgrt smrad krvi trznice in strupeni zadah blata, ki je ostalo, ko je oseka odvelka morje daleč stran od obale — se mi vendar vsiljuje občutek, da je to življenje racionalno za te kraje in najbrž sploh ne slabo. Živlav otrok, ki se sredi ulice podjoo za žogo, kričavi klepet žensk, ki so prišle po vodo k javni pipi, prijazni vsavač možkih, ki posedajo po pločnikih in očitno ne počno drugega, kot živijo — vse to se zdi morda, predvsem pa dosti manj naporno, ko razmišljanje gledanje in vsrkvanje vtisov. Na pogled je tale silkovita množica brezskrbna, zadovoljna in srečna. Ne vem, ali razmišljajo o sebi in ali vedo o sebi tisto, kar o njih pripovedujejo knjige in statistike — da so med najrevnejših na svetu, da so v velikanski večini nepismeni, da so praktično vselej podhranjeni, da povprečno doživijo komaj 39 let, da jim skoraj vsak četrti otrok umre, še preden doživi eno leto, da imajo ničevno upanje, da jim bo kdo pomagaj, če jih zadene kakšna od številnih hudih boleznj, ki razširjajo v teh krajih... In kaj jim pomeni, če to vedo ali če bi vedeli? Za tisto zelo tenko vrhunsko solano plast pomeni ta vednost revolucijo. Za ostale...? Vrag si ga vedi! Sprajujem se, koliko z evropskimi merili sploh lahko kaj razumeš? Kaj na primer lahko pomeni človeku, ki živi od tisteja, kar ujame v morju, utrga z drevesa ali v najboljšem primeru pride na krpci zemlje, če so trgovine prazne in cene visoke? Saj tako nič ne kupuje. Kaj na primer tem ljudem pomeni, če gvinejska ljudska skupščina, zbrana na štadionu, obsodi brez sodnikov in zagovornikov skupino zornikov, ki jih potem javno obsedajo? Ali bi bila ta množica srečnejša in zadovoljnejša, če bi tista peščica na vrhu obratnovala med sabo po vseh pravilih evropskega pravosodja?

Samoslo najvišja in najtanjša plast posameznikov je že okusila jabolko spoznanja in odprle so se ji oči in videla je, da je naga in uboga in izgnana iz raja in da si mora v potu svojega obraza služiti vsakdanji kruh. Bolečina tega spoznanja je v kriku »Revolucija!«, »Gvinejska revolucija!«, »Afriška revolucija!«, »Svetovna revolucija!«. Tu na obali pa strasno prevroči in pregristi zrak ritmi bobnov in od vseh strani odmeva vrišč otrok in smeh žensk, in če ne bi znal brati, ne bi niti pomišljal, da se tile prijazi in nasmejani ljudje revni in nesrečni in zaostali, ampak bi pregrešno mislil, da je v teje prevroči in pregristi noči bolje sedeti razcapan na tleh in se kdovekakaj smejeti, kot pa delati revolucijo... Toda v Gvineji in Afriki je vsak dan več takih, ki znaajo brati...

JANEZ STANJO

NAŠA POTA PO JUGOSLAVIJI

Makedonija

Grenko jeklo

Bo morda razširitev ozdravila železarno v Skopju

»Do sedaj smo porabili za graditev skopske železarne tri milijarde dinarjev, v prihodnjih petih letih pa bomo porabili še več kot milijardo dinarjev. Tedaj bomo letno pridobili 900.000 ton železa in jekla,« je dejal leta 1970 glavni direktor skopske železarne. Od takrat so res porabili več kot milijardo dinarjev, kljub temu pa so lani pridobili le 255.000 ton surovega jekla in 213.000 ton surovega železa, kar je polovično količine, ki bi naj jo dala taka investicija.

Od 22. februarja 1963, ko so podpisali pogodbo za zgraditev železarne, do maja letos so vložili v železarno 4,2 milijarde dinarjev, kar je več kot polovica vseh dotrajanih investicij v industrijo republike Makedonije ter okrog 43 odstotkov narodnega dohodka te republike v letu 1971. Prvo železo je železarna pridobila januarja 1967 leta. Sicer pa so pridobili 1970 leta 139.000 ton surovega železa, 1971 leta 225.000 ton ali za 62 odstotkov več, lani 213.000 ton ali za 5,3 odstotka manj kot leta 1971, v prvih štirih mesecih letos pa 88.000 ton. Surovega železa so leta 1970 pridobili 190.000 ton, 1971 leta 247.000 ton, ali za 64,7 odstotka več, lani pa 255.000 ton ali za 3,2 odstotka več, kot leta 1971 ter v prvih štirih mesecih letos 133.000 ton. Milijone tona jekla pa so pridobili šele leta 27. marca. Tedaj, ko so se bili kupili talilne peči za železo in jeklo, pa so bili objubiljali, da bodo peči dajale letno po 510.000 ton surovega železa in po 600.000 ton surovega jekla. Iz teh številk pa je moč videti, da je proizvodnja znatno nižja. Poznavalet trije, da vsa železarna izkorišča dejansko le tretjino zmogljivosti.

Vsak mesec izgubljenih 21 milijonov

Konec aprila letošnjega leta so tudi v makedonski skupščini razpravljali o vprašanju železarne, zlasti o njenih velikih izgubah. Direktor skopske Stopanske gospodarske banke je tedaj opozoril, da železarna vlepea velikansko vsoto denarja te banke ter da je v zadnjem času porabila 95 milijonov dinarjev več, kot pa so določili. Lani je imela železarna 256 milijonov dinarjev izgub, ki so jo letos poravnali, kot pravijo v Makedoniji, v glavnem iz denarja iz sklada za razvoj nerazviti območij. V prvih treh mesecih letos pa je imela železarna nadaljnjih 65 milijonov dinarjev izgub. To pomeni, da prinese vsak mesec obratovanja tega železarskega velikana ob Vardaru tudi velikansko izgubo v višini 21 milijonov dinarjev. Hkrati pa je direktor te banke odločil, predstavnika železarne, da je v skupščini napačno prikazal položaj v svojem podjetju. Direktor železarne je zavrnil takšne obtožbe in skupščini razložil, zakaj je železarna v tako slabem položaju: tlačenja jo tehnologija ter bogastvo rude. Ko pa smo ob našem obisku v železarni omenili slabšo rudo, kot so jo bili pričakovali, pa so vzkpili in zatrjeli, da je ruda celo za 20 do 30 odstotkov boljše, kot pa so bili predvideli, ter da ima 40 do 42 odstotkov železa. Vendar pa so našemu strokovnjaku pred potitimi leti v železarni dali podatke, da ima ruda iz rudnika Damjan pri Radovišu 50 odstotkov železa, ruda iz Demir Hisarja pa 44 odstotkov železa. Že

ležarna namreč uporablja domačo makedonsko rudo iz teh dveh rudnikov ter iz tretjega v Tajmistu. Rudo morajo prevažati okrog 120 kilometrov daleč. Železarna ima pet električnih plavčev oairoma peči, ki edine v Jugoslaviji delujejo po kisikovem postopku. Ta postopek se more teoretično odvijati neprestano, saj je za eno šaržo treba le 50 do 60 minut. Vendar pa v praksi te železarne zasenkrat še ni tako, kar kažejo tudi podatki o letni proizvodnji.

Toka ni vselej

Železarno peste pogoste prekinitve električnega toka, ki ga dobivajo iz parnih elektrarn na Kosovu. Vsaka popolna prekinitve toka jih stane milijon dinarjev. V železarni trdijo, da težava z elektriko ni v morebitnih slabih daljnovodih med železarno in kosovski elektrarnami, temveč v sami elektrarni, vendar pa prekinitve ni so namerne. Kajti med železarno in temi elektrarnami so sprti zaradi cene elektrike. Makedonija je namreč plačala okrog četrino stroškov za eno od štirih agregatov v Obličevem in si tedaj izgovarila tok za 25 let po 0,73 dinarja za kilovatno uro. Zdaj pa hočejo v elektrarni več. Kljub zagotovitvi, da je pravica na njihovi strani, pa se za sodni spor ne oddajo. Pričakujejo, da bo novi 380-kilovoltni jugoslovanski električni daljnovodni prstan odpravil takšne težave.

Valjarna za hladno valjanje pločevine, ki je ena največjih v Evropi, je minimalno izkoriščena, ker so jo bili postavili s predpostavko, da bo dobivala do leta 1978 polizečke (v železarskim inženirski, ki so ploščasti jekleni kvadri) iz nove jeklarne železarne v Smederevu v Srbiji. Z njo so se bili namreč tako dogovorili, vendar v Smederevu do zdaj jeklarne še niso dogradili. Vendar bo tudi potem, ko jo bodo, njena proizvodnja premajhna, ker so se medtem zmogljivosti skopske železarne tako povečale. Zdad iščejo te polizečke drugod, vendar jih zaradi splošnega pomanjkanja težko dobe. Za letos so sklenili pogodbo s Sovjetsko zvezo, da jim bo dobavila 96.000 ton teh polizečkov. Plačali jih bodo z izdelki iz teh polizečkov; namreč s 88.000 tonami hladno valjanih trakov, ostalih 10.000 ton polizečkov pa bodo zvaljali zase.

Trdijo, da dela valjarna za vroče valjanje letos dobro. Ob obisku pa je bilo moč videti, da ne obdelata sproti vseh jeklenih blokov, ki jih dvigalo, še žarčice, primese vanjo. Zato je pred pregrevalnimi pečmi zložena, pa tudi nametana, dolga vrsta takih, nekaj ton težkih, ohlajenih jeklenih domin. Vmes pa je bilo tudi dokaj napoli zvaljanjih ohlajenih plošč. Trdijo, da razen s srednjo debelo pločevino nimajo težav s prodajo in zasenkrat prodajo vse. Izvažajo le desortirano pločevino, zato pa dobe gotovino. Lani so jo

izvozili za 8 milijonov dolarjev, in sicer v Italijo, Nemčijo in Indijo. V železarni je okrog 8000 zaposlenih, skupaj z rudniki pa 7300 ter so tako rudniki in železarna Skopje največja podjetja v SR Makedoniji. V železarni ima 450 zaposlenih fakultetno izobrazbo, 1000 pa je tehnikov. Lani so v vsaj železarni znašali mesečni osebni dohodki povprečno 1630 dinarjev.

V železarni imajo tudi kuhinjo, od koder vozijo v toplih kotlih hrano do posemeznih obratov, ki so zaradi velikosti daleč narazen. Tam imajo samoposrežne restavracije, v katerih se hrani okrog 90 odstotkov vseh zaposlenih. Delavci iz dopolnske izmene dobe celotno topljo kosilo z mesom, juho in solato, za kar plačajo 2,5 dinarja. Delavci iz druge in tretje izmene pa dobe suho hrano, kot sir in salamo ter mleko, za kar plačajo en dinar.

Iz težkega položaja, v katerem je železarna, vidijo v tej republiki v glavnem dva izhoda. Prvi je kirurški poseg v železarno, ki pa ni povsem opredeljen, razen z opozarjanjem, naj bi bila ta investicija nauk vzemni, ki bi se v prihodnje lotili takšnih gospodarskih pustolovščin. Drugi pa vidijo izhod v optimizaciji železarne. Pod to besedo dejansko razumejo razširitev železarne. V njej naj bi zgradili veliko visoko peč, ki bi imela večjo proizvodnjo kot vseh pet dosedanjih, razširitev jeklarne, montiranje naprav za kontinuirano ulivanje in odprtje novih rudnih najdišč.

S sovjetskimi posojilom naj bi v Sovjetski zvezi kupili visoko peč, ki bo začela delati v začetku leta 1977 in bo dajala milijon ton surovega železa letno. Druga pomembna točka tega načrta pa predvideva odprtje novih rudnikov železa. Dosedanji trije rudniki namreč ne bodo več dajali dovolj železovega koncentrata za takšno povečano proizvodnjo, ki bo potrebovala letno tri milijone ton železovega koncentrata, oziroma sedem milijonov ton železove rude. Zato naj bi razširili rudnika Tajmiste in Damjan, ter odprli nove rudnike pri Pehčevu, Demir Hisarju in Kičevu.

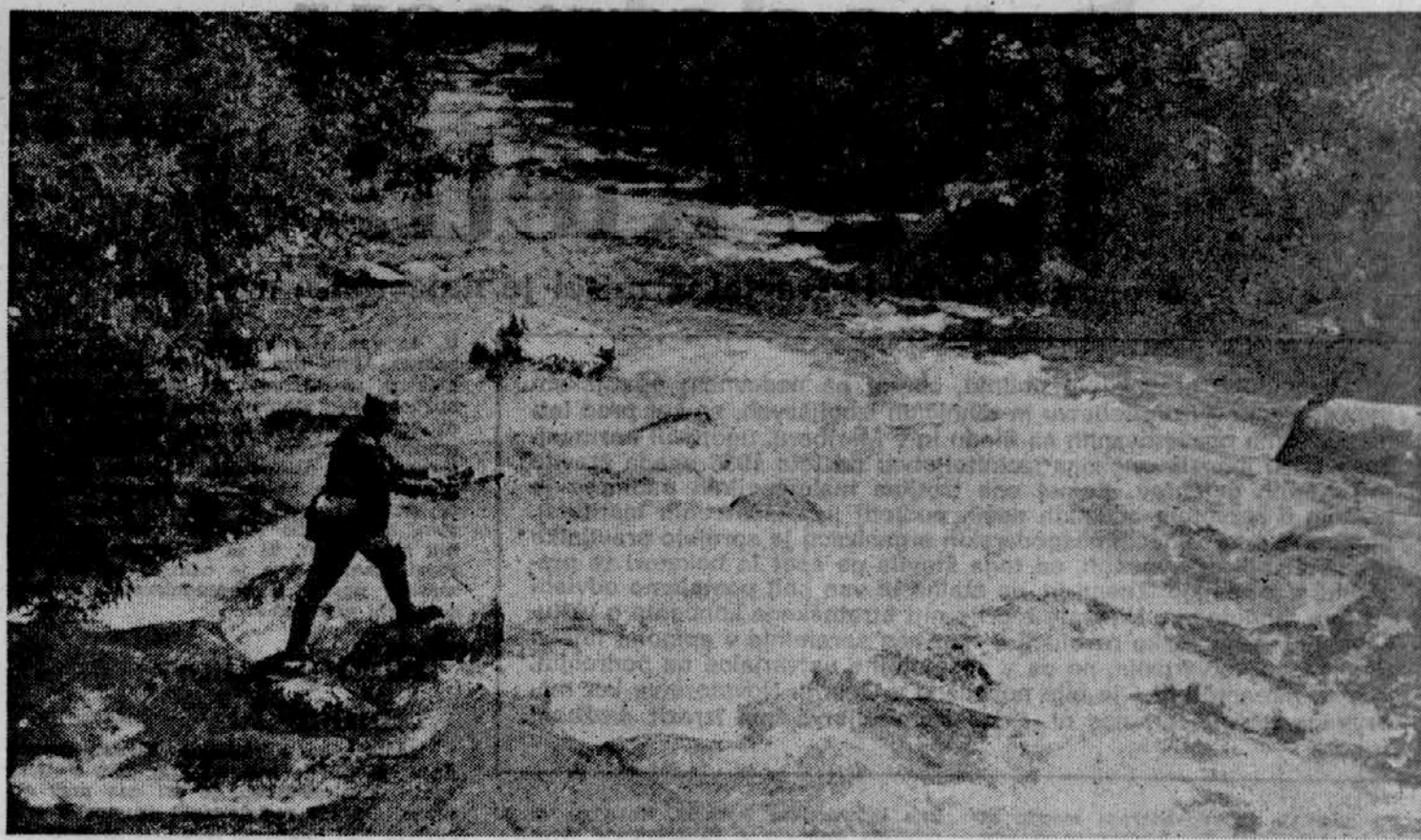
Po teh načrtih bi skopska železarna pridobila konec leta 1978 dva milijona ton jekla letno, od česar bi predelali sami 1,7 milijona ton v gotove izdelke.

2,66 milijarde za razširitev

Izpolnitve načrta optimizacije bi naj stala 2,66 milijarde dinarjev, z obratnimi sredstvi vred pa celo 2,66 milijarde dinarjev. To je več kot polovica dosedanje cene železarne. Milijardo dinarjev tega denarja naj bi dobili s posojilom Sovjetske zveze, od Stopanske banke bi dobili 900 milijonov dinarjev, ostanek pa iz denarja, ki ga bo zaslužila železarna.

Kako, da načrti zaokrožanja zmagujejo. Zaradi velikanske dosežanje investicije v to podjetje je tudi težko pričakovati, da bi se odločili za kaj takega, kot so kirurški posegi. Vendar pa bi bilo treba vse nove investicije le trezeneje preučiti, da ne bi sidro te železarne, še globlje potegnili tamkajšnjega gospodarstva. Težko bi bilo namreč, ko do sedanjih izkušnjah, trdijo, da trlje osnovni pogoji za sodobno železarno dovolj energije, to je elektrike in koksa, dovolj visokokvalitetne železove rude in proizvodne izkušnje v skopski železarni sedaj obstajajo v zadostni meri.

ILJA POPIT

RIBOLOV NA LEPENCU
Čudovite naravne lepote pod Šar planino

Kosovo

Pol leta športne zime v Brezovici

Prve ceste in žičnice v osrčju Šare

Iz Prizrena, kjer stara cesta spremlja tok Bistrice, je v osrčje šarskega planinskega masiva zelo blizu. Kanjon rečice se vijuga proti Sredski in Ošljaku (2212 m) in tu in tam zbeži v stranske grape in kotanje. Sara bi bila zelo podobna Julijem, ko bi jo na vznožjih spremljavo več iglastih gozdov. Sicer pa je podobna; že zaradi svojih dvatisočakov, ki s svojimi kamnitimi glavami za pet in celo sedem sto metrov presega govdoslovo višino. Zelo podobna je tudi zaradi zasneženih planjav pod vrhovi, ki veselo mežikajo na kosovsko ravnilno, kjer sredi junija zacveti rdeči kosovski božur. Belo in rdeče, spodaj zeleno pisana preproga polj, zgoraj sivkasto modre pečine skalnatih vrhov. Lep pogled.

Lepenca. Pobočja pod skalnatimi vrhovi Šare pokrivata sneg. Tukaj so začeli pred leti graditi zimskošportno središče. Majhna Brezovica, danes že povezana z asfaltno cestro proti Uroševcu, se je začela dramati iz pešarskega sna. Nikoli Arsić, danes vodini go, stinski delavec v Brezovici, je tukaj nekje zapustil svoje vrstnike na pašnikih in se odpravil po svetu, tja v Beograd in Novi Sad po znanje. Takrat ni verjel, da se bo kdaj vrnil v Brezovico.

Po pašnikih in gorskih planjavah nad Brezovico so se pasle bele črede ovc, hrupo so bevskali mogočni šarplaninski ovčarji, ne da bi jih kdo posebej vzgajal. Potem so prišli izletniki, študentje visoke šole za telesno kulturo čez Ljubotem (2500 m) in se spustili po strmih rebreh in pašnikih Šare. Sredi nedotaknjene pastirske divljine so našli pastirja Stojka in njegovo planinsko kočjo. Takrat se je začelo. Studentje so odkrili idealna gorska smučišča, reporterji so naskakovali Stojkovo kočjo in pisali o starem pastirju. Nekako pred dvajsetimi leti je bilo, ko se je oglasilo zanimanje za mogočno in skrivnostno Šaro. V pokrajini, kjer ni bilo planinske tradicije, smučarstva in turizma, ni bilo lahko začeti. Toda prvi je bil stari Stojko, ki je odstopil svojo kočjo. Danes je preurejena v smučarsko kočjo in nosi njegovo ime. To si je starec želel, kajti vedel je za lepote gora in želel si je, da bi bile odprte mladini, tisočlet, ki dotlej niso vedeli zanje, še manj za Stojkovo pastirsko življenje. Tako je svet odkril smučišča, šarplaninska jezera in Brezovico.

Nič ni bilo, pravi Nikola. Zdad ima Brezovica asfaltno cesto. Poleg Stojkove kočje je dobila prijeto brunarico, motel v planinskem slogu. Iz temeljev pa pravkar po ganjanje zidov novega hotela. Nad Murčico, ki je nekak dolinski podaljšek Brezovice, so smučarji dobili prvo žičnico. Zdad je sredi zime smučarje že preveč, zato bodo zanje zgradili iz Murčice še eno žičnico, zgoraj še več vlečnic.

V dolini Murčice je na 4 km predviden gradbeni obkliš za nove hotele in depandanse. Počitniško naselje bo premoželo v prvi fazi dva tisoč postelj. Za začetek je tukaj 15 počitniških hišic, prav toliko jih je zgoraj pri smučiščih.

Zato, ker je še marsikaj nastalo, se je Nikola vrnil. Brezoviki domačini so začutili, da je pastirskega življenja konec. Da prihaja nekaj novega, zanje velika. Nekdanje majhno gostinjsko podjetje v Brezovici se je združilo z Inexom. Načrti so pripravljeni za žične neprav, smučišča in hotele. Šar planina lahko na tej strani spravi spod strahov nekaj deset tisoč smučarjev. To je perspektiva, ki jo je začel skromen začetek. Planinstvo in smučarstvo je zalelo tudi južno področje države. Šar planina ima svoje zalcede v velikih mestih, vse tja do Niša in Beograda.

Prostrana smučišča na višinah 1500 do 2200 m omogočajo dolgo, šestmesečno zimsko sezono. Na nekaterih legah celo daljšo. Zato ima Brezovica, do katere je dostop lahek, kot bodoče zimsko športno središče Kosova, izredno perspektivo. S pensjonsko ceno 60 dinarjev je bila še doletelj konference, z dograditvijo novih hotelov in žičnic bo še bolj. Kajti Brezovica se lahko mirno uvršča v rang evropskih srednje velike naravnih pogojev. Zaradi lovnega turizma v šarplaninskih gozdovih, kjer se domujeja volk in medved, zaradi ribolova na Lepencu in drugih potokih, zaradi skrilovitosti gora in flore pa je poskrbela narava tudi za letno sezono.

Ljudje tudi pa se šele privajajo na goste. Dostop je sedemdeset ljudi še doletelj gozdnarstvu, letos jih bo naslednjih štiričlone. Odhajajo v gostinjske šole in se vračajo. Obujajo tradicijo iz domače šarplaninske kuhinje; izredno okusno belo pogosto, sir, ribe, divjačino. Vina prihajajo iz doline, iz kosovskih vinogradov. Če bodo v hotelih ohranili planinski slog in v streebi narodno nošo, bo šarplaninski zimskošportni center zasenkrat edinstven.

Začetek je tu. Marsikaj tudi še manjka, kakor je pač povsod tam, kjer ni tradicije. Toda volje je veliko. Ceste in letališča okrog Šare, v Pristini in Skopju, so skrivnostno planinsko pastirjev s prostornimi pašniki in ledeniškim jezerici približali svetu. Brezovica hoče postati Kranjska gora. Čez leta jo lahko tudi preseže, kajti naravni pogoji Šare so edinstveni. DRAGO VRESNIK

Srbija

Nasprotja lovijo ravnotežje

Primeri zdravstvenega varstva iz nekaj krajev

Srbija je republika nasprotij, na katera opozarja tudi zdravstvo. To je namreč ponekod ujele korak z gospodarskim razvojem, ponekod pa ga še zdaleč ne more dohajati. To velja predvsem za večja mesta, kjer vsakoletni priliv prebivalstva čedalje bolj duši zdravstvene zmogljivosti. Po drugi strani pa se medicina v Srbiji, posebno beograjska ponaša z izvrstnimi medicinskimi strokovnjaki, ki pa v povprečju delajo — s 60-odstotno izrabljeno opremo.

Temeljna prizadevanja so usmerjena v zagotovitev osnovnega zdravstvenega varstva. Razširjajo mrežo zdravstvenih ustanov. Toda pri tem bi kar vsa mesta po vrsti rada imela vse zmogljivosti in vse specialistične službe. Vsak vleče na svoj konec, pogosto na račun osnovnega zdravstvenega varstva in preventive.

Pol jih ni iz Beograda

Pri tem pa se v beograjskih letnikih zdravi več kot polovica bolnikov, ki so iz notranjosti Srbije. Za milijonsko mesto je zdaj klinik premalno in nedavno so že odprli sodobno nevrokirurško, ki je ena največjih v Evropi. Stala je 55 milijonov din. Doselej so delali kar v barakah. Kmalu bodo začeli v Beogradu in Nišu graditi velik medicinski center. V Beogradu prva faza načrtovanja je potekala.

Z zakonom so razširili pravice zavarovanca. Za dodatni denar naj bi poskrbela republiška skupnost zdravstvenega zavarovanja. Vendar je kmečko prebivalstvo še v marsičem prikrajšano. Srbom je vedno pred očmi naša združitev delavskega in kmečkega zavarovanja in tega v pogovoru nikdar ne pozabijo omeniti — skupaj z občudovanjem.

V tej republiki so sicer štiri medicinske fakultete in baje so merila pri študiju in izpitih na vseh izenačena. Skrbijo, da

bi dobili dovolj zdravnikov splošne prakse, pa tudi specializovane, posebno za kužne bolezni. Treba je tudi omeniti, da se ne preveč ugodnemu položaju v zdravstvu zdaj pridružuje še splošno pomanjkanje zdravil.

Prej omenjena nasprotja se kažejo povsod in so toliko večja, kolikor bolj so kraji med sabo oddaljeni. Nekatera mesta jugozahodne Srbije niso med sabo oddaljena niti sto kilometrov, pa imajo vsako svoje uspehe in težave. Kragujevac je s svojimi tisočermi prebivalci, ki vsako leto pridrejo vanj, popolnoma drugačen primer od naravnost peytonskega Gornjega Milanova. Čaka z združeno zdravstveno službo, ali pa Titovega Užica z izredno dobro razvejanim zdravstvom.

Preveč medicinskih sester

Vseučiliški Kragujevac ima razen svoje medicinske fakultete še srednje medicinsko šolo s splošno in pediatrično smerjo. To je ena najboljših medicinskih šol v največji jugoslovanski republiki, a žal šola ljudi, ki ne vedo, kje se bodo mogli zaposliti. Zdad je v nekdanji srbski prestolnici kar 80 medicinskih sester brezposelnih. Če prav so potrebe po njih, jih zaradi pomanjkanja denarja ne morejo zaposliti. Zdravstvo tu ne ujema koraka z razvojem gospodarstva.

Zgled iz Gornjega Milanovca

Popolnoma drugačen primer je mirni Gornji Milanovac, sicer po površini ena največjih srbskih občin. Tu imajo razvito ambulantno, poliklinično in dispansersko službo. Razen bolnišnice s 200 posteljami je na terenu še sedem ambulanc in dve zdravstveni postaji. Nič posebnega ni, če pride kmet iz okolice v Gornji Milanovac v bolnišnico — ne na zdravljenje, ampak na redni zdravniški pregled. Potreba, ki naj bi prišla v navado v vsaki razviti državi, je tu že domača. Prva naloga sicer majhne zdravstvene ustanove je zato preventiva in zdravstveno prosvetljenje, ki se začenja že pri mladini.

Še dve posebnosti, ki močno odstopata od srbskega povprečja: prva je ta, da imajo skoraj vsi zdravstveno opremo brezplačno, njihove naprave in orodje so takorekott zadnji krik tehnike in bi bile ponos marsikatere specialistične klinike. Pri tem pa je treba poudariti, da rednikatera od aparaturne stane manj kot sto tisočakov. Kako so zbrali denar, ko so vendar čisto suhi in ko republika dolguje zdravstveni službi več kot sto milijonov dinarjev? Nalieteli so na veliko razumevanje občine in posebno gospodarstva, ki ga imata za potrebe zdravstvene službe.

Tako se dogaja, da recimo prehranski kombinat Takovo, podjetje Tipoplastika, tovarna avtomobilskih delov ali kdo drugi

nakažejo zdravstveni ustanovi toliko in zdaj ško avtomobilsko industrijo imajo komaj 800 bolniških postelj, kar je za sto tisoč prebivalcev pravo uboštvo. Iz posebnega solidarnostnega sklada nameravajo zato zgraditi center za ženske bolezni, nakupiti zdravstveno opremo in modernizirati zmogljivosti. Sicer pa imajo še kar dosti zdravnikov, ki omogočajo v redu zdravstveno varstvo. Toda specialistična služba ni v skladu s splošno prakso in tudi organizacijsko še marsikaj ni rešeno.

„Oprostite, ker ni kavice“

Čačak mesto na Moravi, tako veliko kot naše Celje, ima zdravstveno službo še šest let združeno za dve občini. Vsa okoliška mesteca imajo svoje ambulante in na tem območju so tri lekarnice. Splošna praksa je dobro razvita, manjka pa jim specializovani. Tudi tu imajo zdravstveni delavci majhne plače, že dve leti enake. Posebno pa jih togoti, da so se ob lanskih črnih kozah odrekli honorarjem za nadurno delo v prvi gospodarski usilnivi (to je bilo 2500 dinarjev), pa občinska zdravstvena služba še zdad ni dobila povrnjenega denarja za operativno dejavnost ob epidemiji. Pri tem pa so jim zaradi smrtnih primerov skušali še odčitati, da niso bili dovolj učinkoviti.

Občudovanja vredno odrekanje v korist razvoja zdravstvenega varstva se vidi tudi v tem, ko se direktor zdravstvenega doma vnaprej opravi, da ne bo postregel s kavo, čeprav bi tudi njemu silno prijala, kajti svarčevati je treba že pri malem. In

zdravstvu na vseh koncih in krajih primanjka denarja bodisi za opremo ali za nove zmogljivosti. S samoprispevkom bodo z leti skušali zgraditi novo bolnišnico, kajti kljub temu, da imajo najboljši dispanser za ženske bolezni in republiki, so nekateri drugi bolnišnični oddelki v takih zgradbah, da bi jih že najmanjši potres zvrnil s tlemi.

Dobro plačan zdravnik splošne prakse

Glavna in polvalna značilnost zdravstvene službe v Titovem Užicu je ta, da je dobro razvejana. Leže je približno zdravstveno varstvo kje v ravninskih predelih, toda po takšnih hribih in globelch kot so tod, je to skoraj prvi čudež. Ampak zdravnik splošne prakse na vasi ima zato večjo plačo kot specialist v mestu. Pa še kljub temu potrebe po splošni prakti niso pokrite, tako da se nekateri zdravniki po dvakrat tedensko vozijo v najbolj oddaljene vase. Ob 68-odstotno izrabljeni opremi pa se v Užicu ponašajo kar s 710 ležišč v mestni bolnišnici, ki ima tudi skoraj vse specialistične oddelke. To pa je za mesto s 35 tisoč prebivalci že tudi kosček razkošja. Razen bolnišnice, kamor prihajajo na zdravljenje celo iz Bosne, se zdravstveni dom s popolno preventivno in zdravstvenimi postajami na terenu ter protituberkulozni dispanser.

Tako torej ima teh nekaj srbskih mest le malo skupnih značilnosti v razvoju zdravstvene službe razen ene izjeme, ki pa je več ali manj univerzalna — pomanjkanje denarja. Srbska vlada je prav ta mesec že napovedala spremembe v plačevanju zdravstvenega varstva na podlagi novih družbenogospodarskih odnosov. Ali bo to kaj kmalu skrčevalo vrste čakajočih po ambulantah in zamenjalo sedanjo zdravniško opremo, katere precejšen del ne sodi več drugam kot na odpad? ANDREJ ARKO

Izumiteljstvo

S podstrešij in iz kleti!

Opatijsko posvetovanje: Ustvarjalna misel je najcenejša surovina

Tehnologi, pravniki in politiki, zbrani na nedavnem opatijskem posvetovanju o izumiteljstvu in tehničnih izboljšavah, so kot pred leti na podobnih posvetovanjih na Bledu in v Mariboru, ugotovili nezmanjšano krizo jugoslovanskega izumiteljstva: od leta 1956 upada število prijavljenih patentov. Komaj ena tretjina maloštevilnih patentov je nastala v razvojnih oddelkih naših podjetij in znanstvenih institucij. Samo 278 od 518 naših gospodarskih organizacij je sprejelo pravilnike o inventivnih dejavnostih, od tega števila pa spet le nekateri te pravilnike uporabljajo. Znano je, da stalno in vse bolj postajamo odvisni od tuje tehnologije. Nimamo teorije niti strateškega koncepta o vključevanju v tehnološko revolucijo, »kar nas spreminja v epigone tuje tehnologije, ne pa v samostojne ustvarjalce na področjih, kjer to moramo biti,« je bilo povedano v Opatiji. Novatorstva kot masovnega gibanja pri nas ni. Kriza izumiteljstva ima izrazit družbeni značaj.

ti, da vse tisto ustvarjalno v človeku ne zaklene. Mora mu nuditi kar najboljše pogoje za razvoj, zato da tudi mi lahko z mirno veselo stopimo med civilizirane ljudi. Naša država je mnogo investirala v izgradnjo inštitutov, razvojnih centrov pri tovarnah in ustanovah, torej je izpolnila materialne in objektivne pogoje. Kaj torej zavira razvoj? Po mojem mnenju dejstvo, da nimamo selekcije kadrov. Zamrznilo smo kader, ki se je zgradil takoj po vojni. Zamrznil se je namreč na vodilnih mestih, postal je neproduktiven, zatohel, sam sebi zadosten.

Hobi pesnikov tehnike

Medtem ko v različnih deželah prevladuje kolektivno raziskovalno delo v laboratorijskih razmerah, je pri nas prav obratno. Od 114 registriranih izumov v letu 1971 in 1324 tehničnih izboljšav so le 16 odstotkov pripravila podjetja, 4 odstotke raziskovalni inštituti in kar 80 odstotkov posamezniki! V razvitih deželah je ta odnos ravno obraten. Okoli 80 odstotkov inovacij je rezultat organiziranega izumiteljskega dela.

Pri tem pa se naši maloštevilni izumi omejujejo le na manjše posege v tehnologiji. Pomembnejših izumov ni, prav tako ne izboljšav. Tako v tej dejavnosti res capljamo na repu svetovne dirke: na en izum pri nas pride 10krat več raziskovalcev kot v izumiteljsko razvitih deželah. Vzorok lahko razločimo že z eno ugotovitvijo: v drugi polovici 20. stoletja, v socialistični skupnosti, je izumiteljstvo v glavnem hobi nekaterih entuziastov, tehničnih pesnikov, kakor jih je imenoval dr. Milan Arko, predsednik Zveze izumiteljev Jugoslavije, ki delajo v svojih tешnih stanovanjih, ali v kletih in podstrešjih, kjer najdejo edini prostor za svoje raziskovalno delo.

Tako smo od pravega kulta, ki smo ga v povojnih letih gojili do novatorstva in nacionalizatorstva, padli v drugo skrajnost, ko izumitelje skoraj izobčujemo iz naših kolektivov kot čudake, zanesenjake in vsiljivce. V pravilnikih o delitvi dohodka skoraj nobena tovarna nima določeno, kakšno naj bo plačilo za inovatorja. Nasprotno, kakor je dejal dr. Dragutin Cerović, predsednik izumiteljev Srbije, v teh organizacijah sodijo, da se nadomestila jemljejo iz žepov članov kolektivov.

Poleg tega naš izumitelj ne more sam spraviti svojega izuma skozi takimenovani inovacijski proces, ki ga je v Opatiji dr. inž. Dragutin Bošković, direktor Zveznega zavoda za patente, po obdobjih tako prikazal: rojstvo ideje, izdelava koncepta in projektiranje, izdelava in preučevanje prototipa, zaščita izuma, raziskovanje gospodarske upravitelnosti za redno proizvodnjo, redna proizvodnja in plasma na tržišču.

Kako naj torej naš izumitelj, še posebej, če je deklariran, uspe svojo idejo razviti v komercialno uspešen del? O tem govori Bošković: »Po Pessmerjevih raziskavah dobimo od 58 idej le en proizvod, ki uspe na tržišču. V mnogih naših podjetjih tega pravila in sploh pravi inovacijskega procesa ne poznamo. Le stitijo jih. To je osnovni razlog, da niso pripravljeni tvegati z novo idejo. Zato je tudi v tistih podjetjih, kjer so sindikati in drugi družbeni faktorji skušali razviti inventivno dejavnost, po nekaj uspešnih virgih puško v koruzo, saj so pričakovali, da mora vsaka sprejemljiva ideja tudi uspeti na trg. Po mojem je tudi to vzrok, da družbena klima pri nas izumiteljstvu ni naklonjena.«

Znanost na tekoči trak!

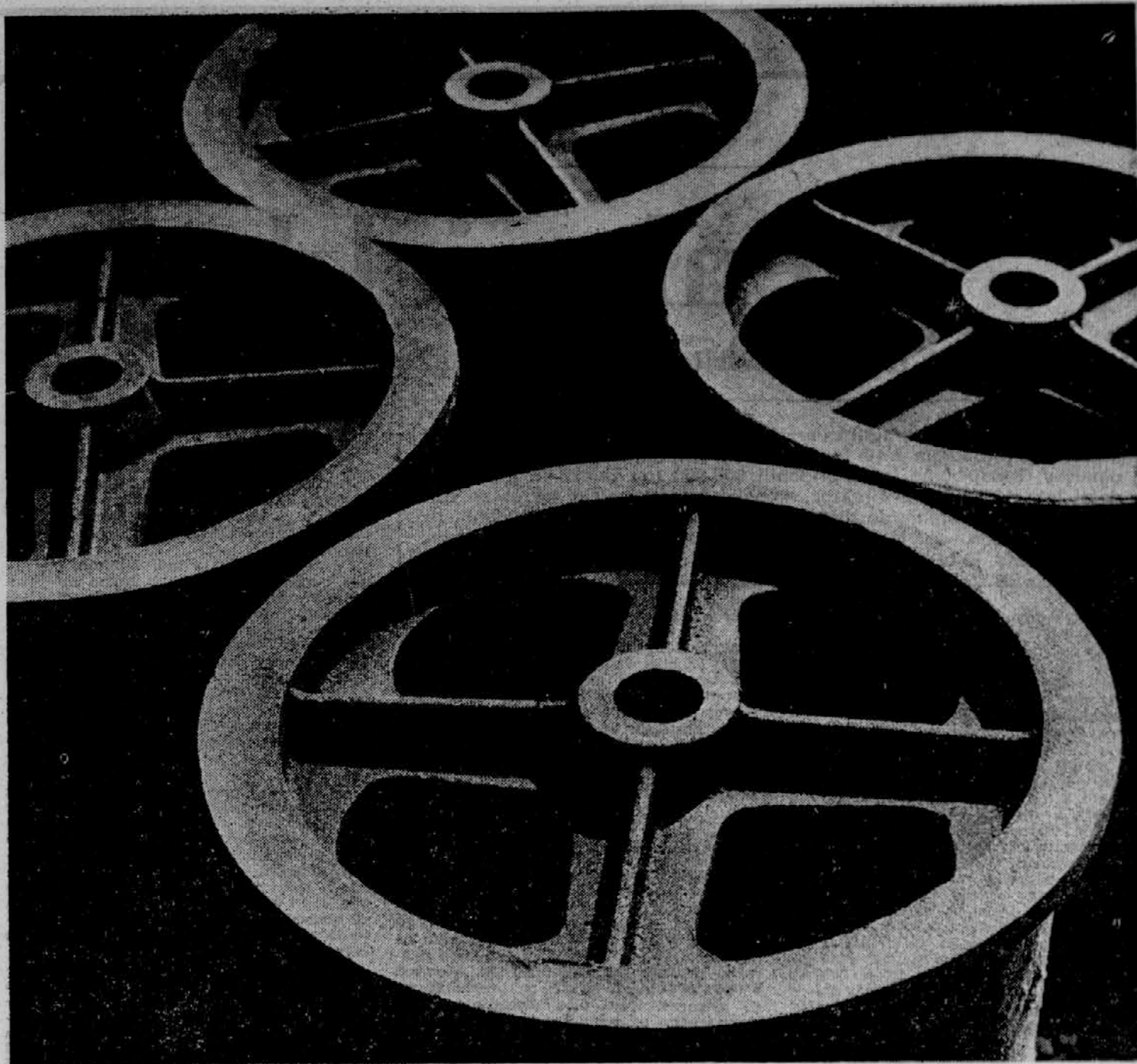
Izhod iz sedanjega stanja je po Boškovićevem mnenju ovsobranje ustvarjalnih sposobnosti ljudi. Pri nas imamo samo inženirjev tehnikov, visokovalificiranih in kvalificiranih delavcev za podlago milijon. Med njimi lahko najdemo mnoge potencialne izumitelje, novatorje in racionalizatorje.

Udeleženci opatijskega posvetovanja so z obžalovanjem ugotovili, da TOZD pri svojem dosedanjem oblikovanju niso z ničemer utemeljile in napovedale boljše čase izumiteljstva. A prav samoupravna osnova je po njihovem najboljši štart masovnega tehničnega ustvarjalnega gibanja med delavci.

Na koncu so sicer ponovili stare sklepe o pospeševanju izumiteljstva, vendar tokrat pričakujejo odločnejšo samoupravno akcijo. Zahtevali so od zakonodajca, naj z davčnimi in drugimi ukrepi vzbuji zanimanje gospodarstva za domače licence in lastne inovacije. Tudi so zahtevali večjo zaščito in stimuliranje izumiteljev. Končno so se zavzeli za to, da je treba s samoupravnim sistemom planiranja, z družbenimi dogovori in samoupravnimi sporazumi zagotoviti dolgoročno razvojno politiko te veje dejavnosti. V vseh načrtih je treba posvetiti posebno pozornost izumiteljstvu ter tehničnim izboljšavam kot faktorju gospodarskega razvoja. Nekateri so se zavzeli tudi za ustanovitev zvezne ustanove, ki bi zbirla in razbirla izume, zamislili in hipoteze.

Bošković je dal posvetovanje na sprejelo zamisel, da bi leto 1974 proglasili za leto tehnoloških inovacij. Po tej spodbudi naj bi to prelomno leto končno že začelo našo pasivnost do izumiteljstva in zmanjšalo tehnološki prepad med nami in razvitimi deželah. Dosedanje romantične zanesenjaške napore posameznikov, ki so v sodobnih razmerah anahronistični, naj zamenjajo premišljeni družbeni krogi, utemeljeni z znanostjo kot osnovno proizvodno silo.

No, udeleženci so vse te sklepe sprejeli kot lepe in pravilne, vendar so mnogi poudarili, da bomo še na vsakem naslednjem leta pripravljene na tako veliko prelomnico v naših odnosih, še posebej, ker smo tudi v letošnje leto kvalifikate startali premalo pripravljene.

IVO CERLE: OKAMNELO JEKLO

Varstvo okolja

Skupnost v polivinilasti vrečki

Tudi znotraj varstva bo treba nekaj pojmov še razčistiti

Na prvi seji novo izvoljenega glavnega odbora Skupnosti za varstvo okolja Slovenije v Ljubljani je prišla do izraza cela vrsta perečih vprašani, ki vse bolj stiskajo naše naravno in človekovo okolje, hkrati z nekim ne sicer posem utemeljenim nezadovoljstvom do tiska in množičnih občil sploh, češ da le-ta še večno posvečajo temu področju premalo pozornosti oziroma da še preveč podlegajo raznim nasprotnim pritiskom — obenem pa se je pokazalo, da bi bilo treba tudi znotraj varstva okolja nekatere pojme razčistiti, predvsem pa se vse bolj zavedati, da bomo te vse hujše ogroze lahko kolikor toliko zaobčutili reševali le, če bo naša celotna skupnost — od osnovnih temeljev do vrhov — resnično začela čutiti bolj skupnostno.

Lahko bi se in še ponavljali vsakovrstne konkretne zahteve in nesnage, ki so jih besežili navajali. Ali to za kritično situacijo zastrupljanja osovaja v Zasavju zadostna rešitev napovedajo za 300 metrov podaljšani felečni dimnik elektrarne? Ali Vistlar res ne bo ocelnih prizidekih planinskih področjih okrog Velike planine, kjer z buldožerji rijejo zemljo, da bi naredili komercialno domnevnješa smučišča, in tudi sicer z žičnicami parajo mirno planino? Ali naša kemična industrija še večno nadaljuje z izdelovanjem strupenih pesticidov in se sanitarnim prepovedim izmika samo z drugacijmi, a podobnimi formami? Zakaj edino v Sloveniji še nimamo zakona o varstvu kraških jam, čeprav smo tako rekoč svetovna domovina teh prirodnih pojavov? Ali so točne ugotovitve inštituta za raziskovanje Krava v Postojni oziroma sanitarne obmeje postaje v Sekani, da so kraške jame — za hrabro turističnega pomena — postala velika smetišča, saj baje v jame zmečejo letno do 25 ton kadavrov, perutninski obrat Neverka pa letno do 40 ton drugega odpadnega materiala? Podjetja v Ilirski Bistrici baje še večno spuščajo odpadne vode, posebej jeno, v reko, kar zlasti poleti nenosno smrdi. Zaradi onesnaženja dolin okrog Slovenske jame izgubljamo letno do milijard pri ribolovu okrog sto tisoč dolarjev. Ali so res močne lake izjave, kot: ljudje so nad tovarno že tako jezni, pa čeprav je socialno najpo trebna zaradi zaposlitve delavcev, da bi jo najraje z diverzantsko akcijo pogrnili v vrak? Ali res občinski politični dejavniki, ki se hudo vznemirijo, če kak zasebnik skuša postaviti na njihovem območju kakemu pesniku kamnit spomenik, ne porabijo po drugi strani za nujno potrebne čistilne akcije, tako da se pritožujejo še celo prizadeti onstran meja? Ali spet drugod druge, recimo gorenske občine res po svoje razpolagajo s prodajo planinskih zemljišč za zasebne vile, celo za vile izmece, samo da bodo prišle do denarja? Ali po Blejskem jezeru, ki je že bolno, začnejo vse bolj bolehati tudi Bohinjsko jezero? Ali se bo zaradi odpadkov, greznic in vse večjega razraščanja alg začepila pot Savici? Ali je res Soča spet v nevarnosti? Ali bo res na Koprskem zmagala tista varianta nove ceste, ki bo najbolj zarezala v to

že itak tako kratko, in zato toliko bolj dragoceno slovensko obalo? In še in še.

Vraščena kolektivna civilizacija

Toča po drugi strani, ali ni res, da se ribiške družine — v bistvu — pustijo podkupiti, samo da držijo glede rek jek za zobmi? Ali ni res, da jamarji z veselim sprejemajo gmočno podporo Postojnske jame kot gospodarske organizacije, čeprav je gotovo, da so to jamo s preteklimi komercialnimi turističnimi gradnjami, ne glede na svo praktičnost in donosnost, v prirodnem pogledu marsikje izmakili? Gotovo: tehnika sama še ne uničuje prirode in zato sklernega posega ne smemo sveto vrščati še na pragu. Vraščena kolektivna civilizacija je še postala del našega okolja. Ali je bilo res treba demontirati vse navidez nerenabilne selektivne proge, ki so še postale del pokrajine, samo zato, da so te operacije sanirale trenutne blagajne upravljavcev, zaradi česar se pa posledje vse bolj obremenjujejo ceste? Tako kot mnogi, ki lepo govorijo o varstvu okolja, sami vse preveč razkošno preživajo svoje osebne avtomobile celo v gneči po mestu, namesto da bi uporabljali sredstva množičnega komunalnega prevoza, tako je na sploh jasno, da v industrijskih deželah vse bolj in bolj znova uveljavljajo težavne kot sodobno kolektivno prevozno sredstvo v nasprotju s stihijo avtomobilskega prometa, pa bodisi da gre za osebni ali za tovarni promet.

Veliko bo še treba organizirati v družbi za varstvo prirodnega okolja, in taka organizacija je zato še kako potrebna, toda tudi sama organizacija za varstvo okolja se ne sme preveč stehitirati v svojih resornih kombinacijah, pa čeprav je varstvo okolja od ameriškega vzorca naprej dejansko postala ena tehniška stroka več.

Zelena milica

Gotovo je bil koristen predlog, da bi v občini uvedli nekakšno zeleno milico, to je organe za varstvo prirodnega okolja, ki bi imeli tudi kasnovolno pravic. Hkrati pa je v istem krogu padel predlog, češ da bi naj občinske kontrole registrirale tudi ob takih pojavih, kot so na primer priselitev nekaterih Romov oziroma po domače Ciganov v okolje domačega kraja. V nerazistični, demokratski družbi, ne glede na vse močne kritične previdnosti do takih ali drugačnih ljudi, vsekakor ni mogoče enaciti Ciganov z odvračeni političnimi stališči ali razbitimi stidilniki ki rjavijo ob naših nekod čistih vodah! Do nekake čistejšega mišljenja in občutja moramo priti vsi skupaj! Tudi glede produktivnosti v proizvodnji in glede zahtevnosti v potrošnji. Če hočemo proizvajati vse več in če hočemo imeti izdelke tudi cenejše, potem bomo naravno zabraedi v finančne težave kadar se bodo pojavili dodatni stroški za gradnjo nujnih čistilnih naprav. Marsikje v svetu so znanstveniki že pritisnili na

alarmno ročico, češ, sedanja prtljavno rast tehnike in proizvodnje bo treba nekoliko zaustaviti. Postati bomo morali nekoliko skromnejši, če bomo še hoteli dhati nezastupljeni v človeku še ustrezni vrak. Naša študijska ekipa je v zvezi z morebitnimi novimi petrolejskimi rafinerijami v Koprju preučevala razmere v Los Angelesu, kjer je ameriško kritično področje. Ugotovili so, da lahko tudi petrolejske rafinerije postanejo brez škoda za okolje, če se postavijo čistilne naprave, ki stanejo do 25 odstotkov skupnih investicij.

Zavest in denar

Za vse skupaj je torej treba zavesti in denarja. V socialistični družbi bi bilo pričakovati, da bo najbolj demokratična in da bo hkrati poslušala razumsko nasvete enostaji, pa žal ni tako. Namisto da bi delali tako, kot svetujejo znanstveniki, namesto da bi proizvajali čim več in da bi hkrati manj hlatali za dobički obeh skupnosti, dejansko posameznih skupin, vse prepogosto naša proizvodnost zmožnostja, zaradi česar se v nenehnih gmočnih tekavah imitimo stroškom za gradnjo čistilnih naprav, po drugi strani pa, skrivajoč se pod plaščem samoupravnosti, brezglavo hlatalo za denarjem, pa čeprav pri tem rasprodajamo zemljo, vodo, vrak in zelenje najširše skupnosti.

Seveda je treba pojem skupnosti razumeti posem pošteno. Misel o skupnosti ne more biti samo kampanjska beseda, preti mora v vse naše pore, od vsakega posluha do vsakega političnega in gospodarskega in kulturne prakse. Če hočemo imeti sredstva za skupnost, moramo ne samo proizvajati, ampak tudi varčevati. Varčevanje ali kontrola pridobljenega premoženja si ne smeta izbrati samo trenutno politično tarčo; precej bolj nazaj. Namesto petih ali šestih reprezentativnih avtomobilov bi še lahko kupili tisti kako čistilno napravo za prvo silo, in delavci, ki bi si lahko pridobivali stanovanja na enakih nogah kot nekateri tetranci, bi tudi z večjo zavestjo svoj delovni čas res izpolnili s proizvodno marljivostjo na naslednjem oditihu ali izletu pa razbitje steklenice ali prane konverzije ne bi mirno, hladno odvrli za prvim grom, ker bodo čutili: vsi smo neka skupnost.

Predlogi, kot so, recimo: političniške vrečke, ki bi jih prodajali, da bi banje občani tlačili svoje odpadke, ali nalepke z geslom varstva okolja, ki bi jih po kakih tri tisoč ali pet tisoč starih dinarjev vsako leto obvezno morali kupiti avtomobilisti za vetrobranske steklene plošče, iz česar bi se nabiral sklad za čiščenje odpadkov in nesnage, so vseskrat koristne in pametne pobude. Toda če ne bo poleg teh vrečk in nalepk tudi še drugega, veliko splošnejšega in globljega občutka, da smo neka skupnost, potem bo s temi vrečkami kot z našo razuma o skupnosti bo ostalo samo polno razmetanih in praznih političnih vrečk.

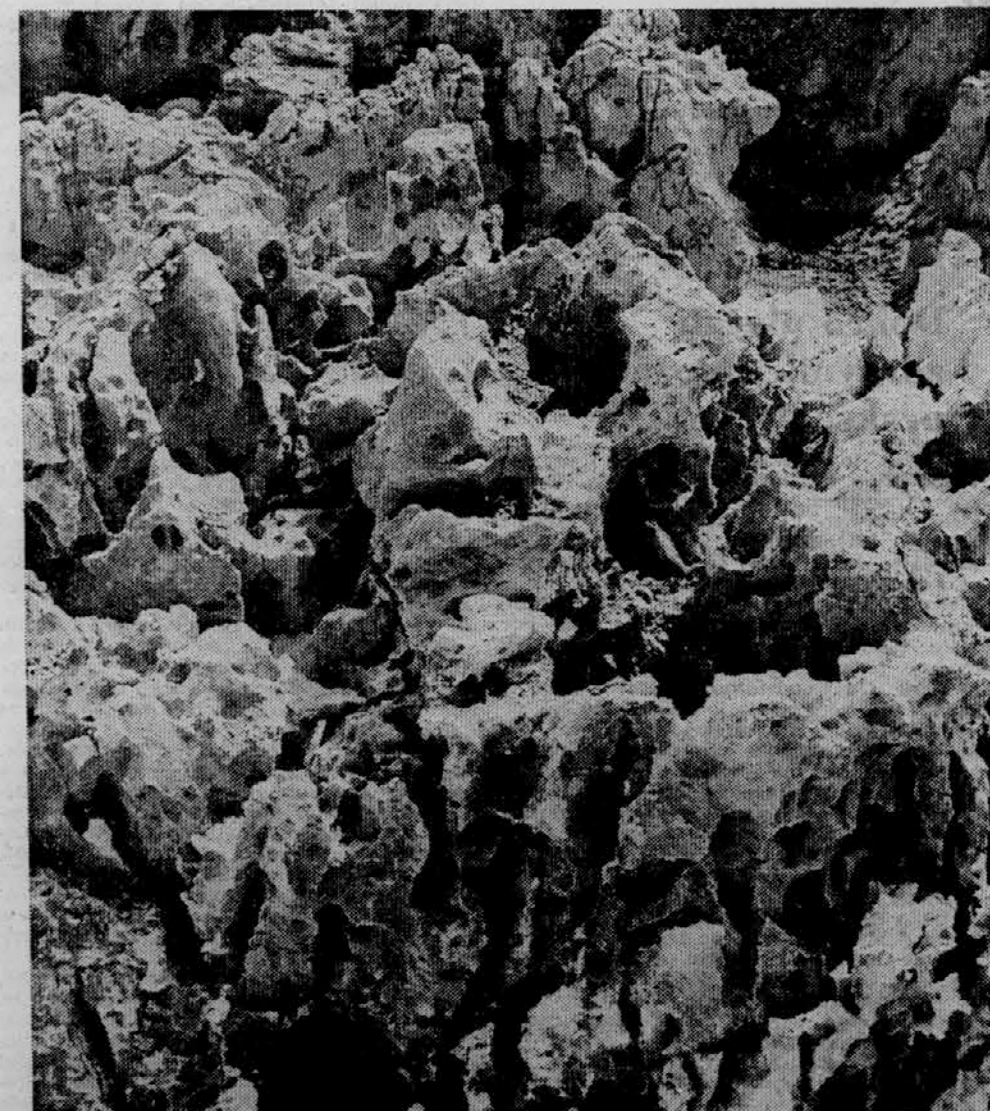
BOGDAN POGACNIK

Uvoz „sive materije“

»Razmišljanje je najbolj cenena surovina, zakaj je ne uporabljamo?«, se je vprašal eden od posvetovalcev. Zakaj ne bi do kraja izkoristili domače kreativne sile ter domače izume in šele potem tuje izkušnje? V nasprotju s povojnim obdobjem imamo danes sposobne ljudi raznih profilov za samostojno ali temsko delo: Jugoslavija ima okoli 300 raziskovalnih inštitutov, 113 fakultet in visokih šol z 200.000 študenti in 30.000 diplomiranci na leto, podjetja sama pa imajo okoli 500 raziskovalno-razvojnih enot. In vendar: zakaj ob tolikšnem potencialu uvažamo toliko „sive materije“? Po podatkih zveznega sekretariata za gospodarstvo so naša podjetja sklenila pogodbe za kupovanje 450 tujih licenc, prodale pa so v tujino le 35 licenc.

»Industrija, ki je brez lastnih rezultatov razvojno-raziskovalnega dela, in je brez patentov, je prisiljena, da kupuje tuje licence,« pravi dr. inž. Marko Kos, direktor sektorja za projektiranje in razvoj v ljubljanskem Litostroju. »Seveda ni industrije na svetu, ki bi izhajala brez licenc. Vsaka država pozna transfer znanja — vendar je licence treba uvažati in izvažati s pozitivno bilanco.«

Sekretar izvršnega biroja predsedstva ZKJ Stane Dolanc je s svoje politične plati pred kratkim že opozoril na skrajno škodljivo usmeritev kupovanja tujih licenc in

JANEZ KLEMENČIČ: RAZJEDENA STRUKTURA

ZELJKO KOZINC

Ljudska umetnost

Pravljijčna očarljivost

Nekaj o tajskih klasičnih plesih

Tajci so veseli ljudje. Ples in glasba sta del njih samih, svojina, ki ji poklanjajo vso svojo ljubezen, kot vsemu kar jih razveseljuje in osrečuje.

ujemajo z glasbenim ritmno orkestru, ki ga sestavljajo flavte, cimbele, gongi, bobni, zvončki in ksilofoni. V taksjem orkestru ne poznajo dirigenta. Zato je glasno zveneli ksilofon ranaček prvi instrument, ki začne z melodijo in daje ton drugim instrumentom.

tajskih plesov. Ne vem, kje sem bil bolj impresioniran, ali v institutu lepih umetnosti, kjer se šolajo mlade plesalke in plesalci, ali na tajski večerji v šeststo leti stari okotični samski gledališki restavraciji ob izvajanju klasične tajske glasbe in plesov, ali v Rožnatem vrtu v okolici Bangkoka ob prikazovanju ljudskih običajev in folklornih plesov.

Lepota in sreča

Klasični plesi predstavljajo različne značaje zgodovinskih likov tajske kulture, v pretežni večini herojske prince in princeze, v ljudskih plesih pa osebe iz tajskega ljudstva v raznih obdobjih njihove zgodovine.

Orkestri brez dirigenta

Plesalci in plesalke s plesnimi gibi in pantomimo izražajo v ritmu glasbe pripovedke o ljubezni in junastvih. Graciorno plesni koraki in kretnje se ritmično precizno

Izobilje blaga, barv in ornamentov

V Bangkoku mi je bilo dano na treh krajih prisotnosti izvajanju originalnih

TRENUTEK DANASNJEGA AMSTERDAMA

Amsterdam

Shajališče mladine

Študentovski avtoštop do nizozemskih „Benetk“

»A vi tudi iz Ljubljane?« sta nas v Amsterdamu na železniški postaji vprašala dva Ljubljana. Kar presenečeni smo bili, ko smo tako daleč od domovine slišali slovensko govorico.

Diamanti

V Grand hotelu smo kupili karte za ogled mesta, ki je bil od vseh mojih ogledov najdražji — kar 15 guldov, vendar mi ni bilo žal denarja.

Ustavili smo se v menzi »Academica«. Vdružje je bilo podobno kot na plesu v študentskem maselju v Ljubljani, le da smo tu bili iz vseh vetrov. Prva je zmanjkala že ob 22. uri, in ker so čez pol ure menzo že zapirali, smo se vrnili v študentski hotel, kjer smo ob prijetni glasbi dočakali polnoč.

Spanje za tri guldne

Tavalni smo po mestu in odkrili sleeping, to je prostor, kjer je več ko 500 postelj v eni ogromni dvorani in kjer je prenočišče najcenejše tri guldne. Zanimiv je bar, to je dvorana za zabavo. Seveda so bili tu v glavnem dolgočasi, ki so lenobo poležavali na blazinah ob zidu, le nekaj jih je igralo na avtomat ali se pogovarjalo.

Kanali in mostovi

Amsterdam ima milijon prebivalcev, okoli 600 tisoč koles, kanalov in mostov pa toliko, da to mesto imenujemo kar nizozemske Benetke. Kot zanimivost bi povedal, da ima glavna železniška postaja pročelje kot muzej Rijk in da mnogi turisti prihajajo na postajo, ker si hočejo ogledati znamenite slike nizozemskih slikarjev, medtem ko drugi hodijo v muzej spravevat, kdaj odpeljejo vlak.

Po večerji smo odšli proti Geldnerstrasse, najznamenitejši nočni ulici. Se preden smo prišli tja, smo se ustavili v študentskem hotelu, kjer smo se seznanili z Nemko iz bližnje Frankfurtur, ki je že tretjič pobegnila od doma, češ da se ne strinja z nazori staršev. Tokrat se je trdno odločila, da se ne vrnila domov, toda tega ji nisem verjel. Tu dela v Kaféju za borih 320 guldov in še prenočišče mora plačati, vendar je vseeno zadovoljna, da je le prosta.

Večer je že bil in potrebovali smo prenočišče. S Ferijem sva takoj šla v akcijo. Kakšno uro in pol sva v centru iskala, iskala, postelje seveda, in se naposled prepričala, da je pač povsod vse polno, le za naslednji dan sva lahko rezervirala.

Vreča poleg vreče

Letos so v Amsterdamu prepovedali igranje in prodajanje po ulicah, spanje na odprtem pa je dovoljeno le v Vondelparku. Prej zelo svobodni Amsterdam izgublja svoj čar, saj stavbe niso tisti mik, ki primate mladino, da se zbira v tem mestu. Vse kaže, da Amsterdam čez nekaj let ne bo več zbirališče mladine z vsega sveta.

Franci se je že kar penil od jeze, ker je moral tako dolgo čakati in paziti na prtljago.

Ko smo prelistavali prospekte, ki sva jih prinesla s Ferijem, nas je neki Skot nagovoril, da nam bo pokazal cenoeno prenočišče. S Francijem sva odšla z njim. S trajektom smo se za železniško postajo prepeljali čez reko, šli še nekaj sto metrov, prečkali kanal in bili na ulici.

Ulice so bile polne mladine, saj Amsterdam brez hipijev ne bi bil to, kar je. Stilo je mesto enotno, vse zgrabe so podobne druga drugi, toda ravno to daje veličastno podobo. S Francijem sva ta stili spoznala že v Gdansku, le Feri se ni mogel načuditi lepoti neometanih amsterdamskih pročelij.

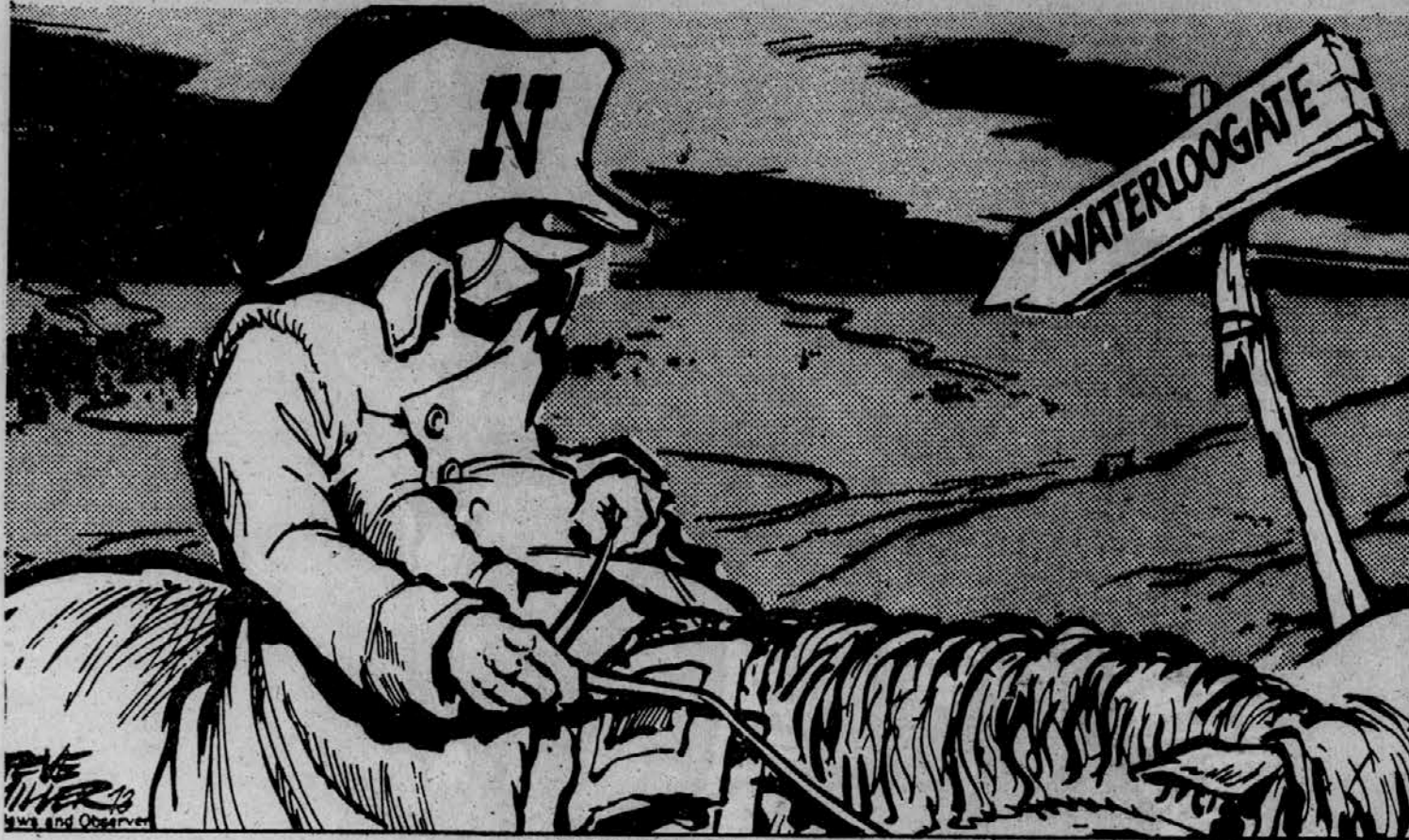
ČZP Primorski tisk ZALOŽBA LIPA Koper, Muzejski trg 7

Book advertisement for 'IZPOVED ZDRAVNIKU' by Pavle Zidar, 'ROŽICE IZ REZIJE' by Milko Matičetov, 'POLDA' by Janko Perat, 'RANJENO DREVO' by Han Suyin, 'SALON KITTY' by Peter Norden, 'DEBORAH' by Colette Davenant, 'V OMAMI LSD' by Heinz G. Konsalik, 'KIRURGINJA' by Heinz G. Konsalik, 'MARIO PUZO' by Mario Puzo, and 'LETALIŠČE' by Arthur Hailey. Each entry includes a small image of the book cover and a brief description.

EMIL FRELIH

JANKO ARAH

MINULI TEDEN V TUJEM TISKU - MINULI TEDEN V TUJEM TISKU - MINULI TEDEN V TUJEM TISKU - MINULI TEDEN V TUJEM TISKU

MILLER: AMERISKI NAPOLLEON

»Times, New York

Politična darila

Večina ameriških veleposlanikov v Evropi „plačala“ svoje položaje Nixonu

Lani so v predvolilni kampanji predsednika Nixona porabili rekordno veliko denarja. Letos pa je Nixon, kar opazovalcev ni presenetilo, imenoval rekordno število političnih veleposlanikov. Tako se jim je oddolžil za podporo, ki so mu jo izkazali med predvolilno kampanjo.

Neki dolgoleten funkcionar State Departmenta je izjavil: »To je najhujše od vsega. Morala je tako med starejšimi in mlajšimi diplomati nista kot še nikoli po drugi svetovni vojni.«

Položaj je danes tak, da je od 19 veleposlanikov ZDA v evropskih državah samo trojica poklicnih diplomatov — v Zahodni Nemčiji, Holandiji in na Malti. Na vseh drugih veleposlaniških položajih so politični pristaše predsednika Nixona. Veleposlanica v Luksemburgu Ruth Farkash je na primer skupaj z možem dala za Nixonovo kampanjo več kakor 200.000 dolarjev.

Drugi tak primer je Walter Auenberg, veleposlanik v Londonu, o katerem so prejšnji mesec ugotovili, da je podpisal pismo vodstvu State Departmenta, v katerem poveličuje Nixona kot ameriškega voditelja, in to kljub izročilu, da bi moral veleposlaniki

— pa naj bodo poklicni diplomati ali politiki — zastopati izrazito neustrankarska stališča, dokler so na tem položaju.

Bivši sodelavec Bele hiše Charles Colson (ki je zdaj zapleten v skandalu z afero Watergate) je o tem napisal pismo in poskrbel za njegovo široko publikacijo v ZDA. Predsednikov tiskovni predstavnik Ronald Ziegler je zatrjeval, da Auenberg ni storil nič takega, kar ni bilo prav.

Skandinavski primer

Toda State Department se je senatnemu odboru za informacije opravičil. O izjavah v zvezi z Auenbergom pa je bilo rečeno, da »niso tako verodostojne, kot bi bile morale biti«.

Neka druga osebnost, ki jo je imenoval Nixon, in to v eni od skandinavskih držav, je zaradi svojih družabnih navad povzročila tolikšno osuplost, da jo je Nixon moral pred časom upokojiti.

Zieglerju so zastavili vprašanje, ali se bo predsednikova obljuba, da bo reformiral prakso prispevkov v času predvolilne kampanje, razširila tudi na imenovanje tistih, ki dajejo politične prispevke za veleposlanike. Ziegler je odgovoril: »Vsem nam je znano, da se je takšna praksa uveljavila že pred leti.« Ni pa povedal, v čem bo Nixon ukoreninjeno prakso spremenil.

Med prvo Nixonovo vlado so bili na 20 izmed 26 veleposlaniških položajev v vzhodnoevropskih in zahodnoevropskih državah imenovani tisti, ki so kampanjo politično podpirali. To pomeni, da so na 77 odstotkov veleposlaniških položajev postavili »politične« veleposlanike.

Invenciji so izračunali, da je ta delež v Eisenhowerjevi vladi znašal 44, v Kennedyjevi 45, v Johnsonovi pa 56 odstotkov.

Podjetnik iz Texasa

Če vzamemo svet kot celoto, je razmerje med političnimi veleposlaniki in diplomati po karieri v obdobju predsednika Nixona 1:3, kar je samo za spoznanje slabše kot po prejšnjih vladah. V tem trenutku je še zmeraj 20 nezadeženih veleposlaniških položajev. Po vseh znamenjih sodi, bodo na te položaje prišli politični veleposlaniki. Administracija pa namerava spremeniti v politične položaje tudi nekatera druga veleposlaništva, kakor na primer bomsko, kjer je zdaj še diplomat po karieri.

Države, v katerih so za veleposlanike že po tradiciji imenovali poklicne diplomate — na primer Tajsko, Malezija in Indonezija — so zdaj za veleposlanike dobile Nixonove prijatelje in pristaše. »Diplomatom po karieri« ponujajo samo veleposlaniške položaje v majhnih atrikih državah.

Nekatere države, na primer Danska, že od konca druge svetovne vojne naprej niso videli ameriškega poklicnega diplomata. Danski veleposlanik v ZDA so večkrat pozvali Belo hišo, naj raje pošlje v København poklicne diplomate.

Nekatere ameriške in švedske diplomate trdijo, da bi bilo mogoče odpraviti ali vsaj ublažiti sedanjo odtujenost v švedskoameriških stikih, ko bi bil Washington pošiljal v Stockholmu poklicne diplomate, ne pa političnih veleposlanikov.

Pod Johnsonom je bil veleposlanik ZDA na Švedskem neki podjetnik iz Texasa, ki je bil strasten kadilec, tako da je usta odpiral samo za cigare in cigarete, govoril pa skoraj ni. A še takrat, kadar je kaj rekel, je dokazal, da nima pojma o zunanji politiki.

Poklicni diplomati zatrjujejo, da bi lahko dosegli zadovoljivo zbliznanje s premierom Palmejem, če bi jim Nixon zupal veleposlaniški položaj v Stockholmu. Tako bi mogoče odvrnil tudi ostre Palmejeve kritike ZDA. Znano je, da je Palme kritiziral ZDA zaradi bombardiranja Hanoja in Halphonga in da je te akcije primerjal z akcijami nacistov.

Palmejeva izjava je Nixona tako ogrožila, da je dal Švedom vedeti, da njihov novi veleposlanik, ki bi bil takrat ravno moral prispeti v Washington, ne bo dobrodošel.

Zadnji veleposlanik ZDA na Švedskem je bil upokojen leta 1970, novega pa niso imenovali ravno zaradi tega, ker so ZDA nezadovoljne s švedskimi komentarji o Vietnamu, da je katero od veleposlaništev ZDA iz Stockholmu se po lanskih božičnih počitnicah sploh ni več vrnil v Stockholmu.

Stari demoraliziranci

Predsednikov pomočnik za zunanjo politiko Henry Kissinger navadno obiskuje veleposlanstva ZDA v tujini, kadar ima stike s predstavniki tujih vlad. Večkrat se je zgodilo, da je katero od veleposlaništev izvedelo za predsednikov prihod šele teden dni pred obiskom.

Ti diplomati pa seznanjajo diplomate ZDA v glavnih mestih nekaterih držav s pogovori, ki potekajo med predstavniki teh držav in Belo hišo. Bela hiša je namreč od teh držav izrecno zahtevala, naj s potekom pogajanj ne seznanjajo veleposlanstva ZDA v njihovih glavnih mestih.

Tuje države navadno pošiljajo v Washington svoje najboljše predstavnike, tako da pogovori med predstavniki držav običajno potekajo prek veleposlaništev teh držav, ne pa prek veleposlaništev ZDA v ustreznih državah.

Najboljši pogled za to je, da veleposlanstvo ZDA v Moskvi še pet mesecev nima veleposlanika, glavni del sovjetsko-ameriških pogovorov in stikov pa je potekal med Kissingerjem in sovjetskim veleposlanikom Anatolijem Dobrininom.

Zaradi takšne prakse so stari poklicni diplomati ZDA demoralizirani, a tudi mladi si nič ne želijo, da bi postali diplomati po karieri. Tako so vsaj zadržali veterani State Departmenta.

LOS ANGELES TIMES

Los Angeles Times

trebna stranka, ki bi državljanom pritisnila k tlom. Zadostuje sila, kakršnakoli že, vojska ali teletank, sila, ki je trdno v rokah človeka, ki se zanesa v svojo hierarhično piramido in ki za spretno vožnjo silom med privilegiji in uslugami, strpnostjo in zatiranjem.

Tako je Franco živel in preživel. Kakšno španjolo nam zapuščajo, ne ve nihče od nas. Vemo samo to, da kljub masakrom ni mrtva, marveč razmišlja in besni. Toda svoboda ji še ni blizu, ni še na dosegu roke; komaj, da se je pokazala izza vogala.

Aldo Garosci
LA STAMPA

Japonska lovi ravnotežje

Ob obisku delegacije prijateljstva iz Pekinga

Japonska trenutno razvija živahno diplomacijo obiskov. Zunanji minister Ohira se je mudil v Parizu, trgovski minister Nakasone je pravkar končal obisk v Perziji in se nato pogovarjal v Kuvajtu, kmalu bo obiskal nekatere evropske države, nato pa tudi države na Blžnjem vzhodu, ki proizvajajo nafto. Premier Tanaka se je v Tokiju pogovarjal z voditeljem Burme generalom Ne Vinom, ki vzdržuje tesne stike z Japonsko in ki je pravkar končal dvotedenski zasebni obisk na otokem cesarstvu.

zaradi tega storil vse, da bi zadovoljil te potrebe. Čeprav bo Kitajska dobavila Japonski le neznatne količine surove nafte, pa je gotovo, da teh dobav ne kaže omejevati kot šahovsko potezo proti sovjetski nafti iz Tjuma.

Dolgoročno gledano — Kitajska ne more dobiti niti približno toliko nafte kot Sovjetska zveza. V bistvu nafte, ki jo Kitajska ponuja, ovira dejavnost tistih japonskih gospodarskih krogov, ki so še naprej močno zainteresirani za kupčevanje z Moskvjo. Rezultat takšne taktike Kitajcev je, da na primer trgovski minister Nakasone v tem trenutku ne govori več o svojem prejšnjem načrtu, da bi potoval v Moskvo, in zdaj se celo, da je kdaj imel tak načrt.

Tudi na drugih mestih je mogoče čutiti zadržanost do kupčij, povezanih s Tjumnom. Predvideno je bilo, da bo aprila obiskala Moskvo delegacija pod vodstvom Imazata, vendar tega obiska ni bilo. Letalo s predstavniki japonskih gospodarskih krogov je bilo na poti v Moskvo, vendar se je moralo čez Nahodko vrniti, ker je en član delegacije nepričakovano umrl v letalu. Japonci, ki se je v Moskvi že pogajali glede dobave sovjetske nafte, je izjavil, da bo Imazatova delegacija odpotovala v Rusijo šele konec maja ali celo junija. Zaradi tega obstoji nevarnost, da julija, ko naj bi se sešel japonsko-sovjetski gospodarski odbor, osnutek sporazuma o dobavi iz Tjuma še ne bo izdelan.

Odhodi in prihodi med Tokiom in Pekingom

Jasno je, da bodo Japonci iz mnogih notranje-političnih razlogov izjemno obzirni do Kitajske, dokler se bo Liao Ceng Ci mudil na Japonskem. Tanaka sam je ravnokar izjavil, da je razmerje sil med pristaši in nasprotniki okrepite kitajsko-japonskih stikov zdaj ravno uravnovešeno in da se je samo 10 odstotkov Japoncev izreklo za tesnejše stike s Krenljem. Glede na to, da bo moral šef vlade poleti ali jeseni obiskati Moskvo, je ta izjava karakteristična. Japonska vlada je zaskrbljena tudi za druga vprašanja v zvezi s Kitajsko.

Nekaj japonske delegacije, v kateri so bili namestnik zunanjega ministra in vodja oddelka za letalski promet pri transportnem ministrstvu, je obiskala glavno mesto Kitajske, vendar tam ni mogla skleniti sporazuma o letalskem prometu med Kitajsko in Japonsko. Taivan je bil ovira na poti k temu sporazumu.

Glede tega vprašanja se je Liao Ceng Ci pogovarjal z Ohirom. Nato so japonski funkcionarji tako rekoč bliskovito ponovno potekali na Kitajsko. Kitajci še zmeraj trdijo, da bo ta sporazum kmalu sklenjen, ravno tako kot bodo kmalu sklenjeni sporazumi o pomorski plovi, ribištvi in trgovinski menjavi. V tem trenutku je nekaj konkretnega prinesel s seboj v domovino samo japonski minister za pošto Kuno, ki se zdaj mudil v Pekingju sklenil je sporazum, po katerem bodo v treh letih položili podmorski kabel med Japonsko in Kitajsko.

Neue Zürcher Zeitung

Zaton „caudilla“

Kako in zakaj je Franco preživel fašizem?

Za ljudi iz generacije — in mislim tudi za zgodovino — tridesetih let Franco je in ostane tretji od velikih (bolje napihnjenih) fašističnih diktatorjev v Evropi; človek, čigar zmaga je pomenila, da se je tehtnica v zahodni Evropi odločilno nagnila na stran nečlovečnosti; »caudillo« po milosti tistih sil zla, po milosti katerih je bil Mussolini »duce« in Hitler »Führer«.

Predstava o njem je za nas neločljivo povezana s pokoli in Badajozu in Guernici ter z grobovi Garcia Lorca ter Compañys in Machada, kot predstave o Mussoliniju ni mogoče ločiti od umora Matteottija, Rossellija in Amendole, kot je spomin na Stalina neločljivo povezan s Katynom in Vorkuto, Buharinom in Trockim, in kot je Hitlerjevo ime vkovano v okvir »končne rešitve židovskega vprašanja«. To so ljudje tiranije, ljudje obdobja, ki so na svetu še ni končalo in ki na današnje zahodno Evropo še vedno meče svojo dvojnovo senco, ljudje, ki so posebej čisti »Vojci«, oropano sieherne človeške vsebine.

To, pravim, je za nas in do deloma ostal za zgodovino Francisco Franco y Bahamonde, »caudillo«, ki je vzpostavil. Dejstvo, da je edini od fašističnih diktatorjev ob zavezniški zmagi ostal na oblasti, je znamenje, hkrati pa vzrok in posledica dejstva, da zmaga svobodoljubne revolucije evropskega odporiškega gibanja, čeprav je bila srečnosno dogodek za vse.

Toda Franco ni samo to. Njegova usoda (ali če hočemo, njegova sreča) je kakor vnovično potrdilo, da je izhajal iz drugačnega okolja in da je zastavil korak v drugačno smer kot diktatorji, s katerim se je povezal v najbolj temni uri evropske zgodovine.

Kako lahko »preživi fašist« in ki se imenuje ena sama stranka, s katero se je Franco šopiril precej po vojaškem uporu: imenovala se je »Falange española tradicionalista y de las Jonses«, kar bi v prevodu pomenilo »španska konservativna falanga iz zveze tradicionalistov in tradicionalnih ofenziv«. Kako lahko preživi še hierarhična potem, ko so ga cerkvene hierarhije, ki jih je imel in ki smo jih imeli tudi za stebel njegovega režima, dezavuirale, vsaj na ideološkem področju?

Lahko bi odgovorili: Franco je lahko preživel vse to, ker izhaja iz bolj odmaknjene časa kot fašistični tirani XX. stoletja. Franco izhaja iz iberške tradicije (ali iberško-latinskoameriške tradicije) vojaškega »pronunciamentas«, iz tradicije vojaškega udara. »Pronunciamentos«, ki ima na čelu kakega generala, za daljši ali krajši čas preseka birokratsko in tradicionalno upravljanje države, in nadomesti to upravljanje z aktivno voljo ter s popularnostjo voditelja. Tak odgovor ne bi bil zgrešen. Toda vsi »caudilla«, ki so prišli na oblast s potoki ali z veletoki krvi, kot Franco, in brez direktne tuje intervencije, so bili potem, sicer v uniformi, šeši svoje stranke in so pustili, bodi v tisku, bodi v vrstah armade, životariti nasprotne stranke, iberška tradicija »pronunciamentas« je torej v Francovem primeru imela svojo vlogo, toda samo do določene mere.

Ali naj torej dejstvo, da je Franco tako dolgo preživel in da je tako dolgo odlagal svoj odhod, pripisemo njegovi izjemni sposobnosti? In od kod mu ta sposobnost? Iz katerega čarodajnega klobuka? Od kod rezerve, ki so omogočile temu poklicnemu oficirju in komandantu vojaške šole, da je tako dolgo vladal tako plemenitemu in svobodoljubnemu ter neuklonljivemu narodu, kot so Španci?

Po vsem, kar vemo, je Franco preživel fašizem, ki ga je izbral za orodje svoje ekspanzije, na enak način, kot je preživel monarhijo; tako, kot je, zagrižen kolonialist, obkrožen s telesno gardo Ma-

ročanov, uspel preživeti izgubo Afrike. Čeprav je v dobnih starih časih rojakom obljubljal vel Imperio español, saj ni bil samo formalno komandant tujske legije.

Te skrivnosti se je naučil, ko je služboval v španskem Maroku. Vsa skrivnost njegovega uspeha je v tem, da je ravnal s španjolo tako, kot ravnava poveljnik kolonialne vojske s podjarmljeno deželjo. Mnogo časa, ki so mu upirale, je maskiral ali pa jih pokoril z raznimi izvodi suženjstva; v različnih dozah je delil časti, privilegije in vpliv med razne sloje zavojščene dežele. V prvem obdobju so bile to množice prestrašenih meščanov nagnetenih v Falangi, in nad velikim delom le-teh je izvajala Cerkev in njene hierarhije pravo gemonijo. Ko je minulo obdobje množičnega terorja zna debelo, mu je cerkev s strogo organiziranim redom in z izdatno podporo od zunaj pomagala prebroditi mučne trenutke krize.

Potem je postala cerkev manj monolitna in Franco se je orjipel nove, dinamične veje iz istega debela: mladih neozestov — Opus Dei. To je Opus Dei, ki je pogljal svoje korenine v bankah, v spekulacijah z nepremičninami, Opus Dei ki se je oziral za odprtimi mejami in je bil v bistvu evropski, kot je bilo po svojih denarnicah evropsko tradicionalistično krilo puča, ki mu je stal na čelu Franco.

Francisco je obvladoval Opus Dei z raznimi skandalami, ki so jih razkrili z njegovim dovoljenjem, ali pa z grožnjo, da se bo »umaknil« in pustil odprto vprašanje nasledstva. Nekaj maneverskega prostora je pustil celo za delavsko gibanje, ki ga stari korporativizem ni mogel v celoti zažustiti. Toda eno je bilo slabo pravilo: nihče ne sme uživati svobode; samo predudarno dozdana toleranca v raznih smereh in številni privilegiji.

Tako se danes ravna s španjolo Franco ali njegova senca v vladi. Njegov režim ostaja otopljiv nauk zoper velike utvare. Nauk je mogoče prilagoditi na razmere v monarhično-republikansko-predsedniški Grčiji polkovnikov, ali pa v Argentini, kamor se je vrnil vojaški caudillo Peron v preobliko voditelja protimilitarističnih teženj. Če hoče biti neka dežela demokratska, ni dovolj, da ima parlament in

Potreba po energiji kot politično gibal

V znamenju kitajsko-japonskega prijateljstva zdaj na videz pozabljajo na otok Senkaku. Teoretično si je mogoče zamisliti, da bo Peking obnovil pretenzije do tega otoka. V bistvu je to namreč velik adut proti udeležbi Japoncev v kupčijah s Sovjetsko zvezo. Peking tako kot prej tudi danes nima nič konkretnega občutja sodelovanju med Japonsko in Moskvjo. Ob tem pa je treba predvideti, da je osebnost št. 2, ki je vesika kor najpomembnejši član delegacije pod vodstvom Liao Ceng Cija, po japonskih podatkih izvedenec za ruska vprašanja, velja

FRANCISCO FRANCO Y BAHAMONDE
Preživel je fašizem, ki ga je izbral za orodje svoje ekspanzije

LA STAMPA